

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE İDARİ YARGI KARARLARININ
UYGULANMAMASI SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DR. ÖGR. ÜYESİ ALİ TURAN

HAZIRLAYAN
TUBA BAKAN

MALATYA 2025

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASI
SORUNU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZARLAN
TUBA BAKAN**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ TURAN**

MALATYA – 2025

ONUR SÖZÜ

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Usul ve Esaslarına uygun olarak yaptığım bu tez çalışmasının bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakları kaynakçada uygun biçimde gösterdiğimi beyan ve taahhüt ederim.

Tuba BAKAN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamda bana destek olan, akademik bilgisini paylaştan, tecrübeleriyle yol gösteren ve katkı sağlayan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ali TURAN'a, tez jürimde yer alarak çalışmamı değerlendiren ve değerli görüşleriyle katkıda bulunan Sayın Doç. Dr. Murat Buğra TAHTALI ve Dr. Öğr. Üyesi Cemal BAŞAR'a, bu süreçte ve eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, yanımda olduklarını hissettiren, her konuda anlayış gösteren, çalışmam için her türlü fırsatı ve koşulu sağlayan sevgili anne ve babam başta olmak üzere tüm aileme içtenlikle teşekkür ederim.

ÖZET

İdari yargı, idarenin hukuka uygunluğunu denetleyen temel bir mekanizma olarak, hukuk devleti ilkesinin pratikteki en önemli uygulayıcılarından biridir. İdare hukukunun temel ilkelerinden biri olarak hukuk devleti; hukukun üstünlüğü esasına dayalı ve konulan kuralların, kuralı koyanlar dâhil olmak üzere tüm kişi ve kuruluşları bağlayan, hukuk güvenliğinin tesis edildiği, devletin tüm organlarının hukuka bağlı olduğu ve yargı denetimine olanak sağlanan çağdaş ve demokratik devleti ifade etmektedir. Hukuk devleti, polis devletinin aksine devletin yalnızca kural koyduğu değil aynı zamanda koyduğu kurallara herkesle birlikte kendisinin de bağlı olduğu bir kavramı ifade etmekte ve uluslararası alanda hukuk sisteminin meşruiyetinin bir ölçüsü olarak dikkate alınmaktadır.

Hukuki güvenlik ve istikrarın teminatı olarak hukukun en somut görünümü olan yargı kararlarının uygulanması demokratik hukuk devletinin gereklerindendir. Hukuk devletinde, yargı kararının uygulanmaması gibi bir düşüncenin söz konusu olmaması gerekmekte ise de teoride doğru olan bu düşünce pratikte ortaya çıkabilecek olumsuz ihtimallere karşın ülkemizde de yasal düzenlemelerle güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda, ülkemizde güncelliğini yitirmeyen ve yargının kronik problemlerinden biri olan idari yargı kararlarının uygulanmaması sorunu irdelenmiştir. Çalışmamız, yargı sisteminin bir mensubu olarak edinilen tecrübeler ve mevcut hukuki mekanizmalar ışığında, soruna ilişkin hukuki çerçeveyi detaylıca incelemeyi ve uygulanabilir çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda, idari yargı teşkilatının yapısı, yargılama sürecinde verilen kararlar ve kararların uygulanmalarına ilişkin genel hukuk kuralları, doktrin ve yargısal içtihatlar çerçevesinde değerlendirilerek ülkemizdeki bu yapısal soruna yönelik somut çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hukuk devleti, yargı kararlarının uygulanmaması, idarenin sorumluluğu, tazminat

ABSTRACT

The administrative judiciary, as a fundamental mechanism for overseeing the legality of administrative actions, is one of the most significant implementers of the rule of law principle in practice. As a core principle of administrative law, the rule of law is grounded in the supremacy of law, wherein established rules bind all individuals and entities, including those who create them. It ensures legal certainty, mandates that all state organs operate within the bounds of law, and facilitates judicial oversight, thereby embodying a modern and democratic state. In contrast to a police state, the rule of law signifies a system where the state not only establishes rules but is also bound by them alongside all other actors. Internationally, it is regarded as a measure of the legitimacy of a legal system.

The enforcement of judicial decisions, as the most tangible manifestation of the law, is a fundamental requirement of a democratic rule-of-law state, ensuring legal security and stability. While the notion of non-implementation of judicial decisions should be unthinkable in a rule-of-law state, this theoretically sound principle has been safeguarded in Türkiye through legislative measures to address potential practical shortcomings.

In our study, the issue of non-implementation of administrative court decisions—a problem that has not lost its relevance in our country and remains one of the chronic challenges of the judiciary—has been thoroughly examined. Our work aims to scrutinize the legal framework pertaining to this issue in detail and to offer practical solution proposals, drawing on experiences acquired as a member of the judicial system and the existing legal mechanisms. Within this scope, the structure of the administrative judiciary organization, the decisions rendered during the trial process, and the general legal rules concerning their enforcement have been evaluated within the framework of doctrine and judicial precedents, with an effort to develop concrete solution proposals for this structural problem in our country.

Keywords: Rule of law, non-enforcement of judicial decisions, administrative responsibility, compensation

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK İDARİ YARGI DÜZENİ VE İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMASI ZORUNLULUĞU

1.1.Türkiye’de Genel Olarak İdari Yargı Sistemi.....	4
1.1.1. İdare Mahkemeleri.....	4
1.1.2. Vergi Mahkemeleri.....	5
1.1.3. Bölge İdare Mahkemeleri	5
1.1.4. Danıştay	6
1.2. İdari Dava Türleri.....	6
1.2.1. İptal Davaları.....	7
1.2.1.1. İdari İşlem.....	8
1.2.1.2. Hukuka Aykırılık	9
1.2.1.3. Menfaat İhlali	9
1.2.2. Tam Yargı Davaları	10
1.2.2.1. İdari Eylem	10
1.2.2.2. Hak İhlali	11
1.2.3. İdari Sözleşmelerden Doğan Davalar	12
1.2.4. Vergi Davaları.....	14
1.3. İdari Yargı Karar Türleri	16
1.3.1. İlk Derece Aşamasında Verilecek Kararlar	16
1.3.1.1. Ara Kararlar	16

1.3.1.2. Usule İlişkin Kararlar.....	17
1.3.1.3. Esasa İlişkin Kararlar	18
1.3.2. Kanun Yolu Aşamasında Verilecek Kararlar	18
1.4. İdari Yargı Kararlarının Uygulanması.....	20
1.4.1. Hukuk Devleti İlkesi.....	21
1.4.2. Hak Arama Hürriyeti.....	22
1.4.3. İdarenin Yargısal Denetimi	24
1.4.4. Mahkemelerin Bağımsızlığı İlkesi.....	25
1.5. İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Zorunluluğu	29
1.6. İdari Yargı Kararlarının Uygulanma Görünümleri.....	32
1.6.1. Ara Kararların Uygulanması	32
1.6.2. Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Uygulanması.....	33
1.6.3. İptal Kararlarının Uygulanması	37
1.6.4. Tam Yargı Davasında Verilen Kararların Uygulanması	44
1.6.5. Vergi Uyuşmazlıklarına İlişkin Kararların Uygulanması.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASI HALLERİ VE HUKUKİ

SONUÇLARI

2.1. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması	49
2.1.1. Hiç Uygulamama	53
2.1.2. Eksik Uygulama.....	54
2.1.3. Şeklen/Muvazaalı Uygulama	54
2.1.4. Geç Uygulama	55
2.1.5. Hatalı Uygulama	55
2.1.6. İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulan(a)maması	56
2.1.6.1. Hukuki İmkânsızlık	57
2.1.6.2. Fiili İmkânsızlık.....	57
2.1.6.3. İmkânsızlık Halinde İdarenin Sorumluluğu.....	58
2.2. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Üzerine Açılacak Tazminat Davaları.....	59
2.2.1. İdari Yargı Kararının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat ...	62

2.2.2. İdari Yargı Kararının Uygulanmaması Nedeniyle Maddi Tazminat.....	65
2.2.3. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Üzerine Açılacak Tazminat Davalarının Niteliği	65
2.2.4. İdari Yargı Kararının Uygulanmaması Nedeniyle Açılacak Tazminat Davasının Süresi	66
2.3. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Açılacak Tazminat Davalarında Görevli ve Yetkili Mahkeme	69
2.4. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Sorumluluk	70
2.4.1. İdari Yargı Kararını Uygulamayan İdarenin Sorumluluğu	70
2.4.1.1. İdari Yargı Kararını Uygulamayan İdarenin Kusur Sorumluluğu	71
2.4.1.2.İdari Yargı Kararını Uygulamayan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu.....	73
2.4.2. İdari Yargı Kararını Uygulamayan Kamu Görevlisinin Sorumluluğu..	74
2.4.2.1. Kamu Görevlisinin Hukuki Sorumluluğu	75
2.4.2.2. Kamu Görevlisinin Cezai Sorumluluğu.....	75
2.4.2.3. Kamu Görevlisinin Disiplin Sorumluluğu	79
2.4.2.4. Kamu Görevlisine Rücu Davası.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSAL VE ULUSLARARASI PERSPEKTİFTE İDARİ YARGI

KARARLARININ UYGULANMAMASI SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Anayasa Mahkemesi Kararları Bağlamında İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu	81
3.2. Uluslararası Boyut: AİHM Kararları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması.....	85
3.3. Karşılaştırmalı Hukuk Perspektifinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Yönelik Getirilen Çözüm Yolları	89
3.4. Yargı Kararının Uygulanmasını Sağlamaya Yönelik Eleştiri ve Çözüm Önerileri.....	95
SONUÇ	100
KAYNAKÇA.....	103

KISALTMALAR LİSTESİ

Age	: Adı geçen eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
DD.	: Dava Dairesi
E	: Esas Numarası
E.T	: Erişim Tarihi
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kurulu
İDD	: İdari Dava Dairesi
İDDK	: İdari Dava Daireleri Kurulu
İDDGK	: İdari Dava Daireleri Genel Kurulu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K	: Karar Numarası
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
K.T	: Karar Tarihi
m.	: madde
OHAL	: Olağanüstü Hal
R.G	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu

UYAP : Ulusal Yargı Ağı Projesi

vd : ve diğerleri

VUK : Vergi Usul Kanunu

*“Her Őey kanun yapmaktan ibaret
değildir. Aksine her Őey kanunları
uygulamak ve uygulattırmaktan
ibarettir. Uygulayan, yerine getiren,
daima karar verenden daha
kuvvetlidir.”*

Mustafa Kemal Atatürk

GİRİŞ

1982 Anayasası'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti, hukuk devleti olarak tanımlanmıştır.

Hukuk devleti, hukukun üstünlüğü esasına dayalı olarak yasa koyucunun dahi dokunamayacağı temel hukuk kurallarının varlığını ve bu kurallara riayet bilincini gerektirmektedir. Hukuk devleti kavramı, modern demokratik sistemlerin temel taşlarından biri olarak devletin tüm eylem ve işlemlerinin hukuka tabii olmasını, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin koruma yükümlülüğünü ve kamu gücünün keyfi kullanımına karşı etkili denetim mekanizmalarının varlığını ifade etmektedir.

Hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesinde iki temel koşul öne çıkmaktadır: idarenin tüm eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabii olması ve yargı mercilerinin idare aleyhine verdiği kararların idare tarafından eksiksiz şekilde uygulanması. Bu kapsamda hukuki güvenlik ve istikrarın teminatı olarak hukukun en somut görünümü olan yargı kararlarının uygulanması demokratik hukuk devletinin gereklerindendir. Zira mahkeme kararlarına riayet edilmeyen bir sistemde, hukukun üstünlüğünden; dolayısıyla hukuk devletinden söz edebilmek mümkün olmayacaktır.

Hukuk devletinde, yargı kararının uygulanmaması gibi bir düşüncenin söz konusu olmaması gerektiğinden uygulanmasının zorunlu olduğunun ayrıca ve açıkça belirtilmesine de gereksinim duyulmamalıdır. Nitekim aksi yöndeki bir düşünce hak arama özgürlüğünün varlığını anlamsız kılacak, anayasa ve hukukun üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkelerine aykırılık teşkil edecektir. Hukuk devletinde, yargı kararının uygulanmaması gibi bir sorunun olmaması gerektiği düşüncesi teoride doğru olmakla birlikte bu düşünce pratikte ortaya çıkabilecek olumsuz ihtimallere karşın anayasal ve yasal düzenlemelerle güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Hukuk devleti kavramı, Türk hukuk sisteminde özellikle Anayasa Mahkemesi ve idari yargı organlarının kararları ve uygulamaları üzerinden değerlendirildiğinde hem teorik hem de pratik boyutlarıyla önemli bir yer tutmaktadır.

Kamu gücünü elinde bulunduran idarenin eylem ve işlemlerinin yargısal denetiminin sağlanması hukuk devleti ilkesinin gereklerindendir. Ancak adli yargıdan farklı olarak idari yargıda, idarenin hem yargılamanın tarafı olması hem de yargılama neticesinde verilecek hükmün uygulayıcısı olması, idari yargı kararlarının uygulanması bakımından bazı sorunları da beraberinde getirmiş ve hukuk sistemlerinde bu duruma yönelik cezai, hukuki ve idari yaptırımlar öngörölmüştür.

İdari yargı kararlarının uygulanmasının, somut olayın özellikleri ve kararın niteliğine göre farklılık arz etmesi, bazı idari yargı kararlarının fiili veya hukuki sebeplerle uygulanmasının imkânsız olması, idarenin çeşitli sebep veya saiklerle kararı uygulamaktan kaçınabilmesi gibi nedenlerle idari yargı kararlarının uygulanması bağlamında sorunlarla karşılaşılabilmesi söz konusu olabilmektedir. Anayasa ve kanunlar ile idarenin, yargı kararına uymasını sağlamaya ve muhtemel hak kayıplarının önüne geçilmeye yönelik düzenlemeler yapılmış ise de uygulamada usulî düzenlemelerin kişilere yeterli güvence ve koruma sağlamak hususunda eksik kaldığını söyleyebilmek mümkündür.

Anayasa ve kanunlarımızda yer alan yazılı düzenlemelere karşın kamu idarelerince, aleyhe verilen idari yargı kararlarının uygulanmasında direnç gösterilmesi, kararların uygulanmaması yahut şeklen uygulanmakla gerçekte yerine getirilmeyerek idari yargı kararını etkisizleştirecek şekilde kararlar alınması, idari yargı denetimini işlevsizleştirecek işlemler tesis edilmesi gibi hukuka aykırı davranışlar ölkemizde yaygınlaşarak alenileşmekte ve bu durum ise hukuk devleti olarak kabul edilmeyi güçleştirmektedir. Türk milleti adına hüküm vermeye yetkili mahkemelerce verilen kararların uygulanmaması hali hem Türk milleti adına ortaya konan iradenin göz ardı edilmesi hem de devlet otoritesinin zaafa uğratılması anlamına gelecektir ki bu durumun ölkemizde ne yazık ki kaygı verici seviyeye geldiğini söyleyebilmek mümkündür. Yargı kararlarıyla tesis edilen hukukun üstünlüğü, idare karşısında bireyin son güvencesidir; zira idari yargı adaleti, kişisel hakları keyfiliğe karşı korur. Ancak, bu adalet tecelli ettikten sonra, kararın etkin bir şekilde uygulanması sıklıkla idarenin kendi insafına ve iyi niyetine kalmaktadır. İdari yargının kesin hükümleri dahi, uygulamada idarenin yasal zorunluluğun ötesine geçen "merhameti" ile hayata geçebilmekte, bu durum ise hukuk devletinin güvenilirliğini zedelemektedir.

“Türkiye’de İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu”na ilişkin çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde idari yargı teşkilatına değinilerek idari yargılama aşamasında verilecek kararlar ve nitelikleri ele alınarak idari yargı kararlarının yerine getirilmesine ilişkin genel kurallar üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde idari yargı kararlarının yerine getirilmemesinin görünüm biçimleri incelenmiştir. Bu çerçevede; çalışmamızda, daha önce yapılan çalışmalarda yer almayan güncel veriler ışığında güncel sorunlar ve tartışmalı hususlar ele alınarak idari yargı kararlarının uygulanması zorunluluğu, idari yargı kararlarının uygulan(a)maması halleri ile bu kararların uygulanmamasına karşı öngörülen hukuki mekanizmalar, doktrin ve yargısal içtihatlar çerçevesinde irdelenerek, tartışmalı ve sorunlu hususlara değinilmeye çalışılmış, idarenin ve kamu görevlisinin bu kapsamda sorumlulukları ele alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ışığında idari yargı kararlarının uygulanmaması soruna değinilerek farklı ülkelerde uygulanan yöntemlerin ülkemizde uygulanabilirliği üzerinde durulmuş ve ülkemizde yargı kararlarının uygulanmaması sorununa yönelik çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK İDARİ YARGI DÜZENİ VE İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMASI ZORUNLULUĞU

1.1.Türkiye’de Genel Olarak İdari Yargı Sistemi

İdarenin işlem ve eylemlerinin, bireylerin ilişkilerini düzenleyen hukuk dallarından bağımsız bir disiplin olarak idare hukuku çerçevesinde yürütüldüğü ve bu işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların, kural olarak adli yargı dışında faaliyet gösteren idari yargı mercilerince, kendine özgü yargılama usulleriyle çözümlendiği sisteme “idari rejim” adı verilir¹. Ülkemizde de idari rejim benimsenerek idarenin yargısal denetimini sağlamak üzere ayrı bir idari yargı kolu kurulmuştur.

Türk idari yargı sistemini düzenleyen temel yasalar “2575 sayılı Danıştay Kanunu”, “2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri’nin Kuruluşu ve Görevleri Hakkındaki Kanun” ile “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu” ile düzenlenmiştir. Buna göre idari yargı sistemimiz Danıştay, Bölge İdare Mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinden oluşmaktadır.

İdarenin yargısal denetiminden sorumlu olan idari yargı kolu, denetim faaliyetleri sonucunda verdiği kararlarla, adli yargı kararlarından farklı niteliklere sahiptir. Ayrıca, idari yargı kararlarının uygulanma süreci, adli yargı kararlarının uygulanmasından önemli ölçüde ayrılmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde idari yargı örgütü içerisinde yargı mercilerince görülebilecek davalar, verilebilecek kararlar, kararların nitelikleri ve uygulanma(ma) biçimleri aşağıda izah edilecektir.

1.1.1. İdare Mahkemeleri

2576 sayılı kanunla kurulan ilk derece mahkemeleridir. İlk derece sıfatıyla Danıştay’ın görev alanı içinde kalmayan ve vergi mahkemelerinin görev alanına girmeyen hallerde m.5 hükmü uyarınca;

¹ Günday, Metin, İdare Hukuku, (8. Baskı), İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s.24.

- a) İptal davalarını,
- b) Tam yargı davalarını,
- c) Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklardan hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan idarî sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davaları,
- d) Diğer kanunlarla verilen işleri, idari uyuşmazlıkları,

çözüme kavuşturmakla görevlidir.

1.1.2. Vergi Mahkemeleri

2576 sayılı kanunla kurulan ilk derece mahkemeleridir. 2576 sayılı kanun m. 6 uyarınca bölge görevleri şunlardır;

- a) Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları,
- b) (a) bendindeki konularda 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davaları,
- c) Diğer kanunlarla verilen işleri, çözümlemek.

1.1.3. Bölge İdare Mahkemeleri

2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri'nin Kuruluşu ve Görevleri Hakkındaki Kanun" ile kurulan bölge idare mahkemeleri 18.06.2014 tarih 6545 sayılı kanunla esaslı değişikliklere uğramıştır. 2576 sayılı kanun m. 3/A uyarınca bölge idare mahkemesinin görevleri şunlardır;

- a) İstinaf başvurularını inceleyip karara bağlamak.
- b) Yargı çevresindeki idare ve vergi mahkemeleri arasında çıkan görev ve yetki uyuşmazlıklarını kesin karara bağlamak.
- c) Diğer kanunlarla verilen görevleri yapmak.

Bölge idare mahkemelerinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla yargılama yapılmamaktadır.

1.1.4. Danıştay

AY m. 155² hükmü ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu ile kuruluşu, görevleri ve yapısı belirlenen yüksek mahkemedir. 2575 sayılı kanun m. 23 hükmü uyarınca görevleri şunlardır;

- a) İdare Mahkemeleri ile vergi mahkemelerinden verilen kararlar ve ilk derece mahkemesi olarak Danıştayda görülen davalarla ilgili kararlara karşı temyiz istemlerini inceler ve karara bağlar. Danıştayın temyiz mercii olarak görevi, bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması şeklinde ortaya çıkan hukuka aykırılıkların denetimini yapmakla sınırlıdır.
- b) Bu Kanunda yazılı idari davaları ilk ve son derece mahkemesi olarak karara bağlar.
- c) (Mülga: 2/7/2018 – KHK-703/184 md.)
- d) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirir
- e) (Mülga: 2/7/2018 – KHK-703/184 md.)
- f) Bu Kanunla ve diğer kanunlarla verilen görevleri yapar.

1.2. İdari Dava Türleri

Türk hukuk düzeninde davayı açan tarafın istemi, davanın hukuki niteliği ve uyuşmazlığın özellikleri bağlamında farklılaşan dava türleri mevcuttur. Medeni usul hukukumuzda dava türleri daha geniş bir çeşitlilik gösterirken idari yargılama usulünde bu türler daha sınırlı bir çerçevede karşımıza çıkmaktadır.

İdari dava, idarenin eylem ve işlemlerinin yargılamaya konu edildiği ve taraflarından birinin idare olduğu davalardır³. İdarenin hukuka aykırı işlem ve eylemleri çeşitli şekillerde ortaya çıkabildiğinden bu hukuka aykırılıkları ortadan kaldırmaya yönelik dava türleri de durumun özelliğine bağlı olarak farklı nitelikler taşımaktadır⁴.

İYUK m. 2’de idari dava türleri kural olarak; “tam yargı davası”, “iptal davası” ve “tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari

² AY m. 155: Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Danıştay, davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

³ Çağlayan, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, (11. Baskı), Seçkin Kitabevi, Ankara, 2019, s.427.

⁴ Kumrulu, Ahmet, Vergi Yargılama Hukukunun Kuramsal Temelleri, İşlev–Yapı–İlkeler–Nitelik, Betacopy, Ankara, 1989, s.118-119.

sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin davalar” olmak üzere üç başlık altında sayılmıştır.

Vergi mahkemeleri, idari yargının görev alanına dâhil olan özel görevli mahkemelerdir. Nitekim İYUK 1. maddesinde⁵ de bu husus belirtilmiştir. Bu nedenle çalışmamızda vergi davaları da ayrı bir başlık olarak ele alınacaktır.

1.2.1. İptal Davaları

İYUK m. 2 uyarınca iptal davası, menfaati ihlal edilenler tarafından idari işlemin yetki, şekil, sebep, konu ya da amaç unsurları bakımından hukuka aykırılıklarının ileri sürüldüğü idari yargıya özgü dava türüdür⁶.

İptal davaları, hem idarenin hukuka uygunluğunu denetleyen hem de bireylerin haklarını koruyan önemli bir yargısal araçtır. İptal davasında taraf olarak idare yer almakla birlikte işlemi tesis eden idarenin yargılanması değil, işlemin hukuka uygunluğunun denetlenmesi söz konusudur⁷. İptal davaları, objektif davalardır. Bu davalarda, tarafların kişisel hakları ya da bireysel durumları ön planda olmayıp asıl incelenen, idari işlemin hukuk düzenine ve genel geçer hukuk kurallarına uygun olup olmadığıdır. Eğer dava neticesinde işlem iptal edilirse, bu kararın etkisi doğrudan işlem üzerinde ortaya çıkar ve objektif hukuk alanında kendini gösterir. Hukuka aykırı işlemin iptaliyle birlikte hukuk düzeninin sağlanması amaçlanmaktadır⁸. İptal davaları, objektif nitelikleri itibarıyla yalnızca yargılamanın tarafları yönünden değil, üçüncü kişiler için de hüküm ve sonuç doğurabilmektedir⁹.

⁵ İYUK m. 1: Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinin görevine giren uyuşmazlıkların çözümü, bu Kanunda gösterilen usullere tabidir. Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanır ve inceleme evrak üzerinde yapılır.

⁶ Yılmaz, Berk, Hukuk Devleti İlkesi Çerçevesinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanması, (1. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 79.

⁷ Candan, Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, , (8. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 78.

⁸ Onar, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, (3. Baskı), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1967, s. 1780.

⁹ Ulusoy, Ali Dursun, “Bireysel İdari İşlemlerin İdari Yargı Tarafından İptalinin Üçüncü Kişilere Etkisi”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 2023/22, s. 93.

1.2.1.1. İdari İşlem

İptal davaları idari işleme karşı açılmaktadır. İdari işlem, kamu gücü ayrıcalığına sahip idarenin, idari işleyişe ilişkin doğrudan hukuki sonuç doğurmaya matuf tek taraflı irade beyanıyla aldığı her türlü karar veya kamusal önlemdir¹⁰.

Anayasa uyarınca idarenin tüm eylem ve işlemlerinin yargı denetimine açık olması esas iken bazı işlemler tam anlamıyla idari işlem olarak kabul edilmediğinden; bazıları ise yasal düzenlemelerle yargı denetiminden muaf tutulduğundan iptal davasına konu edilememektedir. Örneğin yasama işlemleri, yargısal işlemler ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri tek taraflı irade beyanıyla hukuk düzeninde sonuç doğuran işlemler olmakla birlikte idari işlem kategorisinde olmadıklarından iptal davasına konu edilemezler¹¹. Nitekim yasama işlemleri ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri'ne ilişkin uyuşmazlıklar Anayasa'da belirtilen usul ve şartlar dâhilinde Anayasa Mahkemesi'nde görülürken; yargı kararlarına karşı da usul kanunlarında belirtilen usul ve şartlar dâhilinde istinaf, temyiz, kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesi kanun yollarına başvurulabilir.

İdari işlemler; genel düzenleyici işlem ve bireysel işlem olarak iki kategoride ele alınabilir.

Genel düzenleyici işlemler, idari yargının kapsamına dâhil olan, süreklilik arz eden, soyut ve objektif genel koşulları belirleyen, kuralları tanımlayan ve topluma hitap eden nitelikteki yönetmelik, genelge gibi işlemlerdir¹².

Bireysel işlem ise genel düzenleyici işlemler dışında kalan, belirli bir kişi veya nesnenin hukuki durumunu etkileyen, değiştiren atama, inşaat izni verilmemesi gibi işlemlerdir¹³.

¹⁰ Gözler, Kemal, İdare Hukuku Dersleri, (2. Baskı), Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004, s. 198.

¹¹ Güçlü, Yaşar, Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması (2. Baskı) Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 23.

¹² Özay, İl Han, Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 197.

¹³ Güçlü, s. 25.

1.2.1.2. Hukuka Aykırılık

Bir idari işlemin iptal davasına konu edilebilmesi için, işlemin yetki, şekil, sebep, konu ya da amaç unsurlarından herhangi biri yönünden hukuka aykırı olması şarttır. Bu beş unsur kümülatif olarak aranmamakta olup yalnızca biri yönünden hukuka aykırılığın söz konusu olması işlemin iptali için yeterlidir.

1.2.1.3. Menfaat İhlali

İYUK m. 2’de menfaat ihlali kavramına yer verilmiş; ancak kavram tanımlanmamıştır. Menfaat ihlali kavramı kanunda tanımlanmamış olması nedeniyle iptali talep edilen idari işlemin özellikleri ve ilgili tarafları dikkate alınarak, yargı makamlarınca her bir dava özelinde ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Doktrin ve yargı içtihatları ile menfaatin meşru, güncel ve kişisel olması kriterleri benimsenmiştir¹⁴.

Menfaatin meşru kabul edilebilmesi için hukuki bir dayanağa sahip olması, diğer bir ifadeyle hukuki durumdan kaynaklanması ve yasal bir temele oturması gerekmektedir¹⁵. Menfaatin kişisel kabul edilebilmesi için, davacı doğrudan idari işlemin hedefi olmasa da idari işlemin davacıyla bağlantı kurulabilecek şekilde ilişkilendirilebilmesi gerekmektedir; diğer bir ifadeyle davacının idari işlem nedeniyle doğrudan yahut dolaylı olarak maddi ya da manevi menfaati ihlal ediliyorsa kişisellik şartı yerine gelmiş olur¹⁶. Menfaatin güncel kabul edilebilmesi için dava açıldığı anda mevcut, güncel ve davacıyı etkiler nitelikte bulunması gerekmektedir¹⁷.

¹⁴ Sarıca, Ragıp, İdari Kaza: İdari Davalar, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları - Kenan Matbaası, İstanbul, 1949, s.31; Danıştay 6. Daire E: 2013/7283, K: 2014/3585.

¹⁵ Kakırman, Deniz, “İdari Yargıda İptal Davalarında Öznel Dava Ehliyeti Olarak Menfaat İhlali Koşulu”, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Türkiye), 2006, s. 53.

¹⁶ Kahraman, Berk, İdari Yargılama Usulü Kanunu Kapsamında İlk İnceleme, Alfa Yayınları, İstanbul 2008, s. 121.

¹⁷ Yenice, Kazım ve Esin Yüksel, Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü, Arısan Matbaacılık, Ankara, 1983, s. 489.

Uygulamada, menfaat kavramının hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak hukuka uygunluk denetiminin yapılarak hukukun üstünlüğünün sağlanması için geniş yorumlanması gerektiği belirtilmiştir¹⁸.

1.2.2. Tam Yargı Davaları

İYUK m. 2 uyarınca tam yargı davaları, idari eylem ya da işlem nedeniyle hakları ihlal edilenler tarafından maddi ve manevi zararın tazmini amacıyla açılan davalardır¹⁹. Tam yargı davaları, idarenin işlem veya eylemleri neticesinde ortaya çıkan kişisel hak ihlallerinin telafisi amacı taşımakta olup davacıya ait bir hakkın varlığının kabul edilerek bu hakkın hukuka aykırı şekilde ihlalinin tespiti ve söz konusu hakka dayalı durumun önceki hale iadesi için gerekli adımların atılması yönündeki istemlerini ileri sürdüğü davalardır²⁰. Tam yargı davası, salt zarar giderimi amacı taşıyan bir dava olmayıp aynı zamanda idarenin yargısal denetimini sağlayarak hukukun üstünlüğünü de güvence altına almaktadır²¹.

1.2.2.1. İdari Eylem

Tam yargı davaları, iptal davalarının aksine yalnızca idari işlemlere karşı değil idari eylemler aleyhine de açılabilmektedir. İdari eylem, kamu hukuku kuralları çerçevesinde kamu hizmetleri kapsamında, idarenin hukuka uygunluk ilkesine bağlı kalınarak kamu görevlileri tarafından yerine getirilen ve fiziksel-maddi sonuçlar doğuran faaliyetleri ifade etmektedir²². İYUK m. 13²³ hükmü uyarınca idari eylemlere karşı açılacak tam yargı davalarında idareye başvuru şartı bulunmaktadır.

¹⁸ Danıştay 8. Daire, E:2016/11396, K: 2020/1550

¹⁹ Şahin, Adnan, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk”, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kırıkkale(Türkiye), 2009, s. 54.

²⁰ Candan, 2020, s. 195.

²¹ Çağlayan, 2019, s. 597.

²² Akyazan, Ahmet Emrah, “Maddi Açıdan İdari İşlemler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2009/85, s.238.

²³ İYUK m.13/1: İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir.

1.2.2.2. Hak İhlali

İYUK 2. maddesinde yer alan "ihlal edilen hak" kavramı, adli yargı kapsamında ele alınan davalardaki hak ihlali anlayışıyla paralellik göstermektedir. Nitekim adli yargıda olduğu gibi idari yargıda da dosyaya bakan hâkim maddi gerçekleri dikkate alarak ve delilleri değerlendirerek bir hakkın ihlalinin tespit ettiği takdirde bu ihlalin giderilmesi yönünde karar verecektir²⁴. Tam yargı davası bu özellikleri bakımından özel hukukta yer alan eda davası ile benzerlik göstermektedir.

Tam yargı davaları, objektif davalar olarak nitelendirilen iptal davalarının aksine "hak ihlali"ni gerektirdiğinden ve davalıya borç yükleyerek dava neticesinde yalnızca davacıyı ilgilendiren hüküm kurulduğundan sübjektif nitelikte davalardır²⁵. Bu davalarda, idari işlem veya eylemin hukuka uygunluğunun denetlenmesi değil davacının ihlal edilen hakkının yerine getirilmesi talebi ön plandadır.

Tam yargı davasının konusunu, kişisel hak ihlaline neden idari işlem ya da eylem sonucunda meydana gelen maddi ve/veya manevi zararlar oluşturabilir. Tam yargı davaları, iptal davaları gibi yalnızca idare hukukuna has bir nitelik taşımaz; nitekim uygulamada da tazminat davaları olarak nitelendirilmektedir. Bu özelliğinden dolayı tam yargı davaları kural olarak idareye belirli bir davranış biçimi dayatamaz ya da zorlayamaz²⁶.

Tam yargı davalarında parasal talep söz konusu olduğundan, idari işlem veya eyleme dayalı tazminat davaları, istirdat davaları, uyuşmazlığın nitelik ve istemine göre vergi davaları, tam yargı davasının konusunu oluşturmaktadır.

Kamu otoritesi tarafından gerçekleştirilen bir idari işlem veya eylemle maddi veya manevi zarara sebebiyet verildiğinin mahkeme tarafından tespit edildiği hallerde,

²⁴ Danıştay 13. Daire, E: 2024/1880 K: 2024/3482

²⁵ Bağrıaçık, Ahmet ve Mustafa Ahmet Tekinsoy, "Tam Yargı Davası Özelinde İdari Yargıda Dava Açma Süresi", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022/26(3),s. 590.

²⁶ Telli, Semih Tekin, "İdari Yargıda Kesin Hüküm: İdare Hukuku ve İdari Yargı İle İlgili İncelemeler III", Ankara, 1980, s. 126.

idarenin meydana gelen zararın tamamını karşılaması zorunludur. Tam yargı davaları yoluyla idareler, ekonomik açıdan doğrudan sorumluluk taşır.

Tam yargı davaları, doğrudan doğruya açılabilceği gibi iptal davaları ile aynı anda ya da iptal davasının sonuçlanmasının ardından da açılabilir. İYUK m. 12²⁷ hükmü uyarınca idari işlemler dolayısıyla hakları ihlal edilen ilgililer tarafından tam yargı yahut iptal ve tam yargı davası açılabilceği gibi önce iptal davası açılarak neticesine göre dava süresi içerisinde tam yargı davası açılabilmesi de mümkündür.

İdarenin tazmin sorumluluğundan söz edebilmek için idari işlem veya eylemin mutlak surette hukuka aykırılığı gerekmemektedir. İdarenin tazmin yükümlülüğü hizmet kusurundan kaynaklanabilceği gibi kusursuz sorumluluğundan da kaynaklanabilir²⁸.

1.2.3. İdari Sözleşmelerden Doğan Davalar

İYUK 2. maddesinde dava türleri sayılırken “tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar”a yer verilmiş olmakla birlikte anılan maddede uyuşmazlık kavramının kullanıldığı da dikkate alındığında burada esas olan dava türü uyuşmazlığın konusuna göre iptal ya da tam yargı davasıdır²⁹.

İYUK 2. maddesinin lafzından da anlaşılacağı üzere “idarenin sözleşmeleri” değil “idari sözleşmeler” idari yargının konusunu oluşturmaktadır. Türk Borçlar Kanunu m. 1³⁰ uyarınca; sözleşme, iki ya da daha çok kişinin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanında bulunmalarıdır. Sözleşme kavramı, özü itibarıyla bir özel hukuk kavramı

²⁷ İYUK m. 12: İlgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştay’a ve idare ve vergi mahkemelerine doğrudan doğruya tam yargı davası veya iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi ilk önce iptal davası açarak bu davanın karara bağlanması üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliği veya bir işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı icra tarihinden itibaren dava süresi içinde tam yargı davası açabilirler.

²⁸ Kalabalık, Halil, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Sakarya, 2008, s. 530.

²⁹ Candan, Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, (5. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 207.

³⁰ TBK m.1: Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur.

olmasına karşın idari yargıda idare hukukunun özelliklerinden etkilenecek kendine özgü bir hale gelmiştir.

İdari sözleşmeler, taraflarından en az birinin idare olduğu, idarenin ayrıcalıklı ve üstün yetkilerini kullanarak kamu hizmetlerinin yürütülmesini düzenleyen ve hukuki etkileri ile sonuçları idare hukuku kapsamında ortaya çıkan anlaşmalardır³¹.

İdarenin, gerçek veya tüzel kişilerle sözleşme yapması mümkündür. Ancak bu halde yapılan sözleşmenin hukuki niteliğinin tespiti, sözleşmeye ilişkin uyuşmazlıkların çözüm merciinin belirlenmesinde önem taşımaktadır. İdarenin, özel hukuk kurallarına tâbi olarak özel hukuk kişileriyle yaptığı sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıklar bakımından adli yargı görevlidir.

Tahkim, tarafların aralarında uyuşmazlık çıkmadan önce aralarında çıkabilecek uyuşmazlıklar için yahut aralarında uyuşmazlık çıktıktan sonra uyuşmazlığın uzlaşarak çözümü için bağımsız hakemlere teslim etmeleri ve bu hakemler tarafından uyuşmazlığın nihai bir sonuca ulaştırılmasıdır³². Tahkim ile taraflar, uyuşmazlığın esasını düzenleyecek hukuku tercihlerine göre seçebilecekleri gibi çözüm sürecinin hangi usul kurallarına bağlı olarak ve ne şekilde yürütüleceğini de önceden öngörebileceklerdir. 1999 Anayasa değişikliği³³ ile kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri yönünden milli yahut milletlerarası tahkim yolu kararlaştırılabileceği belirtilmiştir. Tahkim yolu kararlaştırılan imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan davalar idari yargının görev alanında değildir.

İdari sözleşmelerden doğan davaların idari yargıda görüleceğini belirtmekle birlikte idarenin özel hukuk sözleşmelerine ilişkin hazırlık aşamasında ve sözleşmenin sona ermesinden sonra doğan uyuşmazlıklar yönünden de idari yargının görevli

³¹ Özay, İl Han, Günişığında Yönetim, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 511- 512.

³² Aslan, Zehreddin, Nilay Arat, 'Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tahkim Usulü', İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005/8, s. 2.

³³ AY m. 125: Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

olduğunu belirtmek gerekmektedir³⁴. Nitekim hazırlık aşamasında henüz bir sözleşme akdedilmemiş olduğundan uyuşmazlık sözleşme dışıdır ve sözleşme yapılıncaya kadar alınan karar ve yapılan işlemler idari karar ve işlem olarak iptal ya da tam yargı davasının konusunu oluşturabilir. Yine özel hukuk sözleşmesinin sona ermesinin ardından açılacak davalarda da artık ortada bir sözleşme olmadığından açılacak davalar idari davadır ve iptal ve tam yargı davalarına konu olabilirler.

2575 sayılı Danıştay Kanunu m. 24/1 hükmü uyarınca “tahkim yolu öngörülme-yen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davalar” yönünden Danıştay ilk derece mahkemesi olarak görevlidir. Bunun dışında genel görevli idare mahkemeleridir. Yetkili mahkeme ise Danıştay’ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalar hariç İYUK m. 32/1 uyarınca idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yer mahkemesidir.

1.2.4. Vergi Davaları

"Vergi yargısı", vergi mükellefleri ya da vergi yükümlüleri ile vergi idaresi arasında, vergi yasalarının uygulanması sırasında doğan anlaşmazlıkların, idari yöntemler yoluyla çözülememesi yahut bu yollara hiç başvurulmaması durumunda, ilgili kişilerin bu uyuşmazlığı çözmek amacıyla bağımsız ve tarafsız yargı mercilerine başvurarak haklarını arama sürecini ifade eder³⁵.

Türk idari yargı sistemini düzenleyen temel yasalar olan “2575 sayılı Danıştay Kanunu”, “2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri’nin Kuruluşu ve Görevleri Hakkındaki Kanun” ile “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu” içerisinde “vergi davası” kavramı idari dava türleri içerisinde belirsiz bir yere yerleştirilmiş; ayrı bir bölüm olarak düzenlenmediği gibi bazı hükümlerde idari davalar ile benzer bazı hükümlerde ise ayrı usullere bağlanmıştır. “Vergi davası” kavramı kullanılmakla birlikte bu davalar da karşımıza iptal yahut tam yargı davası şeklinde çıkmaktadır. Bu durum, idari yargı sistemi içerisinde vergi

³⁴ Odyakmaz, Zehra, “Genel Olarak İdarenin Sözleşmeleri”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1998/2(2), s. 188.

³⁵ Dolun, Galib, “Mali Kaza”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 1966, 12. Seri, s. 118.

davalarının hukuki niteliğinin belirlenmesi konusunda doktrinde farklı görüşlere sebebiyet vermiştir.

Doktrinde bir görüşe göre³⁶ vergi davaları; verginin kaldırılması, indirilmesi, tahakkuk eden verginin esas veya miktarına itiraz edilmesi gibi ihtilaflara ilişkin olması dolayısıyla para ile ölçülebilen hak ihlalinin söz konusu olması nedeniyle tam yargı davası niteliğindedir.

Doktrinde bir görüşe göre³⁷ vergi davaları; genellikle idarenin verdiği bir kararın ilgili kişinin hak ve menfaatlerine zarar vermesinden kaynaklandığı ve bu halde hâkimin hukuka aykırılık iddiasına ilişkin objektif bir araştırmaya girişmesi gerekmesi nedeniyle iptal davası niteliğindedir.

Doktrinde bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre³⁸ vergi davaları hem iptal hem de tam yargı davalarının özelliklerini taşıyan özel bir dava türüdür. Nitekim bu görüşün temelinde, vergi davasının, objektiflik ve yasallık unsurları sebebiyle iptal davasının özelliklerini; aynı zamanda hâkimin geniş yetkileri dolayısıyla tam yargı davasının özelliklerini bir arada taşıyan karma bir dava türü olarak değerlendirilmesi bulunmaktadır.

Ancak belirtmek gerekir ki; vergi hukukuna dair yargılama, ister idari yargı bünyesinde yer alsın ister bağımsız bir yapıda olsun, idarenin belirli bir alandaki faaliyetlerinin denetlenebilmesine olanak tanıdığı için hukuk devleti düzeninde önemli işlevi olan bir yargı alanını meydana getirmektedir³⁹.

2576 sayılı kanun 6. maddesi uyarınca “*Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile, bu konularda 6183 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin*” ve 213 sayılı

³⁶ Gözübüyük, Abdullah Şeref ve Turgut Tan, İdare Hukuku Cilt:2 İdari Yargılama Hukuku, Ankara, 1999, s. 257.

³⁷ Alan, Nuri, “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, Danıştay Dergisi, 1983/13(50-51), s. 34

³⁸ Özbacı, Yılmaz, Vergi Davaları, Oluş Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 64.

³⁹ Kumrulu, Ahmet Gürcan, “Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1979/36(1), s.153.

kanun 377. maddesi uyarınca “*Mükellefler ve kendilerine vergi cezası kesilenler, tarh edilen vergilere ve kesilen cezalar ile vergi dairesi tadilat ve takdir komisyonlarının tahmin ve takdir olunan matrahlarla karşı*” vergi davası açılabilir.

1.3. İdari Yargı Karar Türleri

İdari yargılama sürecinde, idari yargı örgütünde yer alan yargı yerlerince verilecek her türlü karar idari yargı kararıdır⁴⁰.

İdari yargı kararları, ilk derece ve kanun yolu aşamasında verilen kararlar olmak üzere sınıflandırılabilir ise de bu sınıflandırma konunun açıklanması bakımından yapılmakta olup mutlak nitelikli sınıflandırmalar değildir. Bu kapsamda idari dava türleri bağlamında idari yargılama sürecinde verilebilecek kararlar, kararların nitelikleri, temel özellikleri, uygulanma biçimleri ele alınacaktır.

1.3.1. İlk Derece Aşamasında Verilecek Kararlar

Yargı mercii tarafından ilk derece aşamasında “ara karar”, “usule ilişkin karar” ve “esasa ilişkin karar” olmak üzere kararlar verilebilir.

1.3.1.1. Ara Kararlar

Ara karar, yargılamada davayı neticelendirmeyen ancak yargılamayı şekillendiren kararlardır⁴¹. İYUK m. 20 uyarınca “*Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler.*” Bu bağlamda taraflardan yahut taraf olmamakla birlikte ilgililerden bilgi ve/veya belge istenmesine ilişkin kararlar ara karardır.

Yürütmenin durdurulması kararları da nitelikleri itibariyle uyuşmazlığı sona erdirmeyen ve esaslı çözmeyen bir ara karardır.

⁴⁰Yılmaz, Serdar, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Zorunluluğu ve Bu Kararların Uygulanmamasına Karşı Öngörülen Hukuksal Önlemler”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara (Türkiye), 2009, s. 9.

⁴¹ Kuru, Baki vd., Medeni Usul Hukuku, (15. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara, 2004. s. 537.

1.3.1.2. Usule İlişkin Kararlar

İYUK 14⁴² ve 15⁴³ maddelerinde ilk inceleme müessesesi düzenlenmiştir. Doktrinde bir görüşe göre⁴⁴ ilk incelemenin esasa geçilmeden önce yapılan bir “ön inceleme” olduğu; bir görüşe göre⁴⁵ işin esasına girmeden ilk inceleme konularının tespit edilemeyeceği, bu nedenle ilk incelemenin esasında bir “ön yargılama” olduğu belirtilmektedir.

Yargı mercii tarafından ilk derece aşamasında usule ilişkin olarak İYUK m.15 uyarınca ilk inceleme aşamasında adli yargının görevli olduğu hallerde davanın reddi, dilekçenin reddi, dilekçenin gerçek hasma tebliği veya dilekçenin görevli idare merciine tevdi kararı verilebilmektedir. İlk inceleme aşamasında verilebilecek bu kararlara göre kararın uygulanması görünümü de farklılık göstermektedir.

Karar verilmesine yer olmadığına ilişkin kararlar kanunda açıkça tanımlanmamış olmakla birlikte yargı içtihatları yoluyla şekillenmiş ve uygulamada ortaya çıkmıştır. İlk derece veya kanun yolu aşamasında feragat, kabul, davanın konusuz kalması gibi uyuşmazlığın esasını çözmeyen ancak uyuşmazlığı sona erdiren hallerde karar verilmesine yer olmadığı kararı verilebileceği gibi yürütmenin durdurulması isteminden feragat veya bu istemin konusuz kalması hallerinde de uyuşmazlığı sona erdirmemesine

⁴² İYUK m.14/3: Dilekçeler, Danıştay’da daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hakimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından: a-görev ve yetki, b-idari merci tecavüzü, c-ehliyet, d-idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı, e-süre aşımı, f-husumet, g-3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadıkları, yönlerinden sırasıyla incelenir.

⁴³ İYUK m.15/1: Danıştay veya idare ve vergi mahkemelerince yukarıdaki maddenin 3 üncü fıkrasında yazılı hususlarda kanuna aykırılık görülürse, 14 üncü maddenin; a) 3/a bendine göre adli yargının görevli olduğu konularda açılan davaların reddine; idari yargının görevli olduğu konularda ise görevli veya yetkili olmayan mahkemeye açılan davanın görev veya yetki yönünden reddedilerek dava dosyasının görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesine, b) 3/c, 3/d ve 3/e bentlerinde yazılı hallerde davanın reddine, c) 3/f bendine göre, davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine, d) 3/g bendinde yazılı halde otuzgün içinde 3 ve 5 inci maddelere uygun şekilde yeniden düzenlenmek veya noksanları tamamlanmak yahut (c) bendinde yazılı hallerde, ehliyetli olan şahsın avukat olmayan vekili tarafından dava açılmış ise otuzgün içinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçelerin reddine, e) 3/b bendinde yazılı halde dilekçelerin görevli idare merciine tevdiine, karar verilir.

⁴⁴ Karavelioğlu, Cemal ve Erdem Cemil, Karavelioğlu, Açıklama ve Son İchtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu, (7. Baskı), Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, Ankara, 2009, s.520.

⁴⁵ Erkut, Celal ve Selçuk Soybay, Anayasa ve İdari Yargılama Hukukuna İlişkin Kanunlar, (4. Baskı), Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s. 206.

rağmen karar verilmesine yer olmadığına karar verilebilmesi mümkündür⁴⁶. Nitekim bu kararlar da usule ilişkin kararlardır.

1.3.1.3. Esasa İlişkin Kararlar

Esasa ilişkin kararlar, yargılamaya konu uyuşmazlığı sona erdiren nihai kararlardır.

Yargı mercii tarafından ilk derece aşamasında esasa ilişkin olarak davanın kabulüne veya reddine karar verilebilir. Davanın kabulü halinde dava türünün iptal ve tam yargı davası olmasına göre iptal davalarında iptal kararı; tam yargı davalarında, tam yargı davalarının uygulamada tazminat davaları olarak karşımıza çıkması nedeniyle tazminat kararı verilmektedir.

1.3.2. Kanun Yolu Aşamasında Verilecek Kararlar

İdari yargıda, İYUK m. 45 ve devamı hükümleri uyarınca istinaf, temyiz, kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesi kanun yolları olarak öngörülmüştür.

Yargı mercii tarafından kanun yolu başvurusunun kabulüne veya reddine karar verilebilir.

Kanun yolu başvurusunun reddi halinde başvuruya konu karar üzerinde herhangi bir değişiklik söz konusu olmamaktadır. Başvuruya konu kararın uygulanması hangi şekilde mümkün olacak ise uygulama ona göre tespit edilmektedir. Kanun yolu başvurusunun reddine ilişkin kararların teknik anlamda uygulama zorunluluğu bulunan kararlar olmadığı ifade edilebilir⁴⁷.

İstinaf başvurusunun kabulü halinde bölge idare mahkemesince iki yönde karar verilmesi söz konusu olabilir: kararın kaldırılarak yeniden karar verilmesi veya kararın kaldırılarak ilgili mahkemeye gönderilmesi. Kararın kaldırılarak ilgili mahkemeye gönderilmesi halinde mahkemenin bu karara karşı direnmesi hukuken mümkün

⁴⁶ Boz, Sacit Selman, Yunus Eraslan, “İdari Yargılama Usulünde Karar Verilmesine Yer Olmadığı Kararları”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020/24, s. 392.

⁴⁷ Candan, Turgut: “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması – II”, Maliye Postası Dergisi, 1991/12(254), s. 58.

olmadığından yargılama yapılarak yeniden karar verilir. Kararın kaldırılarak yeniden karar verilmesi halinde ise kararın kesin ya da temyizinin mümkün olup olmamasına göre uygulanması söz konusu olacaktır.

Temyiz başvurusunun kabulü halinde yeniden yargılama yapılmasını gerektirmeyen maddi hatalar ile düzeltilebilir eksiklik veya yanlışlıklar mevcut ise mercii bu eksiklik ve hataları düzelterek onama kararı verebileceği gibi görev ve yetki kurallarına aykırılık, hukuka aykırı karar verilmiş olması ve usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyen hata ve eksikliklerin bulunması halinde bozma kararı vererek dosyayı kararı veren merciiye gönderebilir. Bu halde verilen kararların uygulanması İYUK m. 28 kapsamında değil İYUK m. 50⁴⁸ kapsamında olacaktır. Nitekim İYUK m. 28 kapsamında yargı kararına uyulması zorunlu iken İYUK m. 50 ile bozma kararına direnme olanağı tanınmıştır. Bununla birlikte İYUK m. 52⁴⁹ ile kararın bozulması halinde yürütülmesinin kendiliğinden duracağı hüküm altına alındığından idarenin dava konusu işlemi uygulamaya devam imkânının söz konusu olacağına da dikkate alınması gerekmektedir.

Kanun yararına temyiz⁵⁰ başvurusunun kabulüne karar verilmesi halinde kararın kanun yararına bozulmasına karar verilir; ancak bu karar daha önce kesinleşmiş olan merci kararının hukuki sonuçlarını kaldırmaz. Ancak doktrinde kanun yararına temyiz kararının hukuk birliği sağlamak ve hukuka aykırı emsal karar oluşturmamak amacıyla öngörülen bir kanun yolu olduğu, bu nedenle kesin hükmün sonuçlarını ortadan kaldırmamasının isabetli olduğunu ifade eden görüşler⁵¹ bulunmakla birlikte; hukuka aykırılığı tespit edilmiş bir mahkeme kararının uygulanmaya devam etmesinin kamu

⁴⁸ İYUK m.50/3: Bölge idare mahkemesi, Danıştayca verilen bozma kararına uyabileceği gibi kararında ısrar da edebilir.

⁴⁹ İYUK m. 52/5: Kararın bozulması, kararın yürütülmesini kendiliğinden durdurur.

⁵⁰ İYUK m. 51: İdare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin kesin olarak verdiği kararlar ile istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edenler, ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz olunabilir. Temyiz isteği yerinde görüldüğü takdirde karar, kanun yararına bozulur. Bu bozma kararı, daha önce kesinleşmiş olan merci kararının hukuki sonuçlarını kaldırmaz.

⁵¹ Kara, Burak Can, “İdari Yargılama Usulünde Kanun Yararına Temyiz”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020/11(1), s. 364.

düzeni ve adaleti bozacağı, bu nedenle kararın somut uyuşmazlık yönünden uygulanması gerektiğini ifade eden görüşler⁵² de bulunmaktadır.

Yargılamanın yenilenmesi⁵³ kanun yolu başvurusu esas hakkında karar veren mahkemece hükmüne bağlanır ve başvurunun kabulü halinde kesin hüküm ortadan kaldırılarak yeniden yapılan yargılama neticesinde hüküm kurulur.

Kanun yolu başvurusunun kabulü halinde verilen kararlar kural olarak doğrudan taraflar üzerinde etki ve sonuç göstermeyip kararı veren mahkemenin yeniden bir karar tesis etmesini gerektirmektedir.

1.4. İdari Yargı Kararlarının Uygulanması

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana idarenin denetimi için idari yargı düzenini oluşturmaya ve anayasal güvence altına almaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Anayasa’da hukuk devleti ilkesine yer verilmekle birlikte bununla yetinilmemiş; bu ilkenin yansıması olarak adil yargılanma hakkı (36. madde), idarenin yargısal denetimi (125. madde) ve yargı kararlarının uygulanmasının zorunluluğuna (138. madde) ilişkin hükümlere de yer verilmiştir⁵⁴.

⁵² Gürkan, Mehmet, Yusuf Deniz, Selman Sacit Boz, “İdarî Yargıda Kanun Yararına Bozma”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 201321(1), s. 125.

⁵³İYUK m. 53: Danıştay ile bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinden verilen kararlar hakkında, yazılı sebepler dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi istenebilir. a) Zorlayıcı sebepler dolayısıyla veya lehine karar verilen tarafın eyleminden doğan bir sebeple elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması, b) Karara esas olarak alınan belgenin, sahteliğine hükmedilmiş veya sahte olduğu mahkeme veya resmi bir makam huzurunda ikrar olunmuş veya sahtelik hakkındaki hüküm karardan evvel verilmiş olup da, yargılamanın yenilenmesini isteyen kimsenin karar zamanında bundan haberi bulunmamış olması, c) Karara esas olarak alınan bir ilam hükmünün, kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması, d) Bilirkişinin kasıtlı gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu mahkeme kararıyla belirlenmesi, e) Lehine karar verilen tarafın, karara etkisi olan bir hile kullanmış olması, f) Vekil veya kanuni temsilci olmayan kimseler ile davanın görülüp karara bağlanmış bulunması, g) Çekinmeye mecbur olan başkan, üye veya hakimin katılmasıyla karar verilmiş olması, h) Tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken, aynı mahkeme yahut başka bir mahkeme tarafından önceki ilamın hükmüne aykırı bir karar verilmiş bulunması. ı) Hükmün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya hüküm aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi.

⁵⁴ Özçelik, Yudum, “Vergi Yargısında Yargı Kararlarının Uygulanması, Yerine Getirilmesi ve Getirilmemesi Üzerine Bir İnceleme”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara (Türkiye), 2018, s. 5.

Anayasa ve kanunlarda yer alan hükümler, idarenin ve devletin tüm organlarının yargı kararlarına uymasını zorunlu kılsa da bu uyumun pratikte nasıl sağlanacağı konusunda zaman zaman belirsizlikler ortaya çıkabilmektedir. Soyut ve genel çerçeve çizen yasal düzenlemeler, somut olaylarda bu hükümlerin uygulanışı, idarenin yorum farkları, uygulama alışkanlıkları veya spesifik durumların karmaşıklığı gibi çeşitli nedenlerle kararların uygulanmasında belirsizlikler söz konusu olabilmektedir.

Adalet Bakanlığı istatistikleri uyarınca ülkemizde 2023 yılında idare ve vergi mahkemelerinde görülen toplam 637.956 dosyadan 432.406 dosya karara bağlanmış; karara bağlanan dosyalardan yalnızca 124.249 dosyada iptal, 19.534 dosyada kısmen iptal kısmen ret kararı verilmiştir⁵⁵. Bu istatistiklerden de anlaşılacağı üzere idari yargıda kişinin lehe karar alabilmesi zorluğu bir yana lehe olan kararların uygulanmasında idare ile yeniden karşı karşıya kalınması ve kararların yerine getirilmemesi sorunu ile karşılaşabilme ihtimali de söz konusu olabilmektedir.

1.4.1. Hukuk Devleti İlkesi

Anayasa'nın 2. maddesi uyarınca *“Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.”*

Anayasa Mahkemesi kararında⁵⁶ hukuk devleti; *“Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuki güvenliği sağlayan, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, hukuk kurallarıyla kendini bağlı sayan ve yargı denetimine açık olan devlet”* olarak tanımlanmıştır.

⁵⁵https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf ET: 28.02.2025.

⁵⁶ AYM Başvuru No: 2022/106 Karar No: 2025/68

Danıştay bir kararında⁵⁷ hukuk devleti ilkesini “*vatandaşlarına hukuk güvenliğini sağlayan, idarenin hukuka bağlılığını amaç edinen, buna karşılık kamu gücünün sınırsız, ölçüsüz ve keyfi kullanılmasını önleyen en önemli unsurlardan biri*” olarak tanımlamıştır.

Hukuk devleti, bireylerin temel hak ve hürriyetlerinin güvence altına alındığı ve devlet faaliyetlerinin hukuka bağlı olduğu bir yönetim biçimidir⁵⁸. İdarenin yargı kararlarını uygulaması, hukuk devletinin işlerliğinin belirlenmesinde en önemli ölçütlerden biridir. İdarenin, mahkeme kararlarını uygulamaktan kaçınması veya bu kararlara aykırı işlem yapması halinde vatandaşların devlete olan güveni sarsılacaktır. Bu bağlamda, idari yargı kararlarının uygulanmaması hali yalnızca sıradan bir hukuksal sorun olmaktan öte hukuk devletinin kurucu anayasal mekanizmasının etkisizleştirilmesi sorununu ortaya çıkaracaktır. Davacının kazandığı dava neticesinde idare, karara uymazsa, vatandaşın hem bireysel hakkı ihlal edilmiş hem de devletin adalet vaat eden yapısına duyduğu güven zedelenmiş olacaktır. Bu durum hukuk devleti ilkesinin toplumsal meşruiyetinin zayıflamasına sebebiyet verecektir. Yargı kararlarının uygulanmadığı bir sistemde, hukukun üstünlüğünden ve dolayısıyla gerçek anlamda bir hukuk devletinden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle, yargı kararlarının uygulanması, demokratik bir hukuk devletinin varlığının en belirgin göstergelerindendir.

1.4.2. Hak Arama Hürriyeti

Anayasa’nın 36. maddesi ile ifadesini bulan hak arama hürriyeti uyarınca “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*”

Bireyin toplum içinde, hukuk kurallarının belirli, istikrarlı ve öngörülebilir olmasını şart koşan ve aynı zamanda, idari işlem ve eylemlerde devlete duyduğu güvenin hukuken korunmasını sağlayan “hukuki güvenlik hakkı”na sahip olabilmesi ve

⁵⁷ Danıştay 12. Daire E:2024/2332 K:2025/374

⁵⁸ Karaca, Serden Onur, “Hukuk Devleti İlkesi ve Türkiye’de Hukuk Devleti İlkesinin Gelişim Süreci” Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2021/8(73), s. 2034.

bu hakkın etkin bir şekilde kullanılabilmesi, uygun hukuki mekanizmalarla desteklenmesini zorunlu kılmaktadır⁵⁹. İdare hukuku bağlamında, bu gereklilik esasen idari davalar yoluyla karşılanmaktadır. Ancak, bir dava ile yargılama yapılması, bireylerin hukuki güvenliğinin tesisi bakımından tek başına yeterli değildir. İdari yargı organlarınca, yargı kararlarının uygulanmasına yönelik olarak gerçekleştirilecek bir denetim ve inceleme, yargılama sürecinin vazgeçilmez bir bileşeni olarak kabul edilmelidir. Zira hukuki ve fiili etkisi olmayan kararlar, gerçek anlamda bir yargılama faaliyetini temsil etmeyecektir⁶⁰.

Hak arama hürriyetinin en temel unsuru mahkemeye erişim hakkıdır. Ancak bu hak yalnızca yargılama süreciyle sınırlı olmayıp yargılama neticesinde kararların uygulanmasını da kapsamaktadır⁶¹. Kişiler, hukuki haklarıyla ilgili uyuşmazlıkların, bağımsız ve tarafsız yargı organları tarafından hukuka uygun bir şekilde çözüme kavuşturulması ve nihayetinde fiilen uygulanması amacıyla dava açarlar. Uygulanmayan veya uygulanamayan kararlar, davanın tarafları üzerinde yalnızca manevi bir etki yaratmaktan öteye gidemeyeceği gibi bu manevi etkinin kararın uygulanmaması halinde tatmin sağlamaktan da uzak olacağı ve bu halde hükümden değil yalnızca tavsiye niteliğinde karardan söz edileceği söylenebilir⁶².

Yargılama neticesinde verilen kararların akademik çevrelerce ya da uygulayıcılar veya ilgilileri bakımından eleştirebilmesi mümkün olsa dahi bu durum kararın uygulanmasına engel teşkil etmemeli, uygulanması yönünde tereddüt oluşturmamalıdır. İdare, bir yargı kararını “yanlış” bulsa dahi, bu kararın gereğini yerine getirmekle yükümlüdür. Zira Yargıtay kararında⁶³ da belirtildiği üzere “*yasalara doğru olduğu için değil yasa oldukları için; yargı kararlarına da haklı oldukları için değil yargı kararı*

⁵⁹ Çaptuğ, Mehpare, “Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2021/9(17), s. 141.

⁶⁰ Kent, Bülent, “İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Alternatif Mekanizma Olarak Zorlayıcı Para Cezası”, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4, s. 57.

⁶¹ Karahan, Gökhan, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu ve Çözüm Önerileri”, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kayseri (Türkiye), 2023, s. 6.

⁶² Candan, Turgut, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması”, İdari Yargı Paneli, Türkiye Barolar Birliği ve Mersin Barosu, Mersin, 2003, s. 212.

⁶³ Yargıtay 4. HD, E: 1997/10, K: 1998/1

oldukları için uyulur.” Aksi yöndeki bir tutum ve düşünce, idarenin yargı kararlarını etkisiz kılma girişiminde bulunması anlamına gelecek ve hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ilkelerini zedeleyecek, yargılama yapılmasını ve hak arama hürriyetini anlamsız hale getirecektir⁶⁴.

1.4.3. İdarenin Yargısal Denetimi

Anayasa’nın 125. maddesinde *“İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.”* hükmü ile idarenin yargısal denetimi düzenlenmiştir.

İdarenin keyfiligi, yargısal denetiminin sağlanması ile hukuki güvence altına alınmıştır. Kişilere, idare karşısında hak arama imkânı tanınarak, idarenin hukuka uygunluğunu denetleme yetkisi yargı organlarına verilmiştir. Ancak yargısal denetim mekanizması yalnızca dava açma imkânı tanımak ile kalmayıp dava neticesinde kararın uygulanmasını da kapsamaktadır. Nitekim idarenin eylem ve işlemlerinin yargı yoluyla denetlenmesi, ancak bu denetimin sonuçlarının bağlayıcı olmasıyla gerçek bir anlam kazanacaktır. Demokratik bir hukuk düzeninde, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve adaletin sağlanması hedeflenirken, idarenin yasal düzenlemelere rağmen yargı kararlarını uygulamaktan kaçınması, bu düzenlemelerin anlam ve etkinliğinin sorgulanmasına neden olacaktır⁶⁵.

İdari yargı, idarenin keyfi davranışlarını önlemek ve vatandaşların haklarını korumak için öngörülen anayasal bir mekanizma olup idari yargı kararları uygulanmadığında, anayasal denetim zinciri kırılacak; yargı ile idare arasında bir yetki çatışması ortaya çıkacak ve bu çatışma, anayasal erkler arasındaki dengenin bozulmasına ve idarenin yargı denetiminden fiilen bağımsız hale gelmesine neden olacaktır.

⁶⁴ Kaya, Cemil, İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay’ın Yaklaşımı (İYUK Madde 28 Üzerinde Bir İnceleme), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 12.

⁶⁵ Erkut, Celal, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Mekanizmalar”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 141. Yıl Sempozyumu 11 Mayıs 2009, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 79, Ankara, 2009, s. 30.

Danıştay bir kararında⁶⁶, “idari işlemlerin yargısal denetime tabi tutulmasının hukuk devleti ilkesinin en belirgin ve ayırt edici özelliği” olduğunu vurgulamış; Yargıtay kararında⁶⁷ da idarenin yargı kararlarını yerine getirme yükümlülüğünün, “Devletin kamu tüzel kişiliğinin itibar ve saygınlığı”nın bir gereği olduğu ifade edilmiş olup bu çerçevede idarenin, aleyhine verilen yargı kararlarını uygulaması yalnızca hukuk devleti ilkesinin bir gerekliliği değil aynı zamanda uygarlığın sürdürülebilirliği ve toplumsal düzenin devamlılığı açısından da vazgeçilmez bir zorunluluktur⁶⁸.

1.4.4. Mahkemelerin Bağımsızlığı İlkesi

Anayasa’nın 138. maddesi “*Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.*” hükmü ile yargı kararlarına uyma zorunluluğuna yer verilmiştir.

AY m. 138 hükmünde “mahkeme kararlarının uygulanması” zorunluluğundan söz edilmiş; “yargı kolları” bakımından mahkeme kararlarının uygulanması noktasında bir ayrıma gidilmediği gibi mahkemelerin “hangi tür kararlarının” uygulanacağı yönünden de bir ayırım yapılmamıştır. Çalışmamızın idari yargı kararları kapsamında olması nedeniyle madde bu kapsamda değerlendirilecek, adli yargı karar ve uygulamalarına değinilmeyecektir.

AY m. 138. hükmünde yargı kararlarına uyma zorunluluğu ile birlikte “gecikmeksizin” ve “aynen” uygulama zorunluluğu açıkça düzenlenmiştir. Bu hükümle, yargı kararlarının sorgulanmaksızın uygulamakla yükümlü olduğu ve bu konuda herhangi bir takdir yetkisine sahip olunmadığı anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, bu yükümlülük bağlı yetki niteliğinde olup kararın uygulanması bakımından takdir yetkisi tanınmamıştır. Maddede, yargı kararlarına uyma zorunluluğu ile birlikte bu kararların değiştirilemeyeceği de hükme bağlanarak kararın sadece şeklen değil, içeriğinin de

⁶⁶ Danıştay İDDGK, E: 1949/320, K: 1950/128

⁶⁷ Yargıtay İBK, E: 1947/14, K: 1947/15

⁶⁸ Kara, Seyfettin, “İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesi ve İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 2012/15 (1), s. 216.

dikkate alınması gerektiği; ayrıca gecikmeksizin denilerek kararın uygulanma süresi güvence altına alınmıştır. Ancak yargılama süreci sonrasında yargı kararının etkin bir şekilde aynen ve gecikmeksizin uygulanması ile bu gereklilik etkinlik kazanacak ve hak arama hürriyeti anlam ifade edebilecektir. Nitekim idarenin yargısal denetimi neticesinde yargı kararı ile hukuka aykırılığın saptanması söz konusu olabilecek ise de kararın uygulanmaması halinde hak arama hürriyetinin varoluş gerekçesi anlam ifade etmeyecektir⁶⁹.

AY m. 138 hükmünün lafzen açık ve anlaşılır bir düzenleme olduğu düşünülebilir ise de hükmü daha ayrıntılı ele aldığımızda anlam ve kapsamının belirlenmesi konusunda bazı hususların dikkat çektiğini söyleyebilmek mümkündür. AY m. 153/6 hükmünde “Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağı” açıkça hüküm altına alınmışken; m. 138 hükmünde “yasama, yürütme organları ve idare”den bahsedilmesine karşın “yargı organları” açıkça sayılmamıştır. Bu durumun pratikte bir karşılığı olup olmadığı ya da netice itibarıyla farklılığa neden olup olmadığı soruları akla gelebilir. Burada yargı organı bakımından ikili bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Maddede yer alan “idare” kavramının “organ” olarak değil, “idari fonksiyon” olarak değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bizim de katıldığımız görüş⁷⁰ uyarınca yargı organının yargılama faaliyeti dışında idari fonksiyona dâhil işlemleri bakımından yargı kararlarını uygulama zorunluluğu bulunduğu söylenebilecektir. Ancak yargı organının yargılama fonksiyonu bakımından aksi yöndeki bir kabul “yargı bağımsızlığı” ve “kuvvetler ayrılığı” ilkelerine aykırılık teşkil edecektir. Bu halde yargılama fonksiyonuna dâhil işlemler bakımından böyle bir zorunluluktan söz edilemeyeceği açıktır. Nitekim Danıştay’ın temyiz incelemesi üzerine verdiği “bozma” kararına karşı “ısrar” kararı verilebilmesinin yasal olarak mümkün olması da bu durumu doğrulamaktadır.

⁶⁹ AYM Başvuru No: 2014/194, Karar No: 2015/55

⁷⁰ Yılmaz, Serdar, “Yargı Kararlarının “Kesinleştikten Sonra” Uygulanmasını Öngören Yasal Düzenlemelerin Anayasallığı Sorunu: Anayasa Mahkemesi’nin Bir Kararının Değerlendirilmesi ve Düşündürdükleri”, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2023/9(2), s. 548.

Doktrinde bir görüşe göre⁷¹ Anayasa'nın yargı organlarının “bağımsızlığına” atfettiği önem, hâkimlerin “kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre” hüküm vereceklerinin açıkça düzenlenmiş olması ve farklı yargı kollarının bağlantılı oldukları maddi hukuk alanları açısından, aynı taraflar ve konuyla ilgili uyumsuzlukları zaman zaman farklı değerlendirmelere tabi tutabilmesi nedeniyle maddede bilinçli olarak yargı organı kavramına yer verilmemiştir. Neticeten madde kapsamında yargı organı kavramına yer verilmemesi uygulama bakımından bir eksiklik sayılamayacağı gibi farklılığa da neden olmamaktadır.

Maddede yargı mercileri tarafından tesis edilen kararların, niteliği veya ilgili yargılamanın türü ne olursa olsun, ayırım yapılmaksızın uygulamaya konulması gerektiği anlaşılmaktadır⁷². Ancak Danıştay 1. Dairesi'nin görev ve kararlarının niteliğine ilişkin doktrinde farklı görüşlerin söz konusu olması nedeniyle daire kararlarının uygulanmasına ayrıca değinmek gerekmektedir. Bu bağlamda Danıştay 1. Dairesi'nin idari daire olduğu ve yargısal görevi bulunmadığına ilişkin görüşe göre⁷³ dairenin, inceleme ve danışma kararları ile idari görevleri yönünden verdiği kararlar istisari nitelikte olacak ve bağlayıcılığından; dolayısıyla uygulanma zorunluluğundan söz edilemeyecektir. Bir görüşe göre⁷⁴ ise danışma kararları istisari nitelikte olduğundan bağlayıcılığından söz edilemeyecekse de inceleme kararları bağlayıcı olacaktır. Daha geniş bir bağlayıcılık yorumu getiren başka bir görüşe göre⁷⁵ ise dairenin “uygun görüş” kararları, “zorunlu inceleme” görevi neticesinde aldığı kararlar ve “kanunlarla verilen idari görevlerin yerine getirilmesi”ne yönelik kararların bağlayıcı olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Danıştay 1. Dairesi'nin görevleri⁷⁶ dikkate

⁷¹ Akyılmaz, Bahtiyar, vd., Türk İdare Hukuku, (17. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 90-92.

⁷² Kıratlı, Metin, “Yürütmenin Durdurulması”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1966/21(4), s. 192.

⁷³ Akyılmaz, Bahtiyar, vd., Türk İdare Hukuku, (8. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 276.

⁷⁴ Altay, Evren, “Danıştay’ın İdari Görevleri ve Kararları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2005/56, s. 224.

⁷⁵ Atay, Ender Ethem, İdare Hukuku, (3. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s. 259.

⁷⁶ Danıştay Kanunu m. 42: Birinci daire; kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini, Kanunlarında Danıştay’dan alınacağı yazılı bulunan düşüncelere ilişkin istekleri, 6830 sayılı İstihlak Kanununun otuzuncu maddesinin uygulanmasından çıkan uyumsuzlukları, İdarei Umumiyei Vilayat Kanunu Muvakkatı gereğince doğrudan doğruya veya itiraz yoluyla Danıştay’a verilen işleri, Belediye Kanunu ile Danıştay’a verilip idari davaya konu olmayan işleri, Derneklerin, kamu yararına çalışan derneklerden sayılabilmesi için yapılacak teklifleri, Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin

alındığında kanaatimizce dairenin danışma ve inceleme kararları arasında ayrım yapılarak bir değerlendirmeye ulaşmak yerinde olacaktır. Öte yandan istişari kararların hukuken bağlayıcı olmadığı yönünde ihtilaf bulunmamakla birlikte genel olarak idare, istişari karara aykırı davranarak sorumluluk altına girmektense karara uymayı tercih etmektedir⁷⁷.

Maddede “idare” kavramına yer verilmiş olmakla idarenin yargılamanın tarafı olması hususu açıkça hükme bağlanmamıştır. Bu halde yargılamanın tarafı olmayan idarenin de yargılamanın tarafı olan idare leh veya aleyhine verilen kararları uygulaması zorunluluğu bulunduğu söylenmesi mümkündür. Davalı konumunda bulunan idare, somut yargı kararlarını doğrudan ya da dolaylı yoldan etkisiz kılacak müdahalelerde bulunamayacağı gibi yasama organı da yargı kararlarının gereği gibi uygulanmasını engelleyebilecek veya kararların yorumlanmasına yol açabilecek düzenlemelerden kaçınmak zorundadır. Ne yazık ki ülkemizde bir dönem Bakanlar Kurulu Prensipten Kararları⁷⁸ ile idari yargı tarafından iptal edilen kararların uluslararası alanda “ahde vefa” ve “ekonomik gerekçelerle” uygulanamayacağına ilişkin kararlar alınmış olup ülkemizde yargı kararlarının uygulanmasına ilişkin sorunun boyutunun belirlenmesi bakımından bu kararlar önem taşımaktadır. Neyse ki; anılan prensip kararları TBB tarafından açılan dava neticesinde iptal edilmiştir⁷⁹.

Burada “icra daireleri” yönünden de konunun ayrıca ele alınarak AY m. 138 hükmü bağlamında yargı kararının uygulanması konusunda konunun belirlenmesi gerekmektedir. İcra dairelerinin, yargı kararlarının uygulanması noktasında bizzat veya doğrudan doğruya yer alabilmesi söz konusu olmayıp ancak ilgili tarafın yargı kararını uygulamak üzere gerekli işlem ya da eylemleri gerçekleştirmesi halinde yargı kararının hayata geçirilmesini temin etmek ve bu süreçte aracı bir rol üstlenmekle sınırlı olacak şekilde işlevi bulunmaktadır.

yargılanmalarına ilişkin mevzuat uyarınca görülecek işleri, inceler ve gereğine göre karara bağlar veya düşüncesini bildirir.

⁷⁷ Bilgen, Perteve, “İdari Uyuşmazlıklar”, II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi: İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri, Ankara, 1993, s. 160.

⁷⁸ Bakanlar Kurulu Prensipten Kararı, T: 27.04.1992

⁷⁹ Danıştay 10. Daire E: 2002/4061, K: 2004/5219

AY m. 138 hükmünde yargı kararlarının uygulanması zorunluluğu bağlamında yargı kolları bakımından ayırım yapılmamasına ve kesinleşme şartından söz edilmemesine karşın istisnaen bazı kanunlarda kararların uygulanması için kesinleşme şartı aranmaktadır. Örneğin ceza yargılamasında mahkûmiyet hükümlerinin, Sayıştay ilamlarının ve adli yargıda menfi tespit ilamlarının kesinleşmeden uygulanabilmesi mümkün değildir. Ancak kanaatimizce anayasal zorunluluk karşısında getirilen bu istisnaların kanun hükmüne dayanmaları nedeniyle eleştirilmeleri mümkündür.,

1.5. İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Zorunluluğu

Türk hukuk sisteminde, hukuk mahkemeleri tarafından verilen kararların icrası ve ceza mahkemelerinin verdiği kararların infazı, özel kanunlarda detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak idari yargı alanında, yargı organları tarafından alınan kararları hayata geçirecek özel bir kanuni düzenleme, ayrı bir icra organı veya kurumu mevcut değildir. Bu kararların uygulanması kural olarak davada taraf olan ve davaya esas hukuka aykırı işlemi gerçekleştiren, düzenlemeyi getiren ya da eylemi ortaya koyan idare tarafından, hatta idare adına görev yapan kamu personeli tarafından yerine getirilmektedir.

İdari yargıda kararların uygulanması, kural olarak İYUK hükümlerine dayanmaktadır. Anayasa'nın 138. maddesinde yer alan düzenleme İYUK m. 28 *“Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez.”* hükmü ile somutlaştırılmıştır.

Kural, idari yargı kararlarının gecikmeksizin uygulanmasıdır. Maddede öngörülen otuz günlük süre, kararın idare tarafından uygulanması için azami olarak belirlenen süredir. İdare tarafından otuz günlük sürenin dolmasının beklenilmesi yönünde bir hak söz konusu değildir.

Maddede yer alan “kararların icaplarına göre” ibaresi önem taşımaktadır. “Kararın icaplarına göre” ifadesi ile idarenin kararın gerekçesini de dikkate alarak icabın gereği

için ne yapılması gerektiğini tespit etmesi ve gecikmeksizin uygulaması gerekmektedir⁸⁰.

Anılan yasal düzenleme ile idare bağlı olup takdir yetkisi tanınmamıştır⁸¹.

Kanunda “kararın idareye tebliğinden itibaren otuz günlük süre”den söz edilmekle birlikte sürenin başlangıcının belirlenmesi önem taşımaktadır. Nitekim İYUK m. 8⁸²’de sürelerin, “tebliği izleyen günden” itibaren başlayacağı hüküm altına alındığından kanunda ifade edilen otuz günlük sürenin de kararın idareye tebliğini izleyen günden itibaren işlemeye başlayacağı şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

İdari yargı kararlarının uygulanabilmesi için ilgilinin başvuruda bulunması zorunlu değildir⁸³. Maddede belirtildiği üzere kararın tebliği, kararın uygulanması için yeterlidir. Ancak ilgilinin kararın uygulanmasını sağlamak üzere idareye başvuru yapmasına yasal bir engel de bulunmamaktadır.

Danıştay’ın bir kararında⁸⁴, “*idarenin yargı kararlarını amacına uygun şekilde uygulama yükümlülüğünün hukuk düzeninin bireylere sağladığı hukuki güvenlik ve devlet işlemlerinde sağlanan istikrarın bir gereği olduğu ve yasal düzenlemeler uyarınca mahkeme kararlarının uygulanmaması bir yana, uygulanmasının geciktirilmesinin dahi hukuken kabul edilemez bir durum olduğu*” belirtilmiştir.

Anayasa’nın 138. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “gecikmeksizin uygulama” ilkesi, idari yargı kararlarının infazına ilişkin temel bir kuraldır. Bu ilkenin içeriği, kanun koyucunun, Anayasa’nın sağladığı güvenceyi zedelemeyecek şekilde, esasen kamu yararı çerçevesinde kullandığı takdir yetkisiyle somutlaştırılmaktadır.

⁸⁰ Sevinç, Ekin, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021/16(1), s. 340.; Danıştay 6. Dairesi E:2013/284, K: 2017/9981

⁸¹ Giritli, İsmet, vd., İdare Hukuku, (5. Baskı), Der Yayınları, İstanbul, 2012, s. 117.

⁸² İYUK m. 8: Süreler, tebliğ, yayın veya ilan tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlar. Tatil günleri süreler dahilidir. Şu kadarki, sürenin son günü tatil gününe rastlarsa, süre tatil gününü izleyen çalışma gününün bitimine kadar uzar. Bu Kanunda yazılı sürelerin bitmesi çalışmaya ara verme zamanına rastlarsa bu süreler, ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır.

⁸³ Kent, s. 49.; Danıştay 10. Dairesi, E:2002/7659, K: 2003/5195; Danıştay 5. Dairesi, E:2004/5997, K:2005/3465

⁸⁴ Danıştay 10. Dairesi E: 2002/4061, K: 2004/1690

İYUK m. 28 uyarınca yargı kararlarının uygulanmasında otuz günlük süre belirlenmemiş olsaydı dahi anayasal zorunluluk kapsamında “derhal uygulama” ilkesine dayanarak uygulama süresinin belirlenmesi gerekmektedir.

Her idari yargı kararının infaz biçimi farklılık gösterebileceğinden, “derhal uygulama” ilkesinin gerektirdiği süre, tüm kararlar için tek bir standartla belirlenmemektedir. Bu nedenle, infaz süresi, kararın niteliğine göre makul bir süre çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ancak, kanaatimizce bu makul süre, İYUK m. 28/1 uyarınca 30 günü aşmamalıdır. Bununla birlikte her somut olay özelinde idarenin otuz günlük süre içerisinde işlem/eylem tesis etmek için harekete geçip geçmediği, kararı uygulama konusunda iyi niyet gösterip göstermediği, kararın uygulanması için geçen sürenin makul olup olmadığı, kararın otuz gün içinde uygulanmasının mümkün olup olmadığı davayı inceleyen mahkeme tarafından değerlendirilerek karara bağlanmaktadır. Nitekim Danıştay, hükmün mutlak surette otuz gün içerisinde tamamlanması gerektiği sonucuna varmamıştır⁸⁵. Örneğin Danıştay bir kararında⁸⁶ idare tarafından yargı kararının icabına göre işlem ya da eylem tesisinin otuz günlük süre içerisinde mümkün olmaması durumunda, idarenin süresi içerisinde kararı uygulama yönünde iradesini göstererek işleme başlamasını ve makul sürede işlemlerin tamamlamasını yeterli kabul etmiş; yargı kararının uygulanmaması halinin ortaya çıkmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla yargı kararlarının uygulanması bakımından her somut olay kendi koşullarına göre değerlendirilmelidir. Bu halde idarenin yargı kararını çok kısa bir süre içerisinde yerine getirebilmesi mümkün iken otuzuncu günü beklemesi halinde yargı kararının uygulanmaması durumunun oluşup oluşmadığının düşünülebilmesi mümkündür. Ancak bu durumda da kararın uygulanma süresinin nasıl veya kim tarafından tespit edileceği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Kanaatimizce bu durumda ispat yükü davacı üzerinde olacaktır.

⁸⁵ Danıştay 5. Dairesi, E:1997/1268, K:2000/434

⁸⁶ Danıştay 5. Dairesi, E:1947/292, K:1947/1503

1.6. İdari Yargı Kararlarının Uygulanma Görünümleri

Çalışmamızın konusunun idari yargı kararlarının uygulanmaması haline ilişkin olması ve anılan durumun İYUK m. 28 uyarınca esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlar yönünden söz konusu olması nedeniyle idari yargıda verilen esasa ilişkin olmayan kararlar yönünden inceleme ve değerlendirme yapılmayacaktır. Yine İYUK m. 28 uyarınca “kararların icaplarına göre” işlem ya da eylem yapılması gerektiğinden davanın reddine ve kanun yolu başvurusunun reddine ilişkin kararların uygulanmamasından söz edilemeyeceğinden anılan kararlara çalışmada yer verilmemiştir. Yürütmeyi durdurma kararının da niteliği itibarıyla bir ara karar olması nedeniyle ara kararların uygulanması kısaca ele alınmıştır.

1.6.1. Ara Kararların Uygulanması

İYUK m. 20 “*Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar. Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebileceği*” hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda taraf veya ilgililerden bilgi ve belge teminine ilişkin kararlar, ara karardır.

Maddede sayılan bilgi ve belgelerin teminine ilişkin kararların taraf veya ilgililerce yerine getirilmesi zorunludur. Anılan maddenin üçüncü fıkrasında “*yalnızca istenen bilgi ve belgelerin Devletin güvenliğine veya yüksek menfaatlerine veya Devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere ilişkin olması halinde Cumhurbaşkanı ya da ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanlarına gerekçelerini bildirmek suretiyle*” istisna tanınmış; ancak bu halde de verilmeyen bilgi ve belgelere dayalı savunmaya göre karar verilemeyeceği belirtilmiştir.

Tarafların ara karar gereğini yerine getirme yükümlülüğüne aykırı davranışının nihai karara etkisi mahkeme tarafından önceden değerlendirilmekte ve ara kararda açıkça ifade edilmektedir.

1.6.2. Yürütmenin Durdurulması Kararlarının Uygulanması

Kural olarak idari işlemin re'sen icrailiği uyarınca idari işlemler, yapıldıkları anda hüküm ve sonuç doğurur; yargı kararı ile aksi tespit edilinceye kadar hukuka uygunluk karinesinden yararlanırlar⁸⁷.

İdarenin aldığı kararları, re'sen uygulayabilmesine karşın bu kararlara karşı iptal davası açılabilmesi; idari işlemin niteliği, hukuka uygunluk karinesi ve herkes tarafından uyulma zorunluluğu şeklindeki idare hukuku ilkeleri uyarınca idarenin bu üstün konumunun, kişilerin temel hak ve hürriyetlerine zarar verebilme riskini de beraberinde getirmektedir. Özellikle yargılama süreçlerinin uzun sürdüğü ülkemizde, hukuka aykırı işlemlerin iptali sağlanana dek uygulanmaya devam etmesi ve bu süre zarfında ilgili kişilerin geri dönüşü olmayan zararlara uğrama olasılığının belirmesi, hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmayan bir tablo yaratmaktadır⁸⁸.

Yürütmenin durdurulması kararı, dava konusu idari işlemin uygulanmasını geçici olarak askıya alan tedbir niteliğinde bir ara karardır. Bu niteliği itibariyle de karara karşı ancak itiraz yoluna başvurulabilmektedir. Yürütmenin durdurulması kararları, yargılama neticesinde verilecek kararın hukuken yahut fiilen uygulanmasının imkânsız hale gelmesini önleyici hukuki bir müessesedir⁸⁹. Yargılaması devam eden bir davada uyuşmazlığın esasını kesin olarak çözmemekle birlikte yürütmeyi durdurma kararı bir ön karar olarak verilir⁹⁰.

Yürütmenin durdurulması kararının etki ve sonuçları mevzuatta açıkla düzenlenmemiş olmakla birlikte doktrin ve içtihatlar çerçevesinde yürütmenin durdurulması kararının geçmişe etkili olarak dava konusu idari işlemde önceki hukuki durumu yeniden tesis edeceği ve bu halde idarenin hukuka uygunluk karinesinden

⁸⁷ Günday, Metin, “Yürütmenin Durdurulması Kararı ve Uygulamada Karşılaşılan Bazı Sorunlar”, 2000 Yılında İdari Yargı Sempozyumu, 2000, Ankara, s.13.

⁸⁸ Kılınç, Bahadır, Anayasa ve İdare Hukukunda Yürütmenin Durdurulması, Adil Yayınevi, Ankara 1998, s. 25.

⁸⁹ Çokkaş, Yakup, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Aşamasında Ortaya Çıkan İmkânsızlık”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022/70(4), s. 1321.

⁹⁰ Aliefendioğlu, Yılmaz, “Danıştay Kararlarına Uyulması”, Danıştay Dergisi, 1975/5(16-17), s. 19.

yararlanma imkânı geçici bir süre askıya alınacağı belirtilmektedir⁹¹. Bu bağlamda yürütmeyi durdurma kararının esasa ilişkin olmamasına rağmen etki ve sonuçları bakımından iptal kararı ile aynı niteliği taşıdığı söylenebilecektir⁹². Bununla birlikte doktrinde bir görüşe göre⁹³ iptal kararı, işlemi doğduğu andan itibaren ortadan kaldırmasına karşın; yürütmenin durdurulması kararı ile icrailik ve hukuka uygunluk karinesi askıya alınarak geçmişe dokunmadan karar tarihinden sonrası için dava konusu işlemten önceki hukuki halin geçerliliği sağlanmaktadır.

Yürütmenin durdurulması kararları, nihai karar verilinceye kadar sonuç doğuran kararlardır; ancak nihai kararın verilmesiyle birlikte bu kararların etkisi de ortadan kalkmaktadır. Yürütmenin durdurulması istemi, iptal davası kapsamında bir tedbir mekanizması olduğundan, etkisi de esas hakkındaki kararlarla beraber son bulur⁹⁴. Bu bağlamda, yürütmenin durdurulması kararı bir yargı kararı niteliği taşısa da, yürütmenin durdurulması talebi, iptal davasından ayrı olarak bağımsız bir dava şeklinde öne sürülemeyip ancak iptal talebiyle birlikte ortaya konulabilen bir istemdir.

Yürütmenin durdurulması, İYUK m. 27⁹⁵ ile hüküm altına alınmıştır. İdari yargıda dava açılmasının kural olarak dava konusu işlemin icrasını durdurmadığı

⁹¹ Baydemir, Elif, “Yürütmenin Durdurulması Kararı Verilmesinin Şartlarının Değerlendirilmesi ve Kararın Uygulanmasına İlişkin Reform Önerileri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024/15(1), s. 162.

⁹² Tekinsoy, Mustafa Ayhan, “Tüpraş’ın Özelleştirilmesi, Yürütmenin Durdurulması Kararları ve Sorunlar”, Hukuk Gündemi Dergisi, 2006/4(1), s. 18.

⁹³ Altay, 2004, s. 102.

⁹⁴ Torun, Fatih, “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması”, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara (Türkiye), 2020, s.56.

⁹⁵ İYUK m. 27: 1. Danıştayda veya idari mahkemelerde dava açılması dava edilen idari işlemin yürütülmesini durdurmaz. 2. Danıştay veya idari mahkemeler, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, davalı idarenin savunması alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler. Uygulanmakla etkisi tükenen olan idari işlemlerin yürütülmesi, savunma alındıktan sonra yeniden karar verilmek üzere, idarenin savunması alınmaksızın da durdurulabilir. Ancak, kamu görevlileri hakkında tesis edilen atama, naklen atama, görev ve unvan değişikliği, geçici veya sürekli görevlendirmelere ilişkin idari işlemler, uygulanmakla etkisi tükenen olan idari işlemlerden sayılmaz. Yürütmenin durdurulması kararlarında idari işlemin hangi gerekçelerle hukuka açıkça aykırı olduğu ve işlemin uygulanması halinde doğacak telafisi güç veya imkânsız zararların neler olduğunun belirtilmesi zorunludur. Sadece ilgili kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmünün iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulduğu gerekçesiyle yürütmenin durdurulması kararı verilemez. 3. Dava dilekçesi ve eklerinden yürütmenin durdurulması isteminin yerinde olmadığı anlaşılırsa, davalı idarenin savunması alınmaksızın istem reddedilebilir. 4. Vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar

dikkate alındığında İYUK m. 27/2 de öngörülen “telafisi güç ve imkânsız zararların doğması” ve “açık hukuka aykırılık” hallerinin birlikte gerçekleşmesi koşuluyla “istemde bulunulması halinde” yargı organı tarafından yürütmenin durdurulması kararı “gerekçeli” olarak verilebilir. İYUK m. 27/2’de öngörülen şartların kümülatif olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Nitekim hukuka açık aykırılık olmasına rağmen telafisi güç ve imkânsız bir zarar doğması söz konusu değilse yürütmeyi durdurma kararı verilemeyecektir. Yine belirtmek gerekir ki, mahkeme tarafından kanunda sayılan şartların gerçekleşmesi halinde de re’sen yürütmeyi durdurma kararı verilmesi mümkün olmayıp açıkça istemde bulunulması gerekmektedir. Mahkeme tarafından tüm şartların gerçekleştiği ve istemde bulunulduğu hallerde yürütmeyi durdurma kararı gerekçeli olarak verilmeli, hukuka aykırılık, telafisi güç ve imkânsız zarar kavramları açıklanmalıdır.

İYUK m. 27/4 ile vergi davalarına ilişkin istisna dışında kural olarak idari yargıda dava açılması dava konusu işlemin icrasını durdurmaz. İYUK m. 27/4’te yer alan özel düzenleme uyarınca “vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemleri” duracağından bu davalarda ayrıca yürütmeyi durdurma kararı verilmeyecektir.

ile benzeri mali yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemlerini durdurur. Ancak, 26 ncı maddenin 3 üncü fıkrasına göre işlemde kaldırılan vergi davası dosyalarında tahsil işlemi devam eder. Bu şekilde işlemde kaldırılan dosyanın yeniden işleme konulması ile ihtirazi kayıtlı verilen beyannameler üzerine yapılan işlemlerle tahsilat işlemlerinden dolayı açılan davalar, tahsil işlemini durdurmaz. Bunlar hakkında yürütmenin durdurulması istenebilir. 5. Yürütmenin durdurulması istemli davalarda 16 ncı maddede yazılı süreler kısaltılabileceği gibi, tebliğin memur eliyle yapılmasına da karar verilebilir. 6. Yürütmenin durdurulması kararları teminat karşılığında verilir; ancak, durumun gereklerine göre teminat aranmayabilir. Taraflar arasında teminata ilişkin olarak çıkan anlaşmazlıklar, yürütmenin durdurulması hakkında karar veren daire, mahkeme veya hakim tarafından çözülür. İdareden ve adli yardımdan faydalanan kimselerden teminat alınmaz. 7. Yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlar; Danıştay dava dairelerince verilmişse konusuna göre İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarına, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı en yakın bölge idare mahkemesine, idare ve vergi mahkemeleri ile tek hakim tarafından verilen kararlara karşı bölge idare mahkemesine kararın tebliğini izleyen günden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere itiraz edilebilir. İtiraz edilen merciler, dosyanın kendisine gelişinden itibaren yedi gün içinde karar vermek zorundadır. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir. 8. Yürütmenin durdurulması kararı verilen dava dosyaları öncelikle incelenir ve karara bağlanır. 9. Yürütmenin durdurulmasına dair verilen kararlar onbeş gün içinde yazılır ve imzalanır. 10. Aynı sebeplere dayanılarak ikinci kez yürütmenin durdurulması isteminde bulunulamaz.

İYUK m. 52 kapsamında kanun yoluna başvuru, kararın icrasını kendiliğinden durdurmadığından kanun yolu aşamasında da talep üzerine yürütmenin durdurulması kararı verilmesi mümkün olup bu halde idari işlemin değil mahkeme kararının yürütülmesinin durdurulmasının söz konusu olduğu dikkate alınmalıdır. İYUK m. 27 ve İYUK m. 52 ile idari işleme ilişkin iptal davalarında yürütmenin durdurulması ve mahkeme kararının yürütülmesinin durdurulması için farklı şartlar ve usuller öngörülmüştür. İYUK m. 52 uyarınca verilen yürütmenin durdurulması kararları kesin niteliktedir. İYUK m. 52/5 hükmü uyarınca kararın bozulması ya da kaldırılması ile kararın icrası kendiliğinden durur.

Yürütmenin durdurulması kararları geçici nitelikte olmalarına karşın İYUK m. 28’de sayılan ve kararın icabına işlem tesis edilmesi gereken kararlardır. Dolayısıyla, iptal kararlarının uygulanmasındaki zorunluluk, yürütmenin durdurulması kararları için de aynen geçerlidir.

Yürütmenin durdurulması kurumunun varlığı, idari yargı kararlarının uygulanabilirliğinin “kesinleşme” şartına bağlı olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Zira yürütmenin durdurulması kararının, nihai iptal kararının kesinleşmesini bekleyerek uygulanması, bu müessesenin varlık amacını geçersiz kılacaktır. Dolayısıyla, yürütmenin durdurulması kararlarının derhal uygulanması zorunluluğu tartışmasızdır. Hukuka aykırılığı geçici olarak tespit eden yürütmenin durdurulması kararı dahi idarece derhal uygulanmak zorunda olduğuna göre, idari işlemin hukuka aykırılığını kesin olarak belirleyen iptal kararının da kesinleşme beklenmeden derhal uygulanma zorunluluğu ortadadır. Bu bağlamda, iptal ve yürütmenin durdurulması kararlarının “kesinleştikten sonra derhal” uygulanması gerektiği yönündeki bir yaklaşım, yürütmenin durdurulması kurumunun işlevini ortadan kaldırarak idari yargı yoluyla sağlanan denetimin etkinliğini zayıflatacaktır.

İYUK m. 27 hükmünün ilk halinde yürütmeyi durdurma kararı verilmesine ilişkin bazı sınırlama sebepleri öngörülmüş⁹⁶; ancak daha sonra yürürlükten kaldırılmıştır⁹⁷.

⁹⁶ Maddenin ilk hali: “...Savaş halinde yürütmenin durdurulmasına karar verilemez. Sıkıyönetim veya olağanüstü halin ilan edildiği bölgelerde görevli olan veya sonradan bu bölgelerde görevlendirilen kamu

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun m. 6/9 hükmü⁹⁸ ile işbu kanun kapsamında açılacak davalarda yürütmeyi durdurma kararı verilemeyeceği hüküm altına alınmış; ancak AYM tarafından hüküm iptal edilmiştir⁹⁹. Anılan yasal düzenlemeler yürürlükten kalkmış olmakla birlikte kanun koyucunun dahi yürütmenin durdurulmasını istemediği ve korunaklı çerçeve oluşturmaya çalıştığı alanlar olduğu görülmektedir. Bu durum idare tarafından da benimsenmekte ve öyle ki yürütmenin durdurulması kararı verilmesine rağmen karar gereği yerine getirilmeyerek telafisi güç ve imkânsız zararlara sebebiyet verilebilmektedir. Özellikle son yıllarda 6306 sayılı kanun kapsamında açılan davalarda yürütmenin durdurulması kararlarının uygulanmasına ilişkin sorunlar yaşandığı gözlemlenmektedir. Ülkemizde yaşanan 06.02.2023 tarihli depremler¹⁰⁰ sonrasında 6306 sayılı kanun kapsamında yapılan uygulamalar ve buna bağlı açılan davalar artış göstermiştir. Ancak idare tarafından afet riski, kamu yararı, genel sağlık gibi gerekçelerle kararların uygulanmadığı görülmektedir¹⁰¹. Yürütmenin durdurulması kararlarının işlevi ve kanunla sınırlanmasını öngören hükümlerin dahi AYM kararıyla iptal edildiği dikkate alındığında hak arama özgürlüğünün anlam ifade edebilmesi için hukuk devleti anlayışının idare ve kanun koyucu nezdinde de benimsenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

1.6.3. İptal Kararlarının Uygulanması

Dava konusu idari işlemin hukuka aykırılığının yargı organı tarafından saptanmasına dayanan iptal kararı; idari işlemin hukuka uygunluğunu inceleyen yargı organının, işlemin geçerliliğini etkileyen sakatlığın varlığı halinde işlemin tesis edildiği

personeli hakkında yapılan idari işlemlere ilişkin davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilemez. Olağanüstü halin ilan edildiği bölgelerde grev ve lokavt ile toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi, dernek ve kuruluşların kapatılması veya faaliyetten men edilmesi kararlarına ilişkin davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.”

⁹⁷4001 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun m.12 https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07704001.pdf ET: 08.10.2025.

⁹⁸ Maddenin ilk hali: “Bu Kanun uyarınca tesis edilen idari işlemlere karşı tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu uyarınca dava açılabilir. Bu davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.”

⁹⁹ AYM E: 2012/87, K: 2014/41

¹⁰⁰ <https://www.verikaynagi.com/blog/6-subat-kahramanmaras-depreminin-ardindan/> ET:08.10.2025.

¹⁰¹ https://www.yapi.com.tr/haberler/malatyada-rezerv-olan-isyani_205415.html ET: 09.10.2025.

tarihten itibaren geriye etkili olarak ortadan kaldırılmasını sağlayan ve kesin hüküm niteliği taşıyabilen bir yargısal işlem olarak ifade edilmektedir¹⁰².

İptal kararları, kendiliğinden sonuç doğuran ve kurucu özellik taşıyan kararlardır. İdari yargı merciince iptal kararı verilmesi neticesinde idari işlem, tesis edildiği andan itibaren ortadan kalkacak; ancak iptal kararı idari işlem yerine geçmediğinden idare, kararın icabına göre işlem tesis etmek durumunda kalabilecektir.

İptal kararının uygulanmasının, hangi tür idari işlem tesis edilerek veya hangi eylemle gerçekleştirileceği; iptal edilen idari işlemin genel ya da bireysel niteliğine, konusuna, hukuk düzeninde yarattığı etki ve değişikliklere ve iptal gerekçelerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

İptal kararı; idarenin bireysel veya düzenleyici işlemine ilişkin olabilir. İptal kararının düzenleyici ve bireysel işleme ilişkin olması durumu kararın uygulanması bakımından içerdiği farklılıklar nedeniyle önem taşımaktadır¹⁰³.

Düzenleyici işlemlerin genel etkili olması nedeniyle bu davalarda verilen iptal hükmünden menfaati bulunan herkes yararlanacaktır. Genel düzenleyici işlemin iptali halinde, genel düzenleyici işlemin yalnızca davacıyı değil diğer ilgili kişileri de etkileyeceği ve bu işleme dayanılarak yapılan işlemlerin hükümsüz hale geleceği dikkate alındığında kişisel hakkı ya da menfaati ihlal edilen üçüncü kişilerin de iptal kararının neticelerinden yararlanmak amacıyla idareden kararın uygulanmasını talep edebilmeleri mümkündür¹⁰⁴. Düzenleyici işlemin yenilik doğuran düzenleyici işlem olması halinde iptali neticesinde kararın icabına göre idarenin aynı konuda yeniden düzenleme yapması söz konusu olabilecektir¹⁰⁵. Öte yandan, düzenleyici işlemlerin iptali durumunda, idarenin genellikle aktif bir müdahalede bulunması gerekmez. İptal

¹⁰² Altay, Evren, İdari Yargı Kararlarının Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s. 11.

¹⁰³ Targan, Bilge, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar”, (Yüksek Lisans Tezi), Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Mersin (Türkiye), 2019, s. 7.

¹⁰⁴ Danıştay İDDK E: 2014/1674, K: 2016/2396; Danıştay 11. Daire, E: 2006/6610, K: 2007/1246; Danıştay 13. Daire, E: 2014/4426, K: 2016/1265

¹⁰⁵ Targan, s. 8.

kararıyla birlikte düzenleyici işlem, kurulduğu andan itibaren geçerliliğini kaybeder. İdare, yalnızca bu iptal kararını, ilgili düzenlemeyi uygulayan birimlere duyurmakla yetinebilir. İdare tarafından, iptal kararına konu işlemden sonra davacı hakkında tesis edilen işlemler olması ve bu işlemlere karşı davacı tarafından yargı yoluna başvurulmamış olması halinde de iptal hükmünün geriye yürür niteliği göz önünde bulundurularak iptal hükmü idarece uygulanacaktır¹⁰⁶. Danıştay'ın istikrar kazanmış içtihatları uyarınca kural olarak düzenleyici işlemin iptali ile birlikte idarenin yeni bir işlem yapmasına gerek kalmaksızın önceki düzenleyici işlem yürürlük kazanacaktır; ancak imar plan değişikliğine ilişkin işlemler de düzenleyici işlem olmakla birlikte iptalleri halinde önceki imar planı yürürlüğe girmeyecek, idarenin yeniden imar planı yapması gerekecektir¹⁰⁷.

Düzenleyici işlemin iptali halinde iptal edilen işleme dayalı bireysel işlemlerin hukuki durumu Danıştay kararlarında irdelenmiş; somut olayın özelliğine göre ilgilinin iyiniyetli olup olmadığı, idari istikrar ilkesine uygunluk ve kazanılmış hak oluşup oluşmadığı hususları dikkate alınarak ilgilinin durumu belirlenmiştir¹⁰⁸. Bununla birlikte doktrinde, genel düzenleyici işlemin yok hükmünde olduğunun tespit edilmesi halinde baştan itibaren geçersiz bir işlem söz konusu olacağından bu halde üçüncü kişilerin hak ileri sürebilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir¹⁰⁹.

Bireysel işlemler ise belirli kişi ve durumlara ilişkin hukuki durum meydana getiren işlemlerdir. Yargılama neticesinde bireysel işleme ilişkin iptal kararı verilmesi halinde verilen hükmün uygulanması; iptalden önceki hukuki durumun sağlanabilmesi için idarenin işlem yapması, eylemde bulunması yahut hareketsiz kalmasını gerektirebilir¹¹⁰.

¹⁰⁶ Danıştay İDDK, E: 1997/652, K: 1998/642; Danıştay 1. Daire, E: 1999/405, K: 1999/156

¹⁰⁷ Danıştay 6. Daire, E: 1997/4680, K:1998/2489

¹⁰⁸ Danıştay 8. Daire, E: 1996/3855, K: 1998/460; Danıştay 6. Daire, E: 2013/3764, K: 2017/10621; Danıştay 14. Daire, E: 2013/9014, K: 2015/2896

¹⁰⁹ Oğurlu, Yücel, İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, s. 120-121.

¹¹⁰ Yılmaz, Serdar, 2009, s. 101.

İdarenin, iptal kararının uygulanmasını sağlamak için üçüncü kişileri etkileyecek işlemler yapabilmesi de mümkündür. Örneğin; iptal edilen bir atama işlemi halinde davacının yerine bir atama yapılmış ise bu kişinin görevden alınması yasal bir zorunluluk olacaktır. Bu halde iptal edilen işlemin uygulanması bağlamında ona bağlı tesis edilen işlemlerin ortadan kaldırılması nedeniyle hakları ihlal edilenlerin dava yoluna başvurabilecekleri düşünülse de Danıştay, bu durumda idarenin takdir yetkisi uyarınca eski göreve iade yahut başka bir göreve atama yapabilmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir¹¹¹. Ayrıca Danıştay bir kararında¹¹² da iptal kararına konu işlem sonrası göreve atanan ancak iptal kararına rağmen görevden ayrılmayarak işlem tesis eden kişinin, irade açıklama yetkisinin bulunmadığından bahisle işlemin iptaline karar vermiştir.

Bireysel idari işleme ilişkin verilen iptal kararlarından yalnızca davanın tarafı yararlanabilir. Davacı ile aynı durumda olmakla birlikte süresi içerisinde dava yoluna başvurmayan kimselerin, verilen iptal hükmünün neticesinden faydalanabilmeleri mümkün değildir. Ancak iptal edilen işlemin uygulanması nedeniyle ona bağlı tesis edilen işlemler ve bu işlemin muhataplarının etkilenmesi mümkündür. Kanaatimizce emsal kararların benzer durumda olanlara uygulanması, hukuka uygunluğu sağlayacak, yargının iş yükünü azaltacak ve idareyi yargılama neticesinde vekalet ücreti ve yargılama giderleri ödeme yükümlülüğünden kurtaracak ise de bu husus idarenin takdirindedir.

İptal kararı alındığında, iptal edilen işlemten önceki durumun yeniden geçerli hale gelmesi, iptal kararlarının geriye etkili olmasının doğal bir sonucudur. Gerek yargı kararları gerekse doktrinde kabul gördüğü üzere hem yürütmenin durdurulması hem de iptal kararlarının geriye yönelik işlediği kabul edilir. İptal edilen işlem veya karar, hiç var olmamış gibi değerlendirilir ve önceki durum kendiliğinden yeniden canlanır. Önceki durumun sağlanması önünde fiziksel ya da hukuki bir engel var ise idare bu engeli kaldırmakla yükümlü olarak gerekli işlemleri yapmalı; bu yeterli değilse, ilgili

¹¹¹ Danıştay İDDK, E: 1998/283, K: 1999/1218; Danıştay İDDK, E: 1997/134, K:1999/407

¹¹² Danıştay 5. Daire, E: 1976/9526, K: 1978/1206

kişinin/davacının durumunu düzeltecek ve iptal öncesi haline döndürecek adımları atmalıdır. Bununla birlikte ülkemiz tarihinin en büyük akademik tasfiyesi olan 2016 yılında yaşanan “Barış Akademisyenleri” tasfiyesi olarak bilinen tasfiyeler¹¹³ neticesinde akademisyenlerin göreve iade süreçlerine ilişkin ayrı bir değerlendirmede bulunulması gerekmektedir. 11.01.2016 tarihinde “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlıklı bir bildiri yayımlanmış; akabinde bu bildiriye imzalayan akademisyenlere ilişkin hukuki ve cezai süreçler başlatılarak görevden ihraçlar gerçekleşmiştir. Akademisyenlerin ihracına gerekçe yapılan bildirinin ifade özgürlüğü kapsamında kaldığının AYM kararı¹¹⁴ ile belirtilmesi neticesinde ceza yargılamalarında beraat kararları verilmesine karşın akademisyenlerin göreve iadelerinin sağlanması noktasında sorunlar ortaya çıkmıştır. AYM kararı ile bildirinin ifade özgürlüğü kapsamında kaldığının tespit edildiği dikkate alındığında ihlal tespit edilen ceza mahkemesi kararlarının ve buna bağlı tüm olumsuz sonuçların da ortadan kaldırılarak göreve iadelerin sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Fakat OHAL KHK’ları ekli listeleri ile görevden çıkarılan akademisyenlerin açtığı davalar, KHK’ların hukuki denetimlerinin yapılamayacağı gerekçesiyle ve idari işlem niteliğinde kabul edilmeyerek ilk inceleme aşamasında reddedilmiş¹¹⁵; bu durum üzerine 685 sayılı OHAL KHK’sı ile komisyon kurularak iç hukukta bir denetim mekanizması oluşturmak amaçlanmıştır; lakin bu denetim mekanizmasının etkinliği de tartışma konusudur¹¹⁶. AYM kararlarının, AY m. 138 ve m. 153 hükümleri uyarınca kesin ve bağlayıcı oldukları; dolayısıyla uygulanmaları gerektiği açıktır. Ancak bu noktada da AYM’nin bireysel başvuru kararlarının objektif etkisi noktasında sorun yaşanmıştır. AYM bireysel başvuru kararının, başvurucu ve ihlale sebebiyet veren kamu otoritesi yönünden bağlayıcılığı sübjektif etkinin sonucu iken yalnızca başvurucu yönünden değil benzer durumda olan

¹¹³ Çelik, Aziz, Murat Özveri, “Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Çalışma Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı Açısından “Barış Akademisyenleri” İhraçları”, Çalışma ve Toplum, 2023/4(79), s. 3224.

¹¹⁴ AYM Başvuru No: 2018/17635, KT: 26.07.2019

¹¹⁵ Trabzon İdare Mahkemesi E: 2016/1113, K: 2016/1046

¹¹⁶ <https://tr.euronews.com/2023/01/20/ohal-inceleme-komisyonu-tum-basvurulari-karara-bagladi-istatistiklerle-kabul-ve-ret-orani#:~:text=OHAL%20%C4%B0nceleme%20Komisyonu'na%2031,ilk%20iki%20senede%20karara%20ba%C4%9Flad%C4%B1>. ET: 04.10.2025.

herkese uygulanması objektif etkidir¹¹⁷. Barış Akademisyenleri özelinde AYM ihlal kararı, aynı bildiriye imza atan diğer yüzlerce akademisyen yönünden dikkate alınmadığı gibi ihlal kararının ceza yargılamasına ilişkin olduğu gerekçesiyle göreve iadeler yönünden de OHAL Komisyonu tarafından dikkate alınmamıştır¹¹⁸. Kanaatimizce hukuki güvenlik ve istikrar, kesin hükme saygı, hukuka bağlı idare ilkeleri, AYM kararlarının kesinliği ve bağlayıcılığı dikkate alındığında hukuk devleti ilkesinin de bir gereği olarak ihlal kararı benzer durumda olan diğer akademisyenler yönünden de uygulanmalı ve yalnızca ceza yargılaması yönünden değil komisyon tarafından göreve iadeler yönünden de dikkate alınmalıdır. Akademisyenlerin göreve iadeleri noktasında karşılaşılan bir diğer sorun ise 685 sayılı OHAL KHK'sı m. 10¹¹⁹ ile ihraç edilen personelin atamasının yapılacak olması halinde dahi "statüleri, unvanları ve yürüttükleri görevler itibarıyla başka kurumlarda görevlendirilmeleri mümkün olmayanlar hariç olmak üzere daha önce istihdam edildikleri kurumlar dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarında" eski statülerine ve unvanlarına uygun kadro ve pozisyonlara atamalarının yapılacağı belirtilmesidir. İdari yargılama ilkeleri uyarınca iptal kararları neticesinde tüm sonuçların ortadan kaldırılarak önceki durumun aynen tesisinin sağlanacağı belirtilmesine karşın KHK ile bir istisna getirilmesi ayrımcılık yasağı, eşitlik ilkesi, sosyal güvenlik hakkı, iş güvencesi ve çalışma hakkı gibi konularda ihlallere sebebiyet vermektedir¹²⁰. Ancak düzenlemenin OHAL KHK'sı ile yapılmış olması nedeniyle AY m. 148¹²¹ hükmü uyarınca anayasaya aykırılığı ileri

¹¹⁷ AYM Başvuru No: 2014/2293, KT: 01.12.2016

¹¹⁸ <https://www.dw.com/tr/bar%C4%B1%C5%9F-akademisyenleri-g%C3%B6revlerine-d%C3%B6nemedi-aym-tart%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1/a-59727714> ET: 05.10.2025.

¹¹⁹ 685 Sayılı KHK m. 10: Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarılan ya da ilişkisi kesilenlere ilişkin başvurunun kabulü halinde karar Devlet Personel Başkanlığına bildirilir. Bu şekilde bildirilen personelin atama teklifleri; statüleri, unvanları ve yürüttükleri görevler itibarıyla başka kurumlarda görevlendirilmeleri mümkün olmayanlar hariç olmak üzere daha önce istihdam edildikleri kurumlar dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarında eski statülerine ve unvanlarına uygun kadro ve pozisyonlara Devlet Personel Başkanlığı tarafından ikamet ettikleri il dikkate alınarak onbeş gün içinde yapılır.

¹²⁰ Çelik-Özveri, s. 3222.

¹²¹ AY m. 148: Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

sürülememekte ve esas yönünden incelenmesi mümkün olmamaktadır. Anılan hususlar eleştirilebilir olmakla birlikte ne yazık ki uygulamada karşılığı bulunmamaktadır.

MEB ve ÖSYM tarafından yapılan merkezî ve ortak sınavlara ilişkin açılan davalarda verilecek kararların nasıl uygulanacağı ise özel bir düzenlemeye bağlanmıştır. Buna göre, İYUK m. 20/B-2 uyarınca; “*MEB ve ÖSYM tarafından yapılan merkezî ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalarda verilen yürütmenin durdurulması ve iptal kararlarının söz konusu sınava katılan kişilerin lehine sonuç doğuracak şekilde uygulanacağı*” belirtilmiştir.

İptal kararı ile birlikte davacının talebine ve başvurusuna dahi gerek kalmaksızın iptal kararı gereği davacının özlük ve parasal haklarının iadesi gerekmektedir¹²². Nitekim doktrinde bir görüşe göre¹²³ iptal ile birlikte özlük haklarının iadesinin de talep edildiği davalarda, mahkemece parasal haklar dışında kalan özlük haklarının iadesine yönelik hüküm kurulması, idari işlem niteliğinde hüküm kurulması anlamına geleceğinden İYUK kapsamında sayılan dava türleri bakımından da mümkün olmamalıdır. İptal kararlarının geriye yürür niteliği dikkate alındığında kanaatimizce de parasal ve özlük haklarının iadesi ayrı bir tazmin niteliğinde olmayıp eski halin iadesinin bir gereği olduğundan usul ekonomisi ilkesi de dikkate alınarak ayrı bir talep ve davaya gerek kalmaksızın yerine getirilmelidir. Davacı tarafından parasal haklara faiz talep edilmiş olması halinde idareye başvuru yapılmış ise bu tarihten yahut dava tarihinden itibaren faiz talep edilebilmesi mümkündür.

İYUK m. 16/4¹²⁴ hükmü uyarınca iptal davalarında ıslah olanağı tanınmamış ise de tam yargı davalarında ıslah ile faiz talep edilip edilemeyeceği hususu tartışmalı olmakla birlikte uygulama birliği bulunmamaktadır¹²⁵.

¹²² Güçlü, s. 197. ; Danıştay 1. Daire E:1982/112, K: 1982/130

¹²³ Koçak, Nazım Taha, “Kamu Görevlilerine Ait Mevzuattan Doğan Uyuşmazlıklarda Özlük Hakkı Talebi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020/11(42), s. 288.

¹²⁴ İYUK m. 16/4: Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler. Ancak, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir ve miktarın artırılmasına ilişkin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere karşı tarafa tebliğ edilir.

¹²⁵ Gaziantep BİM 3. İDD, E: 2020/1885, K: 2022/130

İptal kararı neticesinde idarenin, davacının mali ve özlük haklarını İYUK m. 28 uyarınca 30 günlük süre içerisinde yerine getirmesi gerekmekte birlikte iptal kararının kanun yolu incelemesi neticesinde ortadan kalkması durumunda İYUK m. 52 uyarınca yürütmesi re'sen duracağından idare tarafından yapılan ödemelerin geri alınması gündeme gelecektir. Danıştay kararlarında, davacının fiilen görevde bulunduğu döneme ilişkin ücretlerin geri istenemeyeceği; ancak karar gereği çalışılmış sayılan döneme ilişkin olarak yapılan ödemelerin geri istenebileceği; yine faiz talep edilebilecek ise de idare tarafından ödeme yapıldığı tarihinden itibaren değil, davacıya başvuruya temerrüt gerçekleştiği tarihten itibaren faiz talep edilebileceği belirtilmiştir¹²⁶.

1.6.4. Tam Yargı Davasında Verilen Kararların Uygulanması

İYUK 28/2. maddesine göre “*Konusu belli bir miktar paranın ödenmesini gerektiren davalarda hükmedilen miktar ile her türlü davalarda hükmedilen vekâlet ücreti ve yargılama giderleri, davacının veya vekilinin davalı idareye yazılı şekilde bildireceği banka hesap numarasına, bu bildirim tarihinden itibaren, birinci fıkrada belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde yatırılır. Birinci fıkrada belirtilen süreler içinde ödeme yapılmaması halinde, genel hükümler dairesinde infaz ve icra olunur*”.

İptal davalarının yerine getirilmesinde süre, kararın idareye tebliğinden itibaren başlarken belli bir miktar paranın ödenmesine karar verilen tam yargı davalarında 30 günlük süre banka hesap numarasının idareye bildirim tarihi itibarıyla başlayacaktır. Belli bir miktar içermeyen kararların icrası ise İYUK m. 28/1 hükmü uyarınca olacaktır. Tam yargı kararına konu ödemenin süresi içerisinde yapılmaması halinde 6183 sayılı kanun uyarınca faiz ödemesi söz konusu olacaktır.

Belli bir miktar içeren tam yargı kararlarının genel hükümlere göre icra ve infaz olunacağı belirtilmiştir. Genel hükümlerden kasıt, İcra ve İflas Kanunu hükümleridir. Alacağın bir mahkeme kararına dayanması halinde İİK'nın ilamlı icraya ilişkin hükümleri uygulama alanı bulacaktır. İlamlı icra prosedürü uyarınca, alacaklı, öncelikle icra dairesine başvurarak takip talebinde bulunacak; icra dairesince bu talebe uygun

¹²⁶ Danıştay 8. Daire, E: 2002/732, K: 2002/5670; Danıştay 1. Daire, E: 2001/144, K: 2002/12

olarak bir icra emri düzenlenerek borçlu idareye gönderilecek ve yargı kararında belirtilen alacağın 7 gün içinde ödenmesi talep edilecektir. Ödeme süresi içerisinde karar gereği yerine getirilerek alacak tüm fer'ileriyle birlikte ödenirse icra takibi sona erecek; ancak süresi içerisinde alacağın ödenmemesi ve icranın geri bırakılmasının da istenmemesi durumunda, alacak cebri icra yoluyla tahsil edilebilecektir. Cebri icra nedeniyle haciz aşamasına geçildiğinde, idarenin haczedilebilir malları varsa borç tahsil edilecektir. Ancak İİK m. 82¹²⁷ uyarınca, devlet malları ve özel kanunlarla haczedilemez olarak belirlenen mallar haczedilemeyecektir. Bu halde haciz yoluna başvurulamaması, kararın uygulanmaması sonucunu doğurmakta ve bu korumanın gerekliliğinin ve etkinliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

İlgilinin mahkeme hükmüne dayanan alacak kararının infazı ile kamu mülkiyeti arasında ortaya çıkan çıkar çatışmasında hukuk devleti ilkesinin gereklerine üstünlük tanınmalıdır¹²⁸. Uygulamada özellikle belediyeler gibi özel malları haczedilebilen kamu tüzel kişileri, borçlarını ödemekten kaçınmak veya mallarını korumak amacıyla bu malları kamu hizmetine tahsis etme yoluna gitmektedir. Tam yargı kararlarının infazını engellemeye yönelik bu girişimler, idari yargı tarafından etkisiz kılınsa da, alacağın tahsil süreci uzamaktadır. Ancak uygulamada tam yargı kararlarının uygulanmaması sorununa, iptal kararlarının uygulanmaması durumuna kıyasla daha az rastlanmaktadır¹²⁹.

Tam yargı kararlarının infazına ilişkin birtakım yasal düzenlemeler mevcuttur. Örneğin; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 20/d maddesi¹³⁰, ilama bağlı borçların, ilgili kamu idaresinin cari yıl bütçesinden karşılanacağını hüküm altına almıştır. Ancak, bu düzenlemelerin etkinliği ve yeterliliği tartışma konusu olup,

¹²⁷ İİK m. 82/1: Devlet malları ile mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar haczolunamaz.

¹²⁸ Altay, 2008, s. 111.

¹²⁹ Özbey, Özcan, "İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk", Ankara Barosu Dergisi, 2009/4, s. 47.

¹³⁰ 5018 sayılı kanun m. 20/d: Kamu idareleri, bütçelerinde yer alan ödeneklerin üzerinde harcama yapamaz. Bütçeyle verilen ödenekler, tahsis edildikleri amaçlar doğrultusunda yılı içinde yaptırılan iş, satın alınan mal ve hizmetler ile diğer giderlerin karşılanmasında kullanılır. Ancak, ait olduğu malî yılda ödenemeyen ve emanet hesabına alınamayan zamanaşımına uğramamış geçen yıllar borçları ile ilama bağlı borçlar, ilgili kamu idaresinin cari yıl bütçesinden ödenir.

infaz sürecindeki aksamaların önlenmesi için daha kapsamlı yasal ve idari mekanizmaların geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kanaatimizce yargı kararlarının yerine getirilmesinde kesinleşme şartı aranmamakla birlikte en azından kesinleşmiş bir yargı kararına dayanan alacağın tahsili bağlamında, bireyler ile kamu tüzel kişilikleri arasında bir ayrım yapılmamalıdır. Kamu tüzel kişiliği, alacaklı olduğu hallerde cebri icraya başvurarak alacağını tahsil imkânına sahip iken kendi borcunu ödemediği takdirde, haczedilmezlik kuralına istisna getirilebilmeli veya gelecekteki gelirlerine el konulabilmelidir.

1.6.5. Vergi Uyuşmazlıklarına İlişkin Kararların Uygulanması

İYUK m. 28/5 ile vergi uyuşmazlıkları bakımından birinci fıkra hükmünden ayrı olarak *“vergi uyuşmazlıklarına ilişkin mahkeme kararlarının idareye tebliğinden sonra bu kararlara göre tespit edilecek vergi, resim, harçlar ve benzeri mali yükümler ile zam ve cezaların miktarı ilgili idarece mükellefe bildirileceği”* hüküm altına alınmıştır.

Madde uyarınca vergi uyuşmazlığına ilişkin yargılamada verilecek karara göre vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler ile zam ve cezaların yeniden hesaplanması; ancak dava konusu tarh, tahakkuk veya ceza kesme işleminin kısmen iptal kısmen reddi durumunda söz konusu olur. Zira işlemin tamamen iptali halinde, vergi ve ceza tümüyle ortadan kalkacağından yeniden hesaplama ihtiyacı da doğmayacaktır. Aynı şekilde, davanın tamamen reddi durumunda, idarenin hesapladığı vergi ve ceza miktarlarının hukuka uygunluğu kabul edilmiş olduğundan yeniden hesaplama sorunu da ortaya çıkmayacaktır.

Maddede, vergi uyuşmazlığına ilişkin kararın infaz edilmiş sayılabilmesi için idarenin, vergi mahkemesi kararında öngörülen şekilde vergi, resim, harç, zam veya cezaları yeniden hesaplaması, bu hesaplamayı ilgili mükellefe tebliğ etmesi ve tahsil edilmişse fazla alınan kısmı iade etmesi öngörülmüştür. Bu hesaplama, Vergi Usul

Kanunu'nun 20. maddesinde¹³¹ tanımlanan tarh işlemi veya 366. maddesinde¹³² belirtilen ceza kesme işleminden farklı bir işlem değildir. Bu halde idarece tesis edilen bu işlemlerin yeniden idari davaya konu edilip edilemeyeceği hususu doktrinde tartışmalıdır. Kanaatimizce idarenin kararda yer alan şekilde hesaplama yaparken de hata yapma ihtimali mümkün olduğundan bu işlemlere karşı da yargı yolunun açık olması gerekmektedir¹³³. Nitekim aksi halde yargı kararının uygulanması aşamasında yapılan hataların veya hukuka aykırılıkların yargısal denetiminin ortadan kaldırılması söz konusu olacaktır. Bu işlemlere karşı yargı yolunun açık olduğunun belirtilmesi, infaza konu yargı kararının yeniden incelenmesi veya hukuka uygunluk denetimi yapılabileceği anlamına gelmemekte olup yalnızca karara uygun hesaplama yapılıp yapılmadığı kapsamında sınırlı bir inceleme olarak kabul edilmelidir.

Madde kapsamında, idarenin vergi ve ceza miktarını yeniden hesaplayarak tebliğ etmesi herhangi bir süreye bağlanmamıştır. İdarenin, bu işlemi, VUK'ta düzenlenen tarh ve ceza kesme zaman aşımı süreleri içinde gerçekleştirebilmesi mümkündür. Ancak, tahsil edilmiş bir vergi veya cezanın hukuka aykırı bulunan kısmı mevcutsa, idare, İYUK m. 28/1 uyarınca, bu kısmın davacıya iadesi için gecikmeksizin işlem yapmak zorundadır.

Vergi uyuşmazlığına ilişkin kararın uygulanması bağlamında fazla tahsil edilen tutarın davacıya iadesi halinde İYUK m. 28/6 uyarınca faiz uygulanacaktır. Ancak bu hüküm kapsamında başvuruya rağmen idarece ödeme yapılmaması halinde VUK m. 112/5¹³⁴ hükmü uyarınca faiz işletilecektir.

¹³¹ VUK m. 20: Verginin tarhi, vergi alacağının kanunlarında gösterilen matrah ve nispetler üzerinden vergi dairesi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibarıyla tespit eden idari muameledir.

¹³²VUK m. 366: Kesilen vergi cezaları ilgililere (Ceza ihbarnamesi) ile tebliğ olunur. Ceza ihbarnamesinde aşağıdaki bilgiler bulunur: 1. İhbarnamenin sıra numarası; 2. Tanzim tarihi; 3. İlgililerin soyadı, adı ve unvanı; 4. Varsa mükellef numarası; 5. İlgilinin açık adresi; 6.Olayın izahı; 7. Olayın ilgili bulunduğu vergilendirme veya hesap dönemi; 8. Varsa cezanın ilgili bulunduğu vergiye ait ihbarnamenin tarih ve numarası; 9. Varsa tekerrür ve içtima durumu; 10. Vergi cezasının hesabı ve miktarı; 11. Vergi mahkemesinde dava açma süresi. Cezayı gerektiren olayın tespitine dair tutanak sureti ile inceleme raporunun birer örneği ihbarnameye bağlanır.

¹³³ Danıştay 7. Daire, E: 1996/1601, K: 1997/4768; Danıştay 4. Daire, E: 2000/1088, K:2001/1698

¹³⁴VUK m. 112/5: Vergi kanunları uyarınca iadesi gereken vergilerin, ilgili mevzuatı gereğince mükellef tarafından tamamlanması gereken bilgi ve belgelerin tamamlandığı tarihi takip eden üç ay içinde iade

Vergi uyuşmazlığına ilişkin kararın uygulanması sonrasında kararın kanun yolu aşamasında kaldırılması/bozulması halinde davacıya iade edilen tutarın yeniden tahsili gündeme gelecektir. Danıştay tarafından, bu halde mahkeme kararı ile bozma kararı arasındaki dönem yönünden faiz istenemeyeceği belirtilmiştir¹³⁵.

İYUK m. 27/4 uyarınca “vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemlerinin duracağı” hüküm altına alınmış ise de karara karşı kanun yoluna başvurulmuş olması kararın icrasını durdurmayaacağından kararın uygulanması gerekecektir.

edilmemesi halinde, bu tutarlara üç aylık sürenin sonundan itibaren düzeltme fişinin mükellefe tebliğ edildiği tarihe kadar geçen süre için aynı dönemde 6183 sayılı Kanuna göre belirlenen tecil faizi oranında hesaplanan faiz, 120 nci madde hükümlerine göre red ve iadesi gereken vergi ile birlikte mükellefe ödenir.

¹³⁵ Danıştay 3. Daire, E: 1995/12335, K: 1995/2293

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASI HALLERİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

2.1. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması

Hukuk devleti ilkesinin temel gerekliliklerinden biri, idari yargı kararlarının kamu makamlarınca eksiksiz ve zamanında uygulanmasıdır¹³⁶. Ancak, İYUK 28. maddesi ve AY 138. maddesi gibi düzenlemelere rağmen, idari yargı kararlarının uygulanmaması veya eksik uygulanması, hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesinde ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

İYUK 28. maddesi, idari yargı kararlarının uygulanmasına ilişkin temel kuralları düzenlemiştir; madde ile idarenin yargı kararlarını otuz gün içinde uygulaması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, bu süre, kararın uygulanması için beklenmesi gereken bir süre değil, idareye tanınan azami süredir. İdare, kararın kendisine tebliğ edildiği andan itibaren uygulamaya yönelik işlemleri başlatmalı ve bu işlemleri süre sonuna kadar tamamlamalıdır.

Maddede, idareye kararı uygulamama yönünde bir takdir yetkisi tanınmamış olmasına karşın uygulama sürecine dair ayrıntılı bir usul veya etkili yaptırım mekanizmaları sunulmaması nedeniyle idarenin kararları uygulama konusunda keyfi davranışları, kendi iç işleyişlerine ve çıkarlarına göre uygulama eğilimi söz konusu olabilmektedir.

Uygulamada, idarenin lehine olan kararlar, kamu gücünün sağladığı ayrıcalıklar nedeniyle genellikle derhal yerine getirilirken, idare aleyhine verilen kararların uygulanmasında otuz günlük süre sıkça kullanılmakta ve hatta bu süre aşılabilmektedir.

Anayasa uyarınca yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır ve başka bir organa devredilemez. Yürütme organı ise yalnızca yasalar

¹³⁶ Atay, Ender Ethem, İdare Hukuku, (3. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, s. 136.

çerçevesinde görev yapan bir “görevli organ” olup yasama ve yargı organlarının yetkilerini kısıtlayamaz. Yürütmenin, yargı kararlarını uygulamamak suretiyle “kaynağını Anayasa’dan almayan bir devlet yetkisi” kullanması, hukuk devleti ilkesine aykırı olacaktır¹³⁷.

İdare, idari yargı kararını uygularken, kararın hüküm ve gerekçesini göz önünde bulundurmak zorundadır¹³⁸. İdarenin yargı kararının infazı bağlamında birden fazla seçeneğe sahip olduğu hallerde, bu yetkisini kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun bir biçimde kullanması gerekmektedir.

Kural olarak idari işlemler yetki ve usulde paralellik ilkesi gereğince hangi usulde ve hangi makam tarafından tesis edilmiş ise aynı makam tarafından aynı usulde geri alınırlar. Ancak, yargı kararlarını yerine getirme yükümlülüğünün, idareye “yetkide ve usulde paralellik” ilkesinden kısmen vazgeçme imkânı tanıdığı kabul edilmektedir¹³⁹. Nitekim Danıştay’ın bir kararında¹⁴⁰ “İdare hukukunun önemli ilkelerinden olan usulde paralellik ilkesi gereğince ilgililerin atandıkları usule uygun olarak görevden alınmaları gerekmekte ise de; yukarıda anılan Anayasa ve yasa kuralları karşısında yargı kararlarını uygulamak konusunda “bağlı yetki” içerisinde bulunan idarenin, Danıştay Dava Daireleri Kurulunun 14.1.1966 günlü, 1965/473 sayılı kararında belirtildiği gibi yürütmenin durdurulması kararlarının iptali istenen idari işlemin ve onun sonucu olan işlemleri durduran ve bu işlemin tesisinden önceki hukuki durumun yürürlüğünü sağlayan niteliğini de gözetererek müşterek kararname yerine bakan onayı ile tesis ettiği işlemde hukuka aykırılık bulunmadığını” belirtilmiştir.

İdarenin, kararın uygulanmasını kasıtlı olarak geciktirmesi, örneğin, davacıya zarar vermek amacıyla işlemi otuzuncu güne kadar bekletmesi, hukukun iyi niyet ilkesine aykırıdır. Hukuk, tarafların iyi niyet kurallarına uygun davranmasını gerektirir.

¹³⁷ Mumcu, Uğur, “Türk Hukukunda İptal Kararının Yerine Getirilmesi ve Sorumluluk”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1970/27(3-4), s. 102.

¹³⁸ Danıştay 2. Daire, E: 2007/1627, K: 2008/698

¹³⁹ Yılmaz, Dilşat, “Türkiye’de İdari yargı Kararlarının Uygulanması”, 154. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Sempozyumu, 10-11 Mayıs 2022, Danıştay Yayınları, No: 114, Ankara 2022, s. 352; Danıştay 2. Daire, E: 2016/12117, K: 2017/3273

¹⁴⁰ Danıştay 5. Daire, E:1996/1997, K:1996/3334

Kanunen tanınan hakların kullanımında veya belirlenen sürelerde işlem tesis edilirken, karşı tarafın zarar görmesini hedefleyen, görünüşte yasal ancak kötü niyetli davranışlar, ortaya çıkan zararların tazminini gerektirir. Bu bağlamda, idarenin kötü niyetli gecikmeleri nedeniyle zarar gören ilgililer, bu zararın tazmini için hukuki yollara başvurabilir.

Bir diğer önemli sorun, yürütmenin durdurulması kararlarının dava sonuçlanana kadar uygulanmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Eğer dava reddedilmişse, yürütmenin durdurulması kararının verildiği tarih ile davanın neticelendiği tarih arasında geçen zamanda oluşan zararların tazmini gündeme gelecektir. Bu durumda, ilgili kişi idare aleyhine tazminat davası açabilir. Zira, yürütmenin durdurulması kararı, nihai bir karar olmasa da İYUK m. 28/1 uyarınca uygulanması zorunlu bir karardır. Davanın reddedilmesi, bu kararın uygulanmamasını hukuka uygun hale getirmeyecektir. Ayrıca, yürütmenin durdurulması kararlarının eksik, yanlış veya hiç uygulanmaması, daha sonra verilen iptal kararlarının uygulanabilirliğini veya geçerliliğini ortadan kaldırmayacaktır. Örneğin idarenin, bir yargı kararını uygulama gerekçesiyle başka kamu görevlilerinin kadrolarını boşaltarak iptal kararıyla görevine dönen kişiyi bu kadroya ataması, diğer kamu görevlisinin iptal davası açmasına yol açabilir. Bu tür bir döngüsel işlem, yargı kararlarını etkisiz kılma amacı taşıyorsa, idarenin ve kararları şeklen uygulayan kamu görevlilerinin sorumluluğuna gidilebilir¹⁴¹.

İdari yargı kararlarının geriye yürümesi ilkesi, kararların uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Davacı, sadece işlemin iptalini talep etmiş olsa ve maddi hak kayıplarının ödenmesini açıkça istememiş olsa dahi, idari yargı kararlarının geriye etkili olması nedeniyle işlemde kaynaklanan maddi kayıpların davacıya ödenmesi gerekmektedir. İdare, kararın uygulanması için davacının başvurusunu beklemeksizin; tıpkı işlemin eski hale getirilmesinde olduğu gibi, maddi kayıpların telafisi için de kendiliğinden harekete geçmelidir.

¹⁴¹ Danıştay 1. Dairesi, E: 2001/144, K: 2002/12

Türkiye’de idari yargı kararlarının uygulanmamasının temel nedenleri arasında idarenin yetki aşımı, bürokratik direnç ve siyasi iradenin etkisinin yer aldığı söylenebilir. İdare, yargılamaya konu işlem veya eylemi gerçekleştiren tarafın bizzat kendisi olması sebebiyle aleyhine hükmedilen kararları uygulamak konusunda isteksiz davranabilmekte ve kararı uygulamamaya yönelik gerekçeler oluşturmaya çalışabilmektedir¹⁴². İdarenin anayasal zorunluluğa rağmen bu tutumu eleştirilmektedir. Bu durum hukuk devleti ilkesinin işlerliğini tehdit etmekte ve vatandaşların adalete olan güvenini sarsmaktadır. İdari yargı kararlarının etkin bir şekilde uygulanması için daha net yasal düzenlemeler, güçlü denetim mekanizmaları ve yaptırımlar geliştirilmesi gerekmektedir.

Uygulamada idarenin yargı kararının kesinleşmediğinden bahisle kararın icrasını sağlamaktan kaçındığı durumlara rastlanabilmektedir¹⁴³. Ancak, idari yargı kararlarının uygulanabilmeleri için kural olarak kesinleşme zorunlulukları bulunmamaktadır. Nitekim İYUK m. 52 hükmü ile yürütmenin durdurulması kararı alınmadığı sürece kanun yoluna başvurunun kararın icrasını durdurmayacağı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla idarenin, yargı kararının icrası için kararın kesinleşmesini beklemesi hatalıdır.

İdari yargı merciince verilen kararın yeterince açık olmaması yahut birbirine aykırı hüküm fıkraları taşıması nedeniyle idare tarafından kararın uygulanması noktasında tereddüt yaşanabilirse de İYUK m. 29¹⁴⁴ hükmü ile bu halde kararın yerine getirilmesine kadar açıklama ve aykırılığın giderilmesinin taraflarca istenebileceği hüküm altına alınmış olup idare tarafından bu gerekçeyle de kararın icrasından kaçınılması mümkün değildir.

Yargılama neticesinde verilen kararlar bazı hallerde idare tarafından ayrıca işlemde veya eylemde bulunulmasına gerek kalmadan hukuki sonuç doğurabileceği

¹⁴² Karahan, s. 11.

¹⁴³ Karahan, s. 12.

¹⁴⁴ İYUK m. 29/1: Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlar yeterince açık değilse, yahut birbirine aykırı hüküm fıkralarını taşıyorsa, taraflardan her biri kararın açıklanmasını veya aykırılığın giderilmesini isteyebilir.

gibi; bazı hallerde kararın gereklerinin yerine getirilebilmesi için idarenin işlemde veya eylemde bulunması gerekecektir¹⁴⁵. Ancak idarenin yargı kararının gereklerini yerine getirebilmesi için işlem veya eylemde bulunması gereken hallerde kararın gereklerini yerine getirmemesi ya da getirememesi yargı kararının uygulanmaması durumunu ortaya çıkaracaktır¹⁴⁶.

Yargılama neticesinde verilen kararın uygulanmaması; hukuki ve fiili olarak uygulanması mümkün yargı kararlarının uygulanmaması halleri olarak hiç uygulamama, eksik uygulama, şeklen/muvazaalı uygulama, geç uygulama, hatalı uygulama olarak karşımıza çıkabilirken, fiilen ve/veya hukuken uygulanması mümkün olmayan yargı kararlarının imkânsızlık nedeniyle uygulan(a)maması halleri olarak da karşımıza çıkabilir¹⁴⁷.

2.1.1. Hiç Uygulamama

Hiç uygulamama; yargı kararının icabına göre idare tarafından işlem ya da eylem tesis edilmesi gereken hallerde idarenin İYUK m.28’de öngörülen süre içerisinde ve hatta bu süreden sonra da işlem ya da eylem tesis etmemesi, hareketsiz kalmasıdır¹⁴⁸.

Uygulamada, idarenin kararı uygulamama iradesi göstererek hareketsiz kalması veya uygulamayı reddetmesi içtihatlar ile idari işlem niteliğinde kabul edilmiş ve bu işleme karşı da iptal davası açılabilceği belirtilmiştir¹⁴⁹. Bu bağlamda; görevden alma işleminin iptaline rağmen ilgilinin göreve başlatılmaması¹⁵⁰, iptal edilen yapı ruhsatları doğrultusunda, ilgili yapıların imar mevzuatına uygun hâle getirilmemesi¹⁵¹, çimento şirketindeki hisselerin satışına ilişkin işlemlerin iptaline rağmen kararların uluslararası

¹⁴⁵ Bülbül Güner, Tuğçe, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle İdarenin ve Kamu Görevlisinin Sorumluluğu”, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, İzmir (Türkiye), 2012, s. 11.

¹⁴⁶ Sevinç, s. 352.

¹⁴⁷ Candan, 2003, s. 237.

¹⁴⁸ Duran, Lütfi, “İdari Muhakeme Usulü - Mahkeme Kararları Kroniği”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1967/33(3-4), s. 390.

¹⁴⁹ Danıştay 6. Daire, E: 1995/7076, K: 1996/4029

¹⁵⁰ Danıştay 8. Daire, E: 1971/2727, K: 1972/426

¹⁵¹ Danıştay 6. Daire, E: 1978/3793, K: 1983/1254

alandan “ahde vefa” ve “ekonomik gerekçelerle” uygulanamayacağına ilişkin prensip karar alınması¹⁵² halleri yargı kararının hiç uygulanmamasına örnek gösterilebilir.

2.1.2. Eksik Uygulama

Eksik uygulama; yargı kararının icabına göre idare tarafından işlem ya da eylem tesis edilmesi gereken hallerde idarenin kararını kısmen uygularken bir kısmını uygulamaması halidir. Örneğin; vergi mahkemesi iptal kararı üzerine idarece, cezalı tarhiyat yeniden hesaplanarak fazladan tahsil edilen vergi ve cezalar iade edilmesine karşın mahkemenin kaçakçılık suçunu iptal eden hükmüne rağmen ısrarla sahte belge kullanımı nedeniyle üç kat vergi ziyaı cezası kesilmesi halinde cezanın türü bakımından eksik uygulama söz konusudur¹⁵³.

2.1.3. Şeklen/Muvazaalı Uygulama

Şeklen/muvazaalı uygulama; yargı kararının icabına göre idarenin görünüşte işlemde veya eylemde bulunmasına karşın tesis edilen başka bir işlem veya eylemle yargı kararının hükümsüz kılınmaya çalışılmasıdır. Örneğin; yürütmenin durdurulması kararı üzerine eski görevine dönen ilgilinin, yalnızca üç gün sonra gerekçesiz bir müşterek kararnameyle tekrar görevden alınması¹⁵⁴, iptal edilen atama ve geçici görevlendirme işlemlerinden sonra eski görevine iade edilen ilgilinin kısa süre içinde gerekçesiz yeni işlemlerle tekrar görevden uzaklaştırılması¹⁵⁵, göreve son verme işleminin iptali üzerine Çalışma Genel Müdürü olarak müşterek kararnameyle atanan ilgilinin, göreve başladığının ertesi günü hiçbir haklı gerekçe gösterilmeksizin Bakanlık müşavirliğine atanması¹⁵⁶ işlemlerinde idare, yargı kararlarını şeklen yerine getirip esasen etkisiz kılmaya yönelik iradesini ortaya koymuştur.

¹⁵² Danıştay 10. Daire, E: 2002/4061, K: 2004/5219

¹⁵³ Candan, Turgut, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması – V”, Maliye Postası Dergisi, 1991/12(257), s. 45.

¹⁵⁴ Danıştay 5. Daire, E: 1988/3400, K: 1991/178

¹⁵⁵ Danıştay 5. Daire, E: 2001/2787, K: 2005/522

¹⁵⁶ Danıştay 5. Daire, E: 1988/1600, K: 1991/2176

2.1.4. Geç Uygulama

Geç uygulama; yargı kararının icabına göre idare tarafından işlemde veya eylemde bulunulmasına karşın kanun tarafından öngörülen otuz günlük azami süre içerisinde uygulanmamasıdır¹⁵⁷. Kararın AY ve İYUK hükümlerine aykırı olarak geç uygulanması karşısında da idarenin tazmin yükümlülüğü bulunmaktadır. Vergi mahkemesinin özel esaslardan çıkarma yönündeki kararının idareye tebliğinden yaklaşık 15 ay sonra uygulanması¹⁵⁸, görevden alma işlemi iptal edilen ilgilinin kararın idareye tebliğinden neredeyse 2 yıl sonra uygulanması¹⁵⁹ işlemleri, yüksek mahkemece geç uygulama kapsamında değerlendirilerek idarenin tazmin yükümlülüğü bulunduğu belirtilmiştir.

2.1.5. Hatalı Uygulama

Hatalı uygulama; yargı kararının icabına göre idarenin işlem veya eylemde bulunurken hata yapılmasıdır. Hatalı uygulama, irade dışılığın söz konusu olması sebebiyle eksik uygulamamadan ayrılır.

İdari yargı kararlarının uygulanması halinde hatanın söz konusu olması durumunda bu işleme karşı dava açılıp açılmayacağı hususu doktrinde tartışılmıştır. Anılan durumda yeniden yargılama yapılmasının ikinci kez yargılama anlamı taşıyacağı görüşleri bu tartışmaların temelini oluşturmakla birlikte bizim de katıldığımız görüşe göre hata üzerine davaya konu işlemin yeni bir işlem olduğu; işleme dayanak yargı kararının işbu davada yeniden incelenmesinin söz konusu olmayacağı, dolayısıyla hata konusuyla ilgili sınırlı denetim yapılacağından dava açılabilmesinin mümkün olduğu değerlendirilmektedir¹⁶⁰. Nitekim Danıştay'ın bir kararında¹⁶¹ da vergi mahkemesi kararıyla fazla tahsil edilen KDV'nin iadesine hükmedilmesi ancak idarece iade hesaplamasında vergi ziyayı cezasının tekrarı nedeniyle bir buçuk kat olarak hatalı

¹⁵⁷ Danıştay 5. Daire, E: 1986/1335, K: 1987/246

¹⁵⁸ Danıştay 3. Daire, E: 2013/5121, K: 2014/283

¹⁵⁹ Danıştay 5. Daire, E: 1988/2913, K: 1991/627

¹⁶⁰ Candan, 2003, s. 232.

¹⁶¹ Danıştay 9. Daire, E: 2013/6188, K: 2015/18133

artırılmış olması maddi hata kapsamında değerlendirilmiş ve yeniden hesaplama yapılması gerektiği belirtilmiştir.

2.1.6. İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulan(a)maması

İmkânsızlık kavramı mevzuatta tanımlanmamış olmakla birlikte bir durumun veya mevcut koşulların, belirli bir işlemin/eylemin gerçekleşmesini engelleyecek şekilde elverişsiz olması ya da bu işlemin/eylemin hayata geçirilme olanağının bulunmaması olarak tanımlanabilir¹⁶².

Yargı kararlarının uygulanması konusunda idareye takdir hakkı tanınmamıştır. Anayasal ve yasal bir zorunluluk olarak idarenin yargı kararlarını uygulaması gerekmektedir. Ancak idareden kaynaklanmayan hukuki ve/veya fiili sebeplerle idarenin kararın icaplarına göre işlem veya eylem tesisi mümkün olmayabilir. İmkânsızlık olarak adlandırılan bu durum, idare tarafından kanıtlanması koşuluyla kararın uygulanma mecburiyetini yalnızca “aynen ifa” bakımından sona erdirir; kazanılmış hakların tesisi ve tazminat yükümlülüğü yönünden idarenin sorumluluğu devam eder¹⁶³. Örneğin, iptal davasına ilişkin yargılama devam ederken davacının kendi isteği ile emekliye ayrılması yahut başka bir kuruma atanması halinde iptal hükmünün idarece uygulanma imkânı kalmamakla birlikte davacının kendi isteği ile ayrıldığı/atıldığı tarihe kadar olan parasal haklarının tazmini gerekmektedir¹⁶⁴.

İdari yargı kararlarının uygulanması bağlamında imkânsızlık hali, kararın infaz edilememesine yol açan nesnel bir durum olup, idarenin iradesinden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda nedensellik bağının ispatı yeterli olup sorumluluk için ayrıca idarenin kusuru aranmamaktadır¹⁶⁵.

Tam yargı davalarının kural olarak para alacağına ilişkin olması nedeniyle devletin ödeme borcunu yerine getirmesinde imkânsızlık halinin söz konusu

¹⁶² Gök, Hasan, “Danıştay Kararlarından Hareketle İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulanmadığı Haller”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013/71(1), s. 548.

¹⁶³ Çokkaş, s. 1352.

¹⁶⁴ Danıştay 3. Daire, E: 1978/151, K: 1978/199

¹⁶⁵ Danıştay 13. Daire, E: 2015/3343, K: 2016/4642

olmayacağını söyleyebilmek mümkündür¹⁶⁶. Bu bakımdan iptal ve yürütmenin durdurulması kararları bakımından hukuki ve/veya fiili imkânsızlık halleri söz konusu olabilecektir. Vergi hukuku açısından da imkânsızlık halinin genellikle mali olması nedeniyle söz konusu olmayabileceği düşünülse de nadiren de olsa, verginin cebren tahsili sürecinde ortaya çıkan bir imkânsızlık söz konusu olabilir¹⁶⁷. Örneğin, haczedilen bir malın satışına ilişkin idari işlemin iptali yönünde karar verildiği tarihte, söz konusu malın iyi niyetli üçüncü kişiler arasında birden fazla kez el değiştirmiş olması durumunda hukuki bir imkânsızlık ortaya çıkar.

İmkânsızlık durumunun yargılama devam ederken meydana gelmesi de mümkündür. Bu halde yargılamayı yürüten mahkemenin, işlemin ya da eylemin tesis edildiği tarihteki hukuki duruma göre karar vermesi gerektiğinden davanın reddine hükmedilmeyerek yargılamaya devam edilmesi gerekmektedir¹⁶⁸. Zira, imkânsızlık kavramı mahkemeyi değil, kararı uygulayacak idareyi ilgilendirmektedir.

2.1.6.1. Hukuki İmkânsızlık

İdarenin, yargı kararının icabına göre işlem tesis etmesinde hukuki engel bulunması halinde hukuki imkânsızlık söz konusu olur. Hukuki imkânsızlık halinin varlığı için, engelin aşılması mümkün olmayan bir nitelikte olması gerekir. Aksi takdirde, idarenin kararları uygulamama yönündeki sübjektif yorumları veya hukuksal farklılıklara dayanan itirazları, imkânsızlık hali olarak kabul edilmemektedir¹⁶⁹.

2.1.6.2. Fiili İmkânsızlık

İdarenin, yargı kararının icabına göre tesis edeceği işlemin, konusunun bulunmaması yahut eylemde bulunmasına engel çıkmış olması halinde fiili imkânsızlık söz konusudur.

¹⁶⁶ Gözübüyük, s. 336.

¹⁶⁷ Candan, 2003, s. 233.

¹⁶⁸ Danıştay 5. Daire, E: 2007/81, K: 2009/1103

¹⁶⁹ AYM Başvuru No: 2020/12623 Karar Tarihi: 05.09.2023

Hukuki ve fiili imkânsızlık hallerinin bir arada bulunmasına gerek yoktur. Danıştay'ın bazı kararlarında “ve” bağlacı kullanılmış olsa da karar içeriklerinden anlaşılacağı üzere hukuki “veya” fiili imkânsızlık hallerinden birinin bulunması imkânsızlık kavramından söz edilmesi ve idarenin sorumluluğu bakımından yeterli görülmektedir.

2.1.6.3. İmkânsızlık Halinde İdarenin Sorumluluğu

İptal davaları neticesinde verilen kararın hukuki ya da fiili imkânsızlık nedeniyle uygulanamamaları halinde idarenin aynen ifa yükümlülüğü söz konusu olmasa dahi kararın icabına göre kazanılmış veya sübjektif hakların idare tarafından sağlanması gerekmektedir¹⁷⁰. Nitekim hakkını arayan kişinin, imkânsızlık nedeniyle meydana gelen duruma katlanmasının beklenilmesi adil olmayacaktır.

Hukuki ve/veya fiili imkânsızlık nedeniyle yargı kararlarının uygulanamaması halinde ise imkânsızlık kusura aykırılığı giderse bile idarenin kusursuz sorumluluğu ortadan kalkmayacak ve bu bağlamda sorumluluğu devam edecektir¹⁷¹.

Hukuki ve/veya fiili imkânsızlığın her somut olay özelinde değerlendirilmesi ve gerektiğinde en uygun alternatif çözümün uygulanarak kararın icrası gerekmektedir. Örneğin; atama kararının iptaline ilişkin bir yargılamada yargılama aşamasında kararname ile davacının çalıştığı birimin kapatılarak kurumun yeniden yapılandırıldığı durumda iptal kararı verildiğinde davacının iade edileceği kadronun bulunmadığı ve kararın uygulanamayacağı düşünülse de iptal kararının geriye yürüdüğü dikkate alınarak, dava konusu işlem tesis edilmemiş olsa idi davacının bulunacağı pozisyona atamasının yapılarak kararın uygulanması gerekmektedir.

¹⁷⁰ Danıştay 10. Dairesi, E:1998/6781, K:1999/421

¹⁷¹ Yayla, Ahmet, “Fiili Veya Hukuki İmkânsızlığın İdari İşleme Etkisi Üzerine Bir Deneme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015/17(2), s. 246.

2.2. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Üzerine Açılacak Tazminat Davaları

İYUK madde 28/3'te “*Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemeleri kararlarına göre işlem tesis edilmeyen veya eylemde bulunulmayan hallerde idare aleyhine Danıştay ve ilgili idari mahkemede maddi ve manevi tazminat davası açılabilir.*” hükmüne yer verilmiştir.

Tazmin yükümlülüğünün hukuki dayanağı kural olarak idarenin hizmet kusuruna dayanmaktadır. Yargı kararlarının uygulanmasının anayasal bir yükümlülük olduğu dikkate alındığında idare tarafından yükümlülüğün ihlali hizmet kusuru olarak nitelendirilmektedir¹⁷². Nitekim Danıştay kararlarında¹⁷³ da idare tarafından yargı kararlarının uygulanmaması ağır hizmet kusuru olarak kabul edilmiştir. Ancak idarenin yargı kararını hukuki ya da fiili imkânsızlıklar sebebiyle uygulayamaması halinde kusuru olmasa da kusursuz sorumluluğu gündeme gelecek ve tazmin yükümlülüğü söz konusu olabilecektir¹⁷⁴. İYUK ile imkânsızlık halinde de ilgililerin hakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

İdarenin tazminat yükümlülüğü, idari yargı kararlarının infaz edilme zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır¹⁷⁵. İdare, tazminat ödeme ile kararı uygulama arasında bir seçim yapma hakkına sahip değildir. Böyle bir yaklaşım, hukukun maddi bir bedelle, yani para ile eş tutulması anlamına gelecektir ki hukuk devleti ilkesi karşısında böyle bir yaklaşım açıkça hukuka aykırı olacaktır.

Yargı kararının uygulanmaması tek başına tazminat davası açılmasına imkân tanımamaktadır¹⁷⁶. İdarenin yargı kararının uygulanmaması nedeniyle tazmin yükümlülüğünden söz edilebilmesi için ortada gerçekleşmiş bir zararın olması, zarar ve kararın uygulanmaması arasında nedensellik bağı bulunması, zararın idareye

¹⁷² Akyılmaz, Bahtiyar, “Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesinden Doğan Sorumluluk”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007/11(1-2), s. 449.

¹⁷³ Danıştay 5. Daire, E:2000/3316, K:2004/3372

¹⁷⁴ Sevinç, s. 355.

¹⁷⁵ Danıştay 6. Daire, E:1990/848, K: 1992/632

¹⁷⁶ Kaya, s. 61.

yüklenebilir ve parayla ölçülebilir olması gerekmektedir¹⁷⁷. Kararın uygulanmaması nedeniyle varsayıma dayalı zararların tazmini bu kapsamda mümkün değildir.

İYUK m. 28/6¹⁷⁸ ile maddi ve manevi tazminat istemlerine faiz talebi mümkündür. Maddede yer alan faiz, tebliğ tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süreye ilişkin olup kararın tebliği ile banka hesap numarasının bildirimi tarihine kadar geçen süre yönünden faiz istenemeyecektir.

Faiz istemi yönünden taleple bağıllık esas olup mahkemece re'sen faize hükmedilebilmesi mümkün değildir.

Maddede karar tarihinden sonraki sürece ilişkin faiz istemi düzenlenmiş olup karar tarihinden önceki dönem için işlemiş faiz talep edilip edilemeyeceği, hukuk yargılamasında haksız fiil sorumluluğunda maddi ve manevi tazminata olay tarihinden itibaren faiz yürütülmesi mümkün iken idari yargıda da böyle bir durumun söz konusu olup olmadığı düşünülebilir. Ancak bu durum uygulamada da bir netliğe kavuşturulamamıştır. Özellikle manevi tazminat yönünden faize hükmedilmesi, hükmedilmesi halinde ise hangi tarihten itibaren hükmedilmesi gerektiği konularında Danıştay kararları arasında birlik ve uyum sağlanamamıştır. Danıştay'ın manevi tazminata faiz yürütülemeyeceğine¹⁷⁹, idareye başvuru tarihinden itibaren faiz yürütülebileceğine¹⁸⁰, dava tarihinden itibaren faiz yürütülebileceğine¹⁸¹, olay tarihinden itibaren faiz yürütülebileceğine¹⁸² ilişkin kararları mevcuttur. Bununla birlikte tam yargı davalarında ıslah edilen tutara ilişkin faiz başlangıç tarihinin belirlenmesine ilişkin uyuşmazlıkların giderilmesi kapsamında Danıştay İBK tarafından tam yargı davalarında

¹⁷⁷ Karahan, s. 31.

¹⁷⁸ İYUK m. 28/6: Tazminat ve vergi davalarında idarece, mahkeme kararının tebliğ tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süreye 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 48 inci maddesine göre belirlenen tecil faizi oranında hesaplanacak faiz ödenir. Ancak mahkeme kararının davacıya tebliği ile banka hesap numarasının idareye bildirildiği tarih arasında geçecek süre için faiz işlemez.

¹⁷⁹ Danıştay 10. Daire E: 1998/3789, K: 2001/487

¹⁸⁰ Danıştay 15. Daire, E: 2016/93, K: 2016/2088

¹⁸¹ Danıştay 12. Daire, E: 2009/4964, K: 2012/5278

¹⁸² Danıştay 15. Daire, E: 2013/4386, K: 2016/2236

ıslah edilen miktar bakımından da faiz başlangıç tarihinin ıslah öncesi talep edilen miktar tarihiyle aynı olacağı belirtilmiştir¹⁸³.

İYUK m. 28 uyarınca öngörülen tazminat davalarının niteliği itibariyle idareye başvuru zorunluluğu bulunmadığından faiz başlangıç tarihinin belirlenmesi gerekmektedir. Ancak bu halde de olay tarihinin tespiti önem taşımaktadır. Nitekim kararın uygulanmama halinin ortaya çıkabilmesi için yasal otuz günlük sürenin sonunun beklenmesi yahut daha kısa sürede kararın uygulanması mümkün iken uygulanmaması halinde olay, dolayısıyla faiz başlangıç tarihinin tespitinde güçlükler ortaya çıkabilmektedir. İşlemiş faiz talep edilemeyeceği yönünde bir değerlendirme ise hukuka aykırılığı tespit edilen kararın uygulanmaması nedeniyle maddi ve manevi olarak zarar gören ilgilinin günümüz enflasyonist koşulları ve yargılama süreçlerinin uzunluğu dikkate alındığında mağduriyetinin artmasına neden olacaktır. Kanaatimizce kanun koyucu tarafından faize ilişkin olarak yasal düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

İdari yargı kararının uygulanmaması üzerine açılan tazminat davasının ardından kararın uygulanması için idareye başvuruya rağmen yine kararın uygulanmaması halinde bu halde de dava açılması ve bu dava neticesinde de iptal kararı verilmesine karşın bu kararın da uygulanmaması halinde yeniden bir tazminat davası açılmasının mümkün olup olmayacağı akla gelebilir. Ortada iptale konu edilebilen yeni bir işlem olduğuna göre yeniden tazminat davası açılabilmesi de mümkündür¹⁸⁴. Kanaatimizce de idare, tazminat ödeyerek yargı kararını uygulama yükümlülüğünden kurtulamayacağından idarenin, kararı uygulamaktan kaçınmasına ilişkin caydırıcılık sağlamak bakımından kararın infaz edilmemesi durumunda, infaz gerçekleşene kadar tekrarlanan tazminat taleplerine hükmedilmesi mümkün olmalıdır.

Danıştay tarafından; idari yargı kararının uygulanmaması üzerine açılacak tazminat davalarında davacının, uygulanmayan kararda taraf olarak yer alması aranırken, davalının yargılamanın tarafı dışında üçüncü bir kurum olabilmesinin

¹⁸³ Danıştay İBK E:2021/5, K: 2024/2

¹⁸⁴ Çağlayan, Ramazan, İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, Asil Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 291.

mümkün olduğu belirtilmektedir¹⁸⁵. Nitekim ilk davanın tarafı olmamakla birlikte AY m. 138 hükmü karşısında taraf olunmadığından bahisle yargı kararının uygulanmasından kaçınılabilmesi mümkün değildir.

İYUK m. 28, idari yargı kararlarının infaz edilmemesi nedeniyle ortaya çıkan zararların tazmini için maddi ve manevi tazminat davalarının açılmasını düzenlemektedir. Bu bağlamda, manevi tazminat davalarının kimler tarafından açılabileceği, ödemenin gerekli olup olmadığının nasıl belirleneceği, ödenecek tutarın hesaplanma yöntemi, faize hükmedilip hükmedilmeyeceği, faizin oranı ve başlangıç tarihi gibi hususlar büyük önem taşımaktadır.

Maddi ve manevi tazminat davaları, birbirinden bağımsız davalar olup konu, kapsam, amaç ile tazminatın dayandığı sebepler ve hesaplama ölçütleri açısından farklılık göstermektedir. Maddi tazminat, kararın infaz edilmemesinden doğan maddi kayıpları telafi etmeyi amaçlarken, manevi tazminat, bireyin ruhsal bütünlüğüne yönelik zararları gidermeye yöneliktir. Maddi tazminatın hesaplanması, somut zararların kanıtlanmasına dayanırken, manevi tazminat, daha sübjektif bir değerlendirme gerektirir. Bu nedenle, iki dava türü, birbirine bağlı olmaksızın ayrı ayrı ele alınmalıdır. Nitekim her iki davanın hukuki dayanakları ile ispat yükümlülükleri farklıdır.

2.2.1. İdari Yargı Kararının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat

Manevi tazminat davaları mal varlığında meydana gelen zararı tazmin niteliği taşımayıp kişinin ruhsal değerinde duyduğu acı ve elemi bir karşılığı olarak yaşadığı elem ve ıstırapı bir ölçüde hafifletmeyi amaçlayan bir telafi mekanizmasıdır. İdari yargı kararının idare tarafından uygulanmaması nedeniyle kişinin hukuka duyduğu güvenin sarsılması, acı ve elem duyabilmesi mümkündür. Bu halde tazminat miktarının takdiri önem taşımaktadır.

Malvarlığına ilişkin zararların tespit ve giderimi çoğunlukla mümkün iken manevi zararın tespiti ve tam anlamıyla giderilebilmesi oldukça güçtür. Meydana gelen manevi

¹⁸⁵ Danıştay 10. Daire, E: 1982/4314, K: 1984/159; Danıştay 5. Daire, E: 1995/4282, K: 1998/1413

üzüntü, ruhsal acının giderilebilmesi için para bir araç olarak kullanılmaktadır. Manevi tazminat, bireyin şahsi varlığına yönelik olup, haksız bir fiil nedeniyle duyulan fiziksel ve manevi acı, üzüntü, keder, ıstırap ile kırılan yaşam arzusu gibi manevi zararları telafi etmeyi veya hafifletmeyi amaçlayan, maddi veya maddi olmayan bir tazminat türüdür¹⁸⁶. Bir miktar para ile manevi zararın giderildiğini söyleyebilmek mümkün değilse de ruhi bir tesellinin sağlanması mümkündür. Ancak, yargı kararlarına bakıldığında, manevi zararlara hükmedilen tazminat miktarlarının zararı telafi amacından uzak ve genellikle yetersiz olduğu gözlemlenmektedir. Son dönemde yüksek mahkemelerin, manevi tazminat miktarlarının düşük olması nedeniyle ilk derece mahkemelerinin kararlarını bozma eğiliminde olması, bu alanda bir ilerleme olarak değerlendirilebilir¹⁸⁷. Buna rağmen, manevi tazminat miktarlarının düşüklüğü, günümüzde önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Manevi zararların tam anlamıyla tespit edilmesi ve telafi edilmesi zaten güç bir mesele iken, bir de düşük miktarlarda tazminata hükmedilmesi, manevi tazminatın beklenen tatmin ve caydırıcılık işlevini yerine getirmesini engellemektedir. Hem zarar görenin manevi tatminini sağlamak hem de hukuka aykırı davranışları özenir hale getirmeyerek tazminatın caydırıcı etkisini güçlendirmek için manevi tazminat miktarlarının yeterli ve orantılı bir düzeyde belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Anayasa Mahkemesi kararında¹⁸⁸, maddi kayıplardan daha ağır olan manevi zararların, telafi edilemez ve kesin bir ölçüye bağlanamaz niteliğe sahip olduğu belirtilmiş, giderilmesinin kesin bir zorunluluk olduğu vurgulanmış ve manevi zararların değerlendirilmesi ve karşılanmasında maddi tazminatın bir araç olarak kullanılmasının kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir.

Danıştay kararlarında¹⁸⁹ da, manevi tazminatın, maddi varlıktaki eksilmeyi telafi etmeye yönelik bir araç olmayıp bireyin manevi varlığına yönelen saldırılar sonucu ortaya çıkan zarar ve kayıpları gidermek için kullanılan bir tatmin mekanizması olduğu

¹⁸⁶ Kılıçoğlu, Mustafa, Tazminat Hukuku, İkinci Kitap, (2. Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 943.

¹⁸⁷ Danıştay 8. Daire, E: 2023/4054, K: 2025/6031

¹⁸⁸ AYM Başvuru No: 1968/33, Karar No: 1969/12

¹⁸⁹ Danıştay 8. Daire, E: 2004/1274, K.: 2004/4987; Danıştay 10. Daire, E: 2003/630, K: 2006/1981

belirtilmiş; başkaca giderim imkânı bulunmaması veya yetersiz kalması nedeniyle maddi bir karşılık olarak belirlenmesi gerektiği; bu bağlamda, olayın oluş biçimi ve sonuçları ile zarar görenin durumu dikkate alınarak mahkemece hükmedilen manevi tazminatın bir tatmin aracı olarak zenginleşmeye yol açmayacak ancak idarenin olaydaki kusurunun niteliği ve ağırlığını yansıtacak, aynı zamanda ilgilinin yaşadığı acı ve üzüntüyü kısmen de olsa hafifletebilecek bir miktarda belirlenmesi gerektiği yönünde tespitlerde bulunulmuştur.

Manevi tazminatın belirlenmesinde yalnızca ruhi tatmin yerine caydırıcılık özelliğinin de bulunması gerekmektedir. Uygulamada manevi tazminatın sebepsiz zenginleşmeye sebebiyet vermeyecek nitelikte olması gerektiği belirtilmiş ise de idarenin işleminin/eyleminin hukuka aykırılığının derecesini ortaya koyarak aykırılığı özendirmeyecek bir miktarın belirlenmesi gerekmektedir.

Adli yargıdan farklı olarak idari yargıda manevi tazminatın ıslahı mümkündür¹⁹⁰.

Manevi tazminatın hesaplamasında maddi tazminatta olduğu gibi objektif maddi ölçütler söz konusu olmadığından hâkimin takdir yetkisi söz konusu olmaktadır. Ancak sınırsız bir takdir yetkisinden söz edilmesi mümkün olmayıp uygulamada içtihatlar ile bazı ölçütler saptanmıştır. Bu bağlamda; olayın koşulları, zarar görenin kusuru, idari eylem/işlemin niteliği, zarar görenin kişisel özellikleri ve yaşadığı fiziksel ya da manevi acı, elem ve üzüntünün derecesi gibi unsurlar, sebepsiz zenginleşmeye yol açmayacak ve orantılı bir tazminat miktarı belirlenmesi için dikkate alınmalıdır¹⁹¹.

Manevi zararın belirlenmesinde kural olarak zararın oluşumunda zarar görenin de kusurunun bulunması halinde tazminattan indirim yapılmaktadır. Bu husus uygulamada yönünden tartışmalıdır. Nitekim Danıştay'ın manevi tazminatta kusur indirimi

¹⁹⁰ Danıştay 8. Daire, E: 2023/1146, K: 2025/1693

¹⁹¹ Danıştay 8. Daire, E: 2004/5371, K: 2005/4632

uyguladığı kararları¹⁹² bulunmakla birlikte; kusur indirimi uygulanmaksızın verdiği kararlar¹⁹³ da bulunmaktadır.

Koşullarının oluşması halinde idari yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle tüzel kişilerin de manevi tazmin isteminde bulunabilmesi mümkündür¹⁹⁴.

2.2.2. İdari Yargı Kararının Uygulanmaması Nedeniyle Maddi Tazminat

Maddi zarar, şahsın iradesi dışında mal varlığında ortaya çıkan, para ile ölçülebilen zararlardır¹⁹⁵. Mahrum kalınan kâr da maddi zarar kapsamındadır.

Yargı kararının uygulanmaması nedeniyle kişinin mal varlığında zarar meydana gelmesi muhtemeldir.

Tazminat davası açılmasına ilişkin genel esaslar burada da geçerli olup varsayıma dayalı zararların tazmini mümkün değildir. İdarenin yargı kararının uygulanmaması nedeniyle tazmin yükümlülüğünden söz edilebilmesi için ortada gerçekleşmiş bir zararın olması, zarar ve kararın uygulanmaması arasında nedensellik bağı bulunması ve zararın idareye yüklenebilir olması gerekmektedir. Henüz meydana gelmemiş bir zararın tazmini söz konusu olamayacaktır.

Talep edilmesi halinde maddi tazminata faiz yürütülmesi mümkündür.

2.2.3. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Üzerine Açılacak Tazminat Davalarının Niteliği

İYUK m. 28/3 kapsamında açılacak tazminat davalarının İYUK sistematğinde yerinin belirlenmesi gerekmektedir.

İYUK kapsamında anılan tazminat davasının iptal davası ya da idari sözleşmelerden doğan idari dava olmadığı açıktır. Bu halde anılan tazminat davalarının

¹⁹² Danıştay 10. Dairesi E: 2012/4355, K: 2015/5110

¹⁹³ Danıştay 10. Dairesi, E: 1995/287, K:1995/6734

¹⁹⁴ Kaya, Cemil, “İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat İstemi”, Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010/15(1-2), s. 77.

¹⁹⁵ Karabayır, Mehmet Salih, Muzaffer, Şeker, “Haksız Fiil Nedeniyle Meydana Gelen Maddi Zarar ve Çeşitleri”, Working Paper Series, 2021/2(1), s. 41.

tam yargı davası niteliğinde olduğu düşüncesi akla gelebilir. Klasik tam yargı davasından söz edecek olunması halinde yargı kararının uygulanmamasının idari eylem veya işlem niteliğinde olduğunun saptanması gerekecektir. Yine yargı kararının uygulanması için idareye başvuru zorunluluğu bulunmamasına karşın klasik tam yargı davasında idareye başvuru zorunluluğu dava şartı kabul edilmekte ve dava açma süresi yönünden sınırlama söz konusu olmaktadır. Bu durumda yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle açılacak tazminat davalarının tam yargı davası formunda ancak tam yargı davasının şartlarına tabii olmayan kendine özgü bir dava olduğunu söyleyebilmek gerekir¹⁹⁶. Nitekim İYUK 28’de anılan tazminat davasından ayrıca söz edilmesi de bu görüşü destekler niteliktedir¹⁹⁷.

Anılan tazminat davasının idareye kararı uygulamamak yönünde takdir hakkı tanıdığına ilişkin yanılığa düşmemek gerekmektedir. İdarenin tazminat yükümlülüğü kararı uygulamama durumunun yaptırımı olarak öngörülmüş olup kararın uygulanması zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

2.2.4. İdari Yargı Kararının Uygulanmaması Nedeniyle Açılacak Tazminat Davasının Süresi

Taraflar arasında uyuşmazlıkların uzun süre devam etmesi ve çözümsüz kalması, toplumsal huzur ve güveni zedeleyebileceğinden, bireylerin yargı yoluyla hak arama süreçlerine süre sınırı getirilmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve bu gereklilik zamanaşımı kavramının oluşumuna yol açmıştır.

Zamanaşımı, kanunda öngörülen ve belirli şartlar dâhilinde işleyen bir süre olup bu sürenin geçmesiyle bir hakkın kazanılmasını, kaybedilmesini veya bir yükümlülüğün kurtulmayı sağlayan hukuki bir kurum olarak tanımlanmaktadır¹⁹⁸.

¹⁹⁶ Ayanoğlu, Taner, “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Üzerine Açılacak Tazminat Davalarının Süresi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1999/19(1-2) s. 172.

¹⁹⁷ Eroğlu Durkal, Müzeyyen Aynur Hasoğlu, “İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesinde Zamanaşımı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2022/162, s. 169.

¹⁹⁸ <https://sozluk.adalet.gov.tr/Harf/Z> ET:12.06.2025.

Zamanaşımı, bir özel hukuk kavramı olarak TBK m. 149¹⁹⁹ ile genel olarak hüküm altına alınmış olup madde uyarınca kanunda aksine hüküm bulunmadığı sürece her alacak on yıllık zamanaşımı süresine tabidir. İİK m. 39²⁰⁰ ile ilama dayalı alacakların son muamele üzerinden on yıl geçmekle zamanaşımına uğrayacakları hükme bağlanmıştır. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu m. 34²⁰¹ uyarınca; kamu idarelerinin borçlarının ilgili mali yılın sonundan itibaren beş yıl içinde alacaklılar tarafından geçerli bir mazeret olmaksızın yazılı olarak talep edilmemesi veya gerekli belgeler sunulmaması halinde zamanaşımına uğrayarak kamu idareleri lehine düşeceği belirtilmiştir.

İdarenin yargı kararını uygulamaması halinde tazminat davası açılabileceği kanun ile hüküm altına alınmış olmakla birlikte tazminat davasının açılmasında süre sınırının söz konusu olup olmadığı tartışma konusudur. Konuya ilişkin düzenlemeye mevzuatta yer verilmemiştir. Bu halde anılan hususların belirlenmesi önem taşımaktadır.

İdarenin yargı kararını uygulamaması nedeniyle tazmin yükümlülüğünden söz edebilmek için öncelikle yargı kararını uygulamama durumunun ortaya çıktığı tarihin tespiti gerekmektedir.

İdarenin, yargı kararının tebliğinden itibaren kararın icabına göre işlem veya eylemde bulunabilmesi için makul bir süreye ihtiyaç duyması mümkündür. Ancak bu süre hiçbir şekilde otuz günü geçemeyeceğinden idarenin yargı kararını uygulamama halinin başlangıcı olarak otuz günlük sürenin sona erdiği tarihi ölçüt almak gerekmektedir.

¹⁹⁹ TBK m. 149: Zamanaşımı, alacağın muaccel olmasıyla işlemeye başlar. Alacağın muaccel olmasının bir bildirime bağlı olduğu hâllerde, zamanaşımı bu bildirimin yapılabileceği günden işlemeye başlar.

²⁰⁰ İİK m. 39: İlama müstenit takip, son muamele üzerinden on sene geçmekle zamanaşımına uğrar.

²⁰¹ 5018 sayılı kanun m. 34: Ödeme emri belgesine bağlandığı halde ödenemeyen tutarlar, bütçeye gider yazılarak emanet hesaplarına alınır ve buradan ödenir. Ancak, malın alındığı veya hizmetin yapıldığı malî yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar talep edilmeyen emanet hesaplarındaki tutarlar bütçeye gelir kaydedilir. Gelir kaydedilen tutarlar, mahkeme kararı üzerine ödenir. İlgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak beş yıl içinde alacaklıları tarafından geçerli bir mazerete dayanmaksızın, yazılı talep edilmediğinden veya belgeleri verilmediğinden dolayı ödenemeyen borçlar zamanaşımına uğrayarak kamu idareleri lehine düşer.

Yargı kararının uygulanmaması nedeniyle açılacak tazminat davalarının kendine özgü nitelikleri gereğince tam yargı davası açılmasına ilişkin süreler burada dikkate alınmamaktadır. Nitekim Danıştay'ın yerleşik içtihadı da bu yönde olup kararında²⁰² belirtildiği üzere anayasa uyarınca idare, aleyhine hükmedilen iptal veya tazminat kararlarını kendiliğinden ve derhal yerine getirmekle yükümlü olup idarenin mahkeme kararlarını infaz etmekten kaçınması, ne bir “idari işlem” ne de bir “idari eylem” olarak nitelendirilebilecektir. Bu nedenle, idarenin kararları infaz etmemesinden kaynaklanan tazminat davalarında, idari işlem ve eylemlere ilişkin kanunda öngörülen süre sınırlamalarının uygulanması mümkün değildir.

Uygulamada yargı kararının uygulanmaması nedeniyle açılacak tazminat davalarının zamanaşımına tâbi olduğu kabul edilmekle birlikte sürenin başlangıcı yönünde içtihat farklılıkları bulunmakta ve bu durum farklı yargı kararlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Tam yargı davaları neticesinde verilen kararlardan belli bir miktar paranın ödenmesine ilişkin olanların genel hükümler uyarınca icra ve infaz olacağının hüküm altına alındığı dikkate alındığında kararın İİK. m. 39 ve TBK m. 146 hükmü uyarınca 10 yıllık zamanaşımına tabii olduğu görüşü uygulamada kabul görmektedir²⁰³. Ancak iptal davaları neticesinde verilen hükümler yönünden zamanaşımında gerek yargısal içtihatlarda gerek doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Danıştay'ın bazı kararlarında²⁰⁴ yargı kararının uygulanması için yeniden işlem tesisi gereken hallerde zamanaşımı süresinin işletilemeyeceği; bazı kararlarında²⁰⁵ ilamın infazı için idareye başvuru her zaman mümkün olduğundan zamanaşımında söz edilemeyeceği; bazı kararlarında²⁰⁶ ise ilamın infazının İİK uyarınca 10 yıllık genel zamanaşımı süresine tabi olduğunu belirtmiştir. İptal ve tam yargı davasının birlikte açılması halinde farklı bir zamanaşımı süresinin söz konusu olup olmayacağına ilişkin olarak da mevzuatta

²⁰² Danıştay 4. Daire, E: 1994/3382, K: 1995/1690

²⁰³ Eroğlu Durkal-Hasoğlu, s. 170.

²⁰⁴ Danıştay 13. Daire E: 2008/13195, K: 2012/961

²⁰⁵ Danıştay DDK, E: 1975/383, K: 1978/286

²⁰⁶ Danıştay 5. Daire, E: 1974/5266, K: 1975/2770

açık hüküm bulunmamakla birlikte Danıştay kararlarında²⁰⁷ zamanaşımı süresinin kararın idareye tebliğinden itibaren on yıl olduğu, tam yargı kararı bakımından da genel hükümler çerçevesinde yine on yıllık zamanaşımının söz konusu olduğu belirtilmiştir.

İçtihat farklılıklarının giderilmesi amacıyla Danıştay’da içtihatların birleştirilmesi talebinde bulunulmuştur. Ancak Danıştay İBK, daireler arasında içtihat farklılığı bulunduğu ilişkin izlemin uyuşmazlık türlerinin çeşitliliği, kararın kesinleşmesi, idarenin karar uyarınca işlemde ya da eylemde bulunması durumlarının farklılıklarından kaynaklandığını belirterek içtihatların birleştirilmesine yer olmadığına karar vermiştir²⁰⁸.

Doktrinde ifade edilen ve kanaatimizce de doğru olan bir düşünceye göre yargı kararının uygulanması konusunda bir süre kısıtlaması söz konusu olmaması gerektiğinden kararın uygulanmaması nedeniyle açılacak tazminat davaları yönünden de zamanaşımı süresinden söz edilmemesi gerekmektedir²⁰⁹. Zira yargı kararı ile hukuka aykırılığı tespit edilmiş eylem veya işlemin başka bir yargı kararı ile ortadan kaldırılmadığı sürece uygulanmaları yükümlülüğü sona ermemelidir. Anayasal zorunluluk da dikkate alındığında yargı kararının uygulanmasının talep edilebilmesi her zaman mümkün olmalıdır.

Zamanaşımı süresine ilişkin belirsizlikler hukuki güven ve istikrar açısından olumsuzluk teşkil etmektedir. Bu nedenle kanun koyucunun zamanaşımına yönelik bir düzenleme yapması gerekliliği bulunmaktadır. Zira idarenin sorumluluğu özel hukuk kural ve ilkeleriyle karşılanmamalıdır.

2.3. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Açılacak Tazminat Davalarında Görevli ve Yetkili Mahkeme

İYUK m. 28/3 ile tazminat davalarının Danıştay ve ilgili idari mahkemede açılabileceği belirtilmiştir.

²⁰⁷ Danıştay İDDK, 11.03.2010, E: 2009/744, K: 2010/473

²⁰⁸ Danıştay İBGK. E:1996/2, K:1997/2

²⁰⁹ Ayanoğlu, s. 181.

Maddede açıkça kararı uygulanmayan mahkemede tazminat davasının açılacağı belirtilmediğinden ilk davada görevli mahkeme tazminat davasında da görevlidir²¹⁰. Örneğin, Danıştay tarafından ilk derece mahkemesi olarak görülen davalarda verilen kararlar üzerine bu kararların uygulanmaması halinde açılacak tazminat davalarında görevli mahkeme Danıştay olacaktır.

Danıştay'ın temyiz istemi üzerine verdiği kararların uygulanmaması ya da Bölge İdare Mahkemeleri tarafından istinaf istemi üzerine kararın kaldırılarak yeniden karar verilmesi halinde ise tazminat davasının açılabilceğı mahkeme ilk davada görevli mahkeme olacaktır²¹¹. Görevin kamu düzenine ilişkin olduğı dikkate alındığında kıyas ya da yorum yoluyla görevli mahkemenin belirlenemeyeceğı açıktır.

2.4. İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Sorumluluk

İdarenin, yargı kararlarının gereğini yerine getirme sorumluluğı hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. Hukuk bağlamında genel anlamıyla sorumluluk, bireyin hukuka veya kanuna aykırı eyleminin başkasına verdiği zararın sonuçlarından sorumlu tutulması ve zarar görenin haklarını elde edebilmesi için zararın giderilmesi yükümlülüğü anlamına gelmektedir²¹². İdari yargı kararının uygulanmaması halinde idarenin ve/veya kamu görevlisinin sorumluluğı gündeme gelecektir.

2.4.1. İdari Yargı Kararını Uygulamayan İdarenin Sorumluluğı

İdarenin sorumluluğı, idare hukuku çerçevesinde, idarenin işlem veya eylemlerinden kaynaklanan zararların bireylere tazmin edilmesi yükümlülüğünü ifade etmektedir. Bu sorumluluk, hukuk devleti ilkesinin bir uzantısı olarak, idarenin hukuka uygun hareket etmesini ve bireylerin maruz kaldığı zararları telafı etmesini amaçlamaktadır.

²¹⁰ Şahin, s. 162.

²¹¹ Karahan, s. 34.

²¹² Atay, Ender Ethem vd., İdarenin Sorumluluğı ve Tazminat Davaları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 29.

2.4.1.1. İdari Yargı Kararını Uygulamayan İdarenin Kusur Sorumluluğu

İdarenin sorumluluğu, kusurlu ve kusursuz sorumluluk ilkelerine dayandırılmakla, bu ilkeler, özel hukuk ve kamu hukuku bağlamında farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır²¹³. Özel hukuk ve kamu hukuku çerçevesinde kusur kavramı farklı temellere dayandırılmaktadır. Özel hukukta bireyin öznel davranışlarına dayanan sübjektif kusur anlayışından farklı olarak kamu hukukunda kusur, kamu hizmetinin kuruluş ve işleyişindeki nesnel eksikliklere dayandırılmaktadır²¹⁴.

İYUK m. 28/4 ile “*mahkeme kararlarının süresi içinde kamu görevlilerince yerine getirilmemesi hâlinde tazminat davasının ancak ilgili idare aleyhine açılabileceği*” hüküm altına alınmıştır.

İdarenin, idari yargı kararlarını uygulamaması, hukuki sorumluluk doğurmakta ve bu durum, idare aleyhine maddi ve manevi tazminat davalarına zemin hazırlamaktadır.

Anayasa ve İYUK ile idari yargı kararlarının yerine getirilmemesi durumunda idarenin sorumluluğuna işaret edilmiş ise de bu sorumluluğun hukuki çerçevesi ve uygulanacak ilkeler yasal düzenlemelerde somutlaştırılmamıştır. Uygulamada, Danıştay içtihatları ve doktrinde idarenin genel sorumluluğunu düzenleyen hizmet kusuru ilkesi, yargı kararlarının infaz edilmemesinden doğan sorumluluğun temel gerekçesi olarak benimsemekte ve yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle ortaya çıkan sorumluluğa dayanak kabul edilmektedir²¹⁵.

İdarenin kusur sorumluluğu doktrin ve içtihatlarda genellikle hizmet kusuru ilkesine dayandırılmaktadır. Hizmet kusuru, bir kamu hizmetinin veya görevin kuruluş ve yürütülmesi sırasında, bireysel kamu görevlilerine doğrudan atıf ve izafe edilemeyen nesnel nitelikteki eksiklik veya aksaklık olarak tanımlanmaktadır²¹⁶. İdarenin sorumluluğunun bu kapsamda gündeme gelebilmesi için yargı kararlarının hiç

²¹³ Günday, Metin, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 100.

²¹⁴ Atay, Ender Ethem ve Hasan, Odabaşı, Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 60.

²¹⁵ Danıştay 10. Daire, E:1993/5339, K:1994/5161,; Özeren, Ahmet Şükrü ve T. Bayhan, İdari Yargı Kararlarının Uygulanması, Ankara 1992, s. 125.

²¹⁶ Deniz, Buket, “İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru ve Hizmet Kusuru - Kişisel Kusur Ayrımı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2021/153, s. 194.

uygulanmaması veya gereği gibi yerine getirilmemesi gerekmektedir. Hizmet kusuru, idarenin kamu hizmetinin kuruluş veya işleyişindeki nesnel eksikliklerden kaynaklanan sorumluluğunu ifade ederken; kusursuz sorumluluk, kusur aranmaksızın idarenin belirli riskli faaliyetlerinden doğan zararları tazmin yükümlülüğünü kapsamaktadır. Bu bağlamda, idarenin yargı kararlarını uygulamaması veya eksik uygulaması, genellikle hizmet kusuru kapsamında değerlendirilmektedir.

İdarenin sorumluluğu, yalnızca maddi zararların değil, aynı zamanda manevi zararların da telafisini içerir. Böylece bireylerin hukuki güvenliği korunarak idarenin keyfi davranışları sınırlandırılabilir.

İdarenin kusurlu veya kusursuz işlem ve eylemlerinden doğan zararlar, malvarlığına yönelik maddi zararlar veya kişilik haklarına ilişkin manevi zararlar şeklinde ortaya çıkabilir. Maddi zararlar, ekonomik kayıpların telafisini hedeflerken; manevi zararlar, bireyin onur, saygınlık veya ruhsal bütünlüğüne yönelik etkilerin giderilmesini amaçlamaktadır.

İdarenin ağır hizmet kusurunun tespiti bakımından bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Nitekim bireylerin, yargı kararlarını uygulamaya direnen idareye karşı ileri sürebileceği ağır kusur iddiası, idarenin kendi hukuka aykırı eylemlerinden kaynaklanabileceği gibi ulusal veya yerel düzeyde idari sistemin yetersizlikleri, sistemin karmaşık yapısı ve idari karar alma süreçlerini etkileyebilecek aşırı şekilci yaklaşımlara da dayanabilir²¹⁷. Bu tür yapısal ve sistematik etkenler, idarenin yargı kararlarını uygulamama halini ağır hizmet kusuru kapsamında değerlendirmeyi zorlaştırarak bireylerin hak arama süreçlerinde engeller yaratabilir.

Yargı kararlarının yerine getirilmesinin hizmet kusuru mu yoksa kişisel kusur mu teşkil ettiği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre hizmet kusurundan söz edilebilmesi için bir hizmetin hiç yapılmaması, geç yapılması veya kötü yapılmasının söz konusu olması gerekip yargı kararlarının yerine getirilmemesinde hizmet amacı değil özel amaçlar söz konusu olduğundan ve bu amaçlar idareye izafe

²¹⁷ Güneş, Mehmet, AİHM Kararları Işığında İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesi Sorununa İlişkin Güncel Bir Değerlendirme, Uluslararası Akdeniz Hukuk Kongresi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 428.

edilemeyeceğinden kişisel kusur söz konusudur²¹⁸. Nitekim Danıştay tarafından, yargı kararlarının yerine getirilmemesi, fiili veya hukuki imkânsızlık halleri dışında, kasten ya da ihmal nedeniyle gerçekleştiğinde, idare açısından “ağır hizmet kusuru” olarak nitelendirirken, kararı uygulamayan kamu görevlisi bakımından “salt kişisel kusur” olarak değerlendirilmektedir²¹⁹. Danıştay bir kararında²²⁰, “*idarenin Anayasa hükümlerini hiçe sayarak yargı kararını uygulamama amacıyla hareket ettiği ve ağır hizmet kusuru işlediğinin açık olduğu, ayrıca idarenin ağır hizmet kusuru olarak nitelendirilen ve ancak idare adına verilen kararlarla ortaya çıkan yargı kararını uygulamama eyleminin, gerçekte bu konuda idare adına yetki kullanan kamu görevlisinin kişisel kusurundan doğduğunu*” belirtmiştir. Kişisel kusurun göreve atfedilemeyen ve kamu görevlisinin şahsen sorumluluğunu doğuran bir kusur olduğu dikkate alındığında hem ağır hizmet kusuru ile idarenin hem kişisel kusur ile kamu görevlisinin sorumluluğunun belirtilmesi nedeniyle kararın kendi içerisinde çelişkili olduğu düşünülebilir ise de idarenin denetim ve gözetim yükümlülüğü sebebiyle hizmetle olan bağ kopmadığından idarenin sorumluluğunun devam ettiği kabul edilmektedir²²¹.

2.4.1.2. İdari Yargı Kararını Uygulamayan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu

İdari uyuşmazlıklarda, idarenin subjektif bir kusurunun bulunmaması hâlinde dahi, hukuk devleti ilkesi ile hukuki güvenlik ve öngörülebilirlik prensipleri gereğince, hukuka aykırılığı yargı kararıyla saptanan işlem ve eylemlerinden doğan zararları gidermekle yükümlü tutulması kusursuz sorumluluk olarak nitelendirilmektedir²²².

Bu sorumluluk bağlamında idare, kendi adına yapılan tüm işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğundan, bu eylemleri gerçekleştiren personelin denetiminden ve ortaya çıkan zararlarla arasındaki illiyet bağından doğrudan sorumludur.

²¹⁸ Sarıca, Ragıp, İdari Kaza, İÜHF Talebe Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1942, s. 265.

²¹⁹ Danıştay 8. Daire, E: 1974/2123, K: 1974/2768; Akylmaz, 2007, s. 450.

²²⁰ Danıştay 5.Daire, E:1998/2181, K: 2001/184

²²¹ Uyuşmazlık Mahkemesi E: 1992/15, K: 1992/18

²²² Kayışoğlu, Bahattin, “İdari Eylemlere İlişkin Sorumluluk Sebepleri”, Ankara Barosu Dergisi, 1976/2 (33), s. 178.

İYUK 28. maddesinde idarenin sorumluluğu için kusur şartı aranmamış olması, idarenin kusursuz sorumluluğunun benimsendiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bir yargı kararının fiili veya hukuki imkânsızlık nedeniyle aynen uygulanamaması halinde dahi idare, kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince doğan zararlardan sorumlu tutulmaya devam edecektir. Anayasal zorunluluk karşısında idari yargı kararlarının uygulanmaması halinde idarenin kusurunun bulunup bulunmaması önemli olmamakla birlikte bu durum rücu yargılamasında göz önünde bulundurulacağından uygulamama hallerinin hangisinin kusur sorumluluğu hangisinin kusursuz sorumluluk kapsamında olduğunun tespiti önem taşımaktadır²²³. Yargı kararının icaplarının yerine getirilmesinde fiili veya hukuki imkânsızlık hâlinin ortaya çıkması durumunda, idarenin hizmet kusuruyla sorumlu tutulması mümkün olmayacağından idarenin tazmin yükümlülüğü kusursuz sorumluluk ilkesi çerçevesinde değerlendirilecektir. Bununla birlikte Danıştay'ın bir kararında²²⁴, mahkeme kararının uygulanabilmesi için yasama organı tarafından yasal düzenleme yapılması gerektiği, yasal düzenleme yapılmaması nedeniyle eksik uygulama dolayısıyla idarenin kusurlandırılmayacağını belirttiği dikkate alındığında idarenin her durumda kusursuz sorumluluğundan da söz edilemeyeceğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

2.4.2. İdari Yargı Kararını Uygulamayan Kamu Görevlisinin Sorumluluğu

Anayasa m. 11: *“Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.”*

Anayasa 138. maddesinde yargı kararlarının uygulanması zorunluluğuna değinilmiş olmakla birlikte Anayasa'nın 11. maddesinde anayasa hükümlerinin herkesi bağlayan hükümler olduğu belirtilmiştir.

İdare, faaliyetlerini idari ajanlar aracılığıyla yürütür. İdare ajanlarının kişisel sebeplerle ya da kurum kültürü ile yargı kararını uygulamaktan kaçınabilmeleri

²²³ Dağlı Aslan, Pelin Bengü, “İptal Kararlarının Uygulanmaması Sebebiyle Açılacak Tazminat Davaları”, (Yüksek Lisans Tezi,) Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye), 2022, s. 37.

²²⁴ Danıştay 5. Daire, E: 1999/6257, K: 2003/3013

anayasal zorunluluk karşısında mümkün olmamalıdır. Yargı kararlarının imkânsızlık dışında kalan sebeplerle uygulanmaması anayasa emrinin ihlali anlamına gelecek ve bu husus hukuka aykırılık teşkil edecek olup kamu görevlisinin sorumluluğunu doğuracaktır. Ancak bu halde sorumluluk bireye karşı değil idareye karşı olacaktır.

2.4.2.1. Kamu Görevlisinin Hukuki Sorumluluğu

Devlet Memurları Kanunu m. 12: “Devlet memurunun kasıt, kusur, ihmâl veya tedbirsizliği sonucu idare zarara uğratılmışsa, bu zararın ilgili memur tarafından rayiç bedeli üzerinden ödenmesi esastır.” hükmü ile yargı kararını uygulamayan kamu görevlisinin hukuki sorumluluğu bulunduğu işaret edilmiştir.

İYUK m.28/4 hükmünün eski halinde “mahkeme kararını otuz gün içerisinde kasten yerine getirmeyen kamu görevlisi aleyhine tazminat davası açma olanağı” tanınmış iken anılan hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir²²⁵.

Kararın uygulanmaması nedeniyle kamu görevlisinin sorumluluğundan söz edilebilmesi için kişisel kusurunun bulunması zorunludur²²⁶. Bu bağlamda, kişisel kusur kavramının net bir şekilde tanımlanması önem taşımaktadır. Kişisel kusur, genel olarak kamu görevlisinin davranışlarından kaynaklanan, yürüttüğü kamu hizmetinden bağımsız veya kamu hukukuna dayalı görevleriyle bağlantısı olmayan hatalı eylemler olarak ifade edilmektedir²²⁷. Anayasa ve yasaların emredici hükümlere rağmen yargı kararlarının infaz edilmemesi, bu kararı uygulamayan kamu görevlisi yönünden kişisel kusur teşkil edecek ve sorumluluğuna neden olacaktır.

2.4.2.2. Kamu Görevlisinin Cezai Sorumluluğu

İdare, işlem ve eylemlerini kamu görevlileri aracılığıyla gerçekleştirdiğinden, cezai sorumluluk doğrudan idareye değil, ilgili kamu görevlilerine yönelmektedir. Kamu görevlisi kavramı TCK 6. maddesinde “*“Kamu görevlisi deyiminden; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli,*

²²⁵ AYM, Başvuru No: 2012/22, Karar No: 2012/133

²²⁶ Kara, Seyfettin, s. 220.

²²⁷ Tan, Turgut, Türk İdare Hukuku, Nobel Yayınları, Ankara, 2012, s. 245.

sürekli veya geçici olarak katılan kişi anlaşılır.” şeklinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda, idarenin, yargı kararlarını infaz etmemesinden kaynaklanan sorumluluk yalnızca hukuki nitelikteyken, kararın gereklerini yerine getirmeyen kamu görevlisi hem hukuki hem de cezai sorumlulukla karşı karşıya kalabilmektedir²²⁸.

Kamu görevlisinin, idari yargı kararlarını yerine getirmemesi nedeniyle cezai sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için kararın tamamen uygulanmamış olması şart değildir. Kararın geç infaz edilmesi, eksik veya yetersiz uygulanması ya da yalnızca şeklen yerine getirilmesi gibi durumlarda da kamu görevlisinin cezai sorumluluğu gündeme gelecektir. Kamu görevlisi, görevini yürütürken, kamu hizmetinin gerektirdiği yükümlülüklerle uygun hareket etmek zorundadır.

TCK’nın görevi kötüye kullanma başlıklı 257. maddesinde *“kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle veya görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisinin cezalandırılacağı”* hüküm altına alınmıştır.

Kamu görevlisinin yargı kararını uygulama konusunda takdir hakkı olmadığından imkânsızlık nedeniyle uygulayamama durumu hariç görevinin gereklerini yerine getirmeyen kamu görevlisinin eylemi TCK kapsamında suç teşkil etmektedir.

Madde uyarınca atılı suçun icrai ve ihmali davranışla işlenebilmesi mümkündür. İdari yargı mercilerince verilen kararların, İYUK m. 28’de öngörülen süre içerisinde idare tarafından yerine getirilmemesi durumunda, bu durum ihmalî nitelikte bir davranış olarak değerlendirilmekte ve ilgili kamu görevlisinin görevi kötüye kullanma suçu kapsamında cezai sorumluluğu gündeme gelebilmektedir. Diğer yandan, yargı kararının süresi içinde şeklen uygulanmasına rağmen, kararın etkisiz kılınmasına yönelik olarak geçerli hukuki gerekçelerden yoksun bir biçimde yeni idari işlemlerin tesis edilmesi halinde ise bu defa icraî nitelikte bir eylem söz konusu olmakta ve bu durumda da TCK’nın ilgili hükümleri uyarınca görevi kötüye kullanma suçunun oluştuğu kabul

²²⁸ Kara, Seyfettin, s. 219.

edilmektedir. Atılı suçun icrai veya ihmali davranışla işlenmesi yalnızca ceza miktarının tayini bakımından önem taşımaktadır.

Madde metninden anlaşılabacağı üzere fiilin ayrıca suç olarak tanımlanması halinde oluşan suçtan ceza verilecektir. Bu haliyle görevi kötüye kullanma suçunun genel, tali ve tamamlayıcı bir suç tipi olduğunu söyleyebilmek mümkündür²²⁹.

Bu suç yönünden etkin pişmanlık söz konusu değildir.

Görevi kötüye kullanma suçu kamu düzenini ve idarenin işleyişine duyulan güveni doğrudan etkilediğinden, re'sen soruşturulur ve kovuşturulur, takibi şikâyeteye bağlı değildir. Ancak, 4483 sayılı yasa uyarınca kamu görevlilerinin yargılanması konusunda özel düzenleme söz konusu olduğundan kararı uygulamayan kamu görevlisi hakkında TCK m. 257 hükmü uyarınca soruşturma yapılabilmesi için soruşturma izni alınması gerekmektedir²³⁰. Bu mevcut “izin” rejimi, idari yargı kararlarının uygulanması sürecinde ciddi engeller oluşturmaktadır. İzin verecek merciin, başvuruları işleme almama veya kasıtlı olarak sonuçsuz bırakma eğilimi, bu kararların zamanında ve gereği gibi yerine getirilmesini sekteye uğratmakta, hatta bazı durumlarda tamamen engellemektedir. Bu durum, bireyler açısından “eksik güvenceli” bir rejimin ortaya çıkmasına yol açmakta; idari yargı kararlarının etkinliği ve hukuk devleti ilkesinin işlerliği ciddi şekilde zedelenmektedir²³¹. Soruşturma izni verilmemesine ilişkin kararlara itiraz mümkün olup itiraz üzerine soruşturma izni verilmemesi kararı kaldırılarak soruşturma yapılabilmesi ve sonucunda kovuşturma aşamasına geçilebilmesi mümkündür. Ancak, mevcut izin sistemi ile idari yargılamanın tarafı olan ve aleyhine verilen kararı uygulamayan idareye kendi görevlisini koruma olanağı tanınması, sisteme duyulan güveni sorgulamaya neden olmaktadır. Kamu görevlileri yönünden re'sen soruşturulan suçlar bakımından yargı kararının uygulanmaması

²²⁹ Özgenç, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, (3. Baskı), Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006, s. 1012.

²³⁰ 4483 sayılı kanun m.4: Cumhuriyet başsavcıları, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu Kanun kapsamına giren suçlarına ilişkin herhangi bir ihbar veya şikayet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapmayarak ve hakkında ihbar veya şikayette bulunulan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesine başvurmaksızın evrakın bir örneğini ilgili makama göndererek soruşturma izni isterler.

²³¹ Erkut, s. 11.

nedeniyle görevi kötüye kullanmanın da bu suçlar arasına alınması kanaatimizce daha uygun olacaktır.

Doktrinde kamu görevlisinin yargı kararını uygulama yükümlülüğünün Anayasa'dan kaynaklandığı ve Anayasa'ya aykırı davranışın Anayasa'yı ihlal suçuna vücut verebileceği de ifade edilmiştir²³².

Anayasal yükümlülük dikkate alındığında yargı kararlarının infaz edilmemesinin açık bir "keyfi muamele" niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu halde bu keyfi muamele, bir üst amir tarafından talep edilse dahi, kamu görevlisi, Anayasa'nın 137. maddesinde²³³ düzenlenen kanunsuz emir ilkesine dayanarak bu talebe karşı çıkma hakkına sahiptir. İdare, kararın gereklerine uygun hareket etmekle yükümlüdür. Aksi bir tutum, hukuk devleti ilkesine ve yargı kararlarının bağlayıcılığına aykırıdır. Nitekim anılan husus Danıştay kararında²³⁴ da belirtilerek yargı kararını yerine getirmemeye yönelik, idarenin bir başka idari kuruma verdiği emrin "kanunsuz emir" niteliği taşıdığı ve bu idari emre uyan görevlinin de "konusu suç olan emri yerine getirdiği için sorumlu olduğu" belirtilmiştir.

Kamu görevlilerince yargı kararının uygulanmaması siyasi yöneticiler, özellikle bakanlar bağlamında da söz konusu olabilir. Her bakanlık, belirli bir kamu hizmetini yürütmekle görevli olup en üst amiri siyasi bir kişi olan bakandır. Bakanlar da diğer kamu görevlileri gibi, yargı kararlarını infaz etmemekten kaynaklanan cezai sorumlulukla karşı karşıya kalabilir. Ancak bakanların cezai sorumluluklarına ilişkin süreç, diğer kamu görevlilerinden farklı yürütülmektedir. Bakanlar, gerek milletvekili olsun gerekse dışarıdan atansın, yasama dokunulmazlığına sahip olup yargılanmaları meclis soruşturması neticesinde mümkün olabilecektir. Uygulamada bu mekanizmanın da etkin işletilmediğini söylemek mümkündür.

²³² Candan, 2003, s. 259.

²³³ AY m. 137/2: Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

²³⁴ Danıştay 1. Daire, E: 2005/1377 K: 2006/83

2.4.2.3. Kamu Görevlisinin Disiplin Sorumluluğu

Kamu hizmetlerinin düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla, mevzuatta öngörülen görevlerini yerine getirmeyen kamu görevlilerine disiplin cezası uygulanmaktadır.

Yargı kararlarının infaz edilmemesi, ilgili kamu görevlisi açısından yalnızca hukuki ve cezai sorumluluk doğurmakla kalmaz, aynı zamanda bir disiplin suçu da teşkil eder²³⁵. Ancak mevzuatta açık düzenleme bulunmaması nedeniyle ve kurum içi personeli koruma eğilimiyle yargı kararını uygulamayan kamu görevlisine genellikle disiplin cezası uygulanmamaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek ve kurum içinde uygulama kültürü oluşturmak bakımından yargı kararlarını uygulamayan kamu görevlisine açıkça disiplin cezası uygulanacağı mevzuatla düzenlenebilir.

2.4.2.4. Kamu Görevlisine Rücu Davası

Anayasa m. 40: “*Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.*”

Anayasa m. 129: “*Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.*”

AY. m. 129’un hem ilgili hem de idari personel yönünden iki yönlü bir “teminat sistemi” sağlandığını söyleyebilmek mümkündür²³⁶. Maddede öngörülen teminat sayesinde ilgiliye, idare aleyhine dava açma imkânı sağlanarak ödeme kabiliyeti konusunda ilgili, güvence altına alınmaya çalışılmıştır²³⁷. Kararın uygulanmaması nedeniyle açılan davada, ilgiliye en azından karşısında tahsil imkânına sahip olabileceği

²³⁵ Kara, Seyfettin, s. 225.

²³⁶ Millet Meclisi, 129. Birleşim-16.06.1965 Çarşamba, Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Toplantı 4, Cilt: 42, Sayı: 977, s. 10.
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c042/mm_01042129.pdf ET: 16.07.2025.

²³⁷ Kalkan, Recep Emre, “İdare Hukukunda Rücu Müessesesinin Kamu Görevlileri Açısından Uygulanması”, (Yüksek Lisans Tezi,) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (Türkiye), 2012, s. 1.

bir kurum bulma olanağı tanınmıştır. İdari personel yönünden de teminat sağlanarak ilk elden ve daimi bir tazminat tehdidi altında bulunmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Yargı kararlarının uygulanmaması halinde idarenin tazmin yükümlülüğünden söz edilebileceği de dikkate alındığında hiçbir kamu görevlisinin kamu bütçesinden tazminat ödetme yetkisi bulunmamaktadır²³⁸. Tazminata ilişkin yargı kararlarında genellikle rücu konusuna değinilmemekle birlikte Danıştay Dava Dairesi'nin bir kararında “kamu görevlisine rücu edilmek kaydıyla” ibarelerine yer verilerek tazminata hükmedilmesi şeklinde ifadeler kullanılmış; ancak Danıştay Genel Kurulu tarafından karar bozulmuştur²³⁹.

İYUK m. 28/4 değişikliği ile yargı kararının uygulamayan kamu görevlisine doğrudan tazminat davası açma imkânı ortadan kalkmış ise de rücu imkânı ile kamu görevlisinin idareye karşı sorumluluğu devam etmektedir. İdarenin, kararın uygulanmaması nedeniyle tazmin yükümlülüğünün doğduğu hallerde rücu hususu gündeme gelecektir. Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkesi dikkate alındığında rücu mekanizmasının işletilmesi konusunda idareye takdir yetkisi tanınmamıştır²⁴⁰.

Salt idareye karşı dava açılması kamu görevlileri bakımından caydırıcılık özelliği taşımadığından rücu sisteminin işletilmesi uygulama bakımından önem taşıdığı ve rücu davasının da anayasal bir zorunluluk olduğu dikkate alınmalıdır. İdarenin yargı kararının uygulanmaması nedeniyle sorumlu kamu görevlisine rücu etmesi gerekirken buna aykırı davranışı halinde bu kez rücu etmeyen kamu görevlisinin hukuki ve cezai sorumluluğu doğacaktır.

Kamu görevlisinin rücu sorumluluğu, TBK m. 41'de düzenlenen haksız fiil sorumluluğuna dayanmaktadır ve bu kapsamda açılan davalar adli yargının görev alanına girmektedir.

²³⁸ Kent, s. 50.; Danıştay 5. Daire, E:1992/5927, K:1993/5798

²³⁹ Danıştay İDDGK, E: 1998/465, K: 1999/350

²⁴⁰ Güneş, Felemez, “İyuk Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması ve Çözüm Önerileri”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2016/28, s. 113.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSAL VE ULUSLARARASI PERSPEKTİFTE İDARİ YARGI KARARLARININ UYGULANMAMASI SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Anayasa Mahkemesi Kararları Bağlamında İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu

İdari yargı kararlarının uygulanmaması veya eksik uygulanması, ülkemizde ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İdari yargı kararlarının uygulanmaması, Anayasa'nın 2, 36 ve 138. maddelerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu durum, hem bireysel mağduriyetlere hem de sistematik sorunlara yol açmaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararlarında da bu hususlar sıkça ele alınmış ve çeşitli emsal kararlarla değerlendirilmiştir.

AYM, Mehmet Şakir Onur kararında²⁴¹; “başvurucunun öğretmenlik mesleğine atanması işleminin iptaline ilişkin hükmün idare tarafından şeklen uygulanarak sonrasında yürürlüğe giren yönetmelik hükümlerinin hakkında uygulanması mümkün olmamasına rağmen idarece sözlü mülakata tabii tutularak başarısız sayılmasına ilişkin işlemin iptaline ilişkin açılan davada yerel mahkemece iptal kararı verilmesine karşın istinaf incelemesi neticesinde davanın reddine karar verilmesine ilişkin başvuruda kararın icrası hakkının mahkemeye erişim, karar ve adil yargılanma hakkının unsuru olduğunu, uygulanmayan yargı kararının anlam ifade etmeyeceğini, kararın icrasını engeller düzenleme ve uygulamaların mahkeme hakkının anlamını yitirmesine sebebiyet vereceğini, kesin hükme saygı ilkesi gereğince de kesin hükmün işlevsiz hale getirilmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini” belirtmiştir.

AYM, Nevzat Kaya kararında²⁴²; “başvurucunun 5233 sayılı yasa kapsamında zararının karşılanmamasına dair işlemin iptali için açılan davada verilen iptal hükmünün 2013 yılında kesinleşmesine karşın 2021 yılına kadar uygulanmaması nedenine ilişkin başvurusunda yargısal denetim neticesinde hukuka aykırılığı tespit edilen işlemin iptali yönündeki kararın uygulanmamasının yargısal denetimi anlamsız

²⁴¹ AYM Başvuru No: 2019/4825 Karar Tarihi: 23.10.2024

²⁴² AYM Başvuru No: 2021/45805 Karar Tarihi: 08.01.2025

hale getireceğini, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, bireylerin kamu otoritesine ve hukuk sistemine duydukları güven ve saygıyı koruma amacıyla görev yapan yargı organlarının kararlarının zamanında icra edilmemesi ve sonuçsuz bırakılmasının kabul edilemeyeceğini, idarece kararın yerine getirilmesinin karar gerekçesi dikkate alınarak mümkün olduğunu belirterek adil yargılanma hakkı bağlamında kararın icrası hakkının ihlal edildiğini” belirtmiştir.

AYM, Erol Aksoy kararında²⁴³; “başvurucunun bankaya el konulması sürecinde yapılan ihalenin iptaline dair yargı kararlarının uygulanmaması nedenine ilişkin başvurusunda bakanlık, İYUK m. 28.’de öngörülen tazminat davası açılmaması nedeniyle iç hukuk yollarının tüketilmediğini iddia etmiş ise de, anılan maddede öngörülen tazminat yolunun idarenin mahkeme kararlarını uygulama yönündeki anayasal yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığını, tazminatın kararın uygulanmamasına alternatif bir yol olarak kabul edilemeyeceğini, başvurucunun lehe olan karara rağmen ayrı bir icra takibi ya da dava açmaya zorlanamayacağını, idarenin hukuki veya fiili engeller nedeniyle kararı uygulama olanağı bulunmayan hallerde dahi bu engellerin aşılamaz olduğunu ispat ederek gerektiğinde ifanın şeklinde değişikliğe giderek eski hale getirme ilkesine göre en uygun alternatif çözümü sunarak kararı uygulama iradesi göstermesi gerektiğini” vurgulamıştır.

AYM, Mahmut Güder kararında²⁴⁴, “başvurucunun rütbesinin emniyet amirliğine düşürülmesine ilişkin işlemin iptali üzerine rütbe, kıdem tarihlerinin belirlenmesi ve özlük haklarının iadesine ilişkin idareye başvurusuna rağmen idarece kararın yerine getirilmediğine ilişkin başvurusunda idarenin takdir yetkisine sahip olsa da karar uyarınca değerlendirme yaparak en uygun alternatif çözümü sunması gerektiğini ve devletin yargı kararlarına uyulmasını sağlayacak tedbirleri almasının ve etkin mekanizmaları oluşturmasının zorunlu olduğunu” belirtmiştir.

AYM, Davut Yıldız kararında²⁴⁵; “başvurucunun TSK’dan ayırma işlemine ilişkin açtığı iptal davasının reddi üzerine AYM’nin 2015/2738 başvuru nolu 21.03.2018

²⁴³ AYM Başvuru No: 2016/11026 Karar Tarihi: 12.12.2019

²⁴⁴ AYM Başvuru No: 2018/25957 Karar Tarihi: 13.09.2022

²⁴⁵ AYM Başvuru No: 2020/12623 Karar Tarihi: 05.09.2023

tarihli kararıyla ihlal tespiti neticesinde yeniden yapılan yargılamada işlemin iptaline karar verildiği; buna karşın özlük ve parasal haklarının iadesi gerekirken parasal hakların iadesinde kurum dışı asgari ücretle çalıştığı gelirlerin indirildiği; bu mahsup işleminin iptali için açılan davada mahkemece mahsubun hukuka uygun olduğu değerlendirilmiş ise de mahkeme kararlarının bağlayıcılığı ilkesi karşısında bu değerlendirmenin iptal kararının yerine getirilmesiyle uyummadığı, hukuksal yorum farklılıklarının hukuki veya fiilî imkânsızlık sebebi olarak kararın yerine getirilmemesi hususunda gerekçe yapılamayacağı” belirtilmiştir.

AYM, Alaeddin Bayram kararında²⁴⁶; “başvurucunun sözleşmesinin yenilenmemesine ilişkin işlemin iptali ve parasal haklarının ödenmesi kararı üzerine idarece iptal kararının uygulanmasının mümkün olmadığı, başvurucunun çalışacağı pozisyon olmadığı ve çalışmasının kamu zararına sebebiyet vereceği, parasal haklara ilişkin hesaplamaların ise miktarın açıkça belirtilmemiş olması nedeniyle yapılamadığının belirtilmesi gerekçeleriyle kararın uygulanmamasının adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini, idarenin iptal edilen hukuki işlemin etkilerini gidermek için her türlü tedbiri alma yükümlülüğü bulunduğunu, kararın nasıl uygulanacağı konusunda takdir yetkisine sahip olsa da hiçbir zaman bu yetkiyi kararın uygulamama sonucu doğuracak şekilde kullanmaması gerektiğini, mahkeme kararındaki yorumun yanlış olduğunun düşünülmesinin kararı uygulamamayı meşrulaştırmayacağı, idarenin kararın icrası için gerektiğinde araştırma yapmasının da anayasal bir yükümlülük olduğu” vurgulanmıştır.

AYM, Abdullah Kaya vd. kararında²⁴⁷; “başvurucu tarafından yargı kararının uygulanmaması nedeniyle açılan davanın zamanaşımı nedeniyle reddine karar verildiği olayda İYUK m. 28 hükmü uyarınca açılacak tazminat davalarının süre koşuluna bağlanmadığı gibi kararın uygulanması için idareye başvuru şartı da bulunmadığı belirtilerek mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini” belirtmiştir.

AYM kararlarında idari yargı kararlarının uygulanmamasının, anayasal güvence altına alınan hukuk devleti ilkesi, adil yargılanma hakkı ve yargı kararlarının

²⁴⁶ AYM Başvuru No: 2019/25857 Karar Tarihi: 31.03.2022

²⁴⁷ AYM Başvuru No: 2017/26740 Karar Tarihi: 16.12.2020

bağlayıcılığına aykırılık teşkil ettiği, yorum farklılıklarının imkânsızlık olarak kararın icrasına gerekçe gösterilemeyeceği, idarenin takdir yetkisi bulunmakla birlikte kararın uygulanmasının imkânsız olması halinde dahi en uygun alternatif çözümü sunması gerektiği, İYUK m. 28 hükmünde yer alan tazminatın kararı uygulamaya alternatif kabul edilemeyeceği ve ilgisini dava açmaya zorlayamayacağı ve devletin, yargı kararlarına uyulmasını sağlayacak tedbirleri alması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin içtihatları, idarenin bu konudaki sorumluluğunu açıkça ortaya koymakta ve kararların etkin biçimde uygulanmasının, demokratik ve hukukî bir kamu yönetimi için vazgeçilmez olduğunu ortaya koymaktadır. Yargı kararlarının uygulanması yalnızca bir yükümlülük değil, aynı zamanda bireylerin hak ve özgürlüklerini etkili bir şekilde kullanabilmesinin koşulu olarak yargılama sürecinin tamamlayıcı bir unsurudur.

AYM'nin yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle ihlal kararlarının tümüne yer vermemiz mümkün olmasa da değindiğimiz kararlardan yargı kararlarının uygulanmamasının sistematik bir sorun olduğunun söylenebilmesi ve bu doğrultuda düzenlemeler yapılmasının zorunlu olduğundan söz edilebilmesi mümkündür. AYM tarafından yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle ihlal kararları verilmekle birlikte doğrudan AYM kararlarının da uygulanmadığı durumlara rastlanabilmektedir²⁴⁸. 1 Ekim 2025 tarihinde UYAP Avukat Portal üzerinden AYM'ye elektronik ortamda bireysel başvuru yapma imkânı tanınmış²⁴⁹ ve anılan başvuru ekranında müdahale tipleri, olay ve olgulara ilişkin ihlal seçenekleri arasında “AYM kararlarına uyulmaması” ayrı bir başlık olarak açılmıştır. Salt bu durum dahi ülkemizde gelinen noktanın, AYM kararlarının uygulanmasında yaşanan direncin bizzat mahkeme tarafından bir başvuru konusu olarak ele alınmak zorunda kalınmasının üzücü bir kabulü niteliğindedir.

²⁴⁸<https://www.anayasa.gov.tr/tr/bireysel-basvuru/temel-hak-ve-ozgurluklerin-ihlaline-dair-emsal-kararlar/kisi-ozgurlugu-ve-guvenligine-dair-emsal-kararlar/tum-liste> ET: 02.10.2025; AYM Başvuru No: 2020/32949 Karar Tarihi: 21/01/2021; AYM Başvuru No: 2018/10327 Karar Tarihi:03.12.2020; AYM Başvuru No: 2018/2620 Karar Tarihi: 09.01.2020

²⁴⁹<https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/faaliyetler/bireysel-basvurular-uyap-avukat-portali-uzerinden-alinmaya-baslandi/> ET: 02.10.2025.

3.2. Uluslararası Boyut: AİHM Kararları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması

İdari yargı kararlarının uygulanmaması, Türkiye'nin hem iç hukuk düzeninde hem de uluslararası alanda ciddi sorunlara yol açmaktadır. Türkiye 1954'te AİHS'yi onaylayarak iç hukukun parçası haline getirmiş; 1989 tarihli ve 14563 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile de AİHM'nin yargı yetkisini kabul etmiştir. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve diğer mahkemeler, demokratik değerlerin korunması ve insan haklarının güvence altına alınması amacıyla sözleşme ve AİHM içtihatlarını rehber edinmek durumundadır.

AİHM içtihatlarına göre yargılama sürecinin anlamlı olabilmesi ve sonuç doğurabilmesi ancak mahkeme kararının icrası ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla yargı kararlarının uygulanması, yargılamanın tamamlayıcı bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda adil yargılanma hakkı (Madde 6) ve mülkiyet hakkının korunması hükümleri (Madde 1 Ek 1. Protokol) yalnızca mahkemeye erişimi değil, aynı zamanda mahkeme kararlarının etkili bir şekilde icra edilmesini de kapsamakta ve devlete yargı kararlarının uygulanmasını sağlayacak etkili bir sistem kurma ve işletme yükümlülüğü getirmektedir²⁵⁰. Bu yükümlülük, hem bireylerin haklarının korunmasını hem de hukuk devleti ilkesinin işlerliğini güvence altına almayı amaçlamaktadır. AİHM, bu konuda devletin sadece pasif bir tutum sergilemekle yetinemeyeceğini, aynı zamanda aktif bir şekilde mahkeme kararlarının icrasını temin etmesi gerektiğini vurgulamaktadır²⁵¹.

AİHM, bireysel başvuruları incelerken, iç hukuk yollarının etkili, erişilebilir ve sonuç alıcı olup olmadığını değerlendiren bir "iç hukukun tüketilmesi" ilkesine dayanmaktadır. İdari yargı kararlarının sistematik olarak uygulanmadığı durumda, bireylerin haklarını koruma mekanizmalarının işlevsiz hale geldiği, dolayısıyla iç hukuk yollarının etkisiz olduğunu söyleyebilmek mümkün olacaktır. Türkiye'de idarenin, mahkeme kararını etkisiz kılacak yeni idari işlemler yapması veya kararları etkisiz

²⁵⁰ AİHM, Hornsby/Yunanistan, Başvuru No: 18357/91, K.T: 19.03.1997, § 40.

²⁵¹ AİHM, Burdov/Rusya, Başvuru No: 59498/00, K.T: 07.05.2022, § 37; AİHM Kyrtatos/Yunanistan, Başvuru No: 41666/98, K.T: 22.05.2003, §§ 31, 32.

kılacak yollara başvurusu sadece bireysel bir ihlal değil, aynı zamanda iç hukuk yollarının genel etkinliğini sorgulatan bir meseledir.

AIHM, Türkiye'ye ilişkin kararlarında, özellikle mülkiyet hakkı, adil yargılanma hakkı ve etkin başvuru hakkı gibi konularda, idari kararların uygulanmaması veya uygulanmasında yaşanan uzun süreli gecikmeler nedeniyle Türkiye'yi defalarca sorumlu tutmuştur.

Örneğin;

AIHM, Süzer ve diğerleri v. Türkiye²⁵² kararında, *“Kentbak’ın tasfiyesine ilişkin idari işlemlerin iptaline ve hatta kesinleşmiş mahkeme kararına karşın verilen kararın idare tarafından uzun süre uygulanmamasına ilişkin şikâyet bakımından idari yargı kararlarının uygulanmasına ilişkin etkili bir iç hukuk yolu olup olmadığını tartışmış, anılan durumun adil yargılanma hakkının bir unsuru olan “makul sürede yargılanma” ilkesini ihlal ettiğini vurgulamış, idarenin kararları uygulamaya koymamasının, hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı olduğunu ifade etmiş ve tam yargı davalarının, yargı kararlarının uygulanmaması şikâyetleri için etkili bir çözüm sunup sunmadığını”* tartışmıştır.

AIHM, Okyay ve diğerleri v. Türkiye²⁵³ kararında, *“Muğla ilinde bulunan üç termik santralin çevreye zarar verdiği gerekçesiyle mahkemece santrallerin faaliyetlerinin durdurulmasına ilişkin karara karşın idarenin, elektrik santrallerinin ülkenin toplam elektrik üretiminin yüzde yedisini karşıladığı ve ekonomiye katkısının yüksek olduğu, santrallerin kapatılması halinde binlerce kişinin işsiz kalacağı, turizmin olumsuz etkileneceği ve çevre ve halk sağlığını korumaya yönelik önlemler aldığı iddialarıyla kararı uygulamaktan kaçınmasına ilişkin şikâyet bakımından idarenin kararları uygulamaya koymamasının, hukuki güvenlik ve hukukun üstünlüğü temelinde hukuk devleti ilkesine aykırı olduğunu, kararın icrasının yargılamanın bütünüleyici parçası olduğunu ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini”* belirtmiştir.

²⁵² AIHM Süzer vd/Türkiye, Başvuru No: 6334/05, K.T: 23.10.2012.

²⁵³ AIHM Oktay vd/Türkiye Başvuru No: 36220/97 K.T: 12.07.2005.

AIHM, Taşkın ve diğerleri v. Türkiye²⁵⁴ kararında, “altın madeni işletmesine izin verilmesine ilişkin işlemin iptaline dair karara karşın kararın uygulanmayarak Bakanlar Kurulu tarafından madenin faaliyete devamı yönünde prensip karar alınması, Sağlık Bakanlığı tarafından geçici işletme izni verilmesi, Orman Bakanlığı tarafından işletme müsaadesinin uzatılması, Çevre Bakanlığı tarafından işletmeye izin vermenin uygun olduğu yönünde görüş bildirilmesi işlemlerinin olsa olsa idarenin, iç hukuk kurallarına aykırı olarak, yargı kararına uygun davranmama yönünde bir irade açıklaması olabileceği, idarenin hukuk devleti ilkesinin unsuru olarak yargı kararlarını uygulaması gerektiği, ÇED raporlarına ve kesinleşmiş mahkeme kararlarına karşın kararın icrasının reddedilmesi ya da geciktirilmesinin yargılama sürecinde kişilere tanınan güvencenin varlık nedenini anlamsız kılacağı, bu bağlamda özel hayata ve aile hayatına saygı hakları ile adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini” belirtmiştir.

AIHM, Reisner v. Türkiye²⁵⁵ ve Cıngıllıoğlu Holding AŞ ve Cıngıllıoğlu v. Türkiye²⁵⁶ kararlarına konu olayda ise; “başvurucuların hissedarı olduğu Demirbank’ın TMSF’ye devri ve HSCB Bank’a satışına ilişkin işlemlerin yargı kararlarıyla iptal edilmesine karşın idarenin, Demirbank’ın kayıtlardan silinerek tüzel kişiliğinin ortadan kalkması dolayısıyla söz konusu kararların uygulanmasının hukuken ve fiilen mümkün olmadığını ileri sürerek yargı kararlarının uygulanmamasına ilişkin şikâyet bakımından yerel icra süreçlerinin karmaşık yapısı ya da devletin mali kaynaklarına ilişkin düzenlemelerin devleti, AIHS kapsamında bağlayıcı ve uygulanabilir yargı kararlarının herkes için makul bir sürede yerine getirilmesini sağlama görevinden kurtaramayacağını, mahkeme kararının önceki durumu yeniden tesis edecek (restitutio in integrum) şekilde uygulanması, fiili ya da hukuki nedenlerle objektif olarak olanaksız hale gelse bile, devletin, mahkemeye erişim hakkına dayanarak, samimiyetle ve re’sen hareket ederek, özellikle tazminat ödenmesi gibi yöntemlerle hukuka aykırı sonuçların etkilerini giderebilecek alternatif yollarını araştırmak zorunda olduğunu, bu bağlamda adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkının korunması hükümlerinin ihlal edildiğini” belirtmiştir.

²⁵⁴ AIHM Taşkın vd/Türkiye Başvuru No: 46117/99 K.T: 10.10.2004

²⁵⁵ AIHM Reisner/Türkiye Başvuru No: 46815/09, K.T: 21.07.2015.

²⁵⁶ AIHM Cıngıllıoğlu/Türkiye Başvuru No: 31833/06 ve 37538/06 K.T: 28.01.2020

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2003 yılında kabul ettiği 16 sayılı "İdare Hukuku Alanında İdari ve Yargısal Kararların Üye Devletlerde Uygulanmasına Dair Öneri"nin (Paragraf II/1, c bendi) içeriğine göre, yargı kararlarını yerine getirmekle yükümlü kamu görevlileri, bu kararları uygulamadıkları takdirde disiplin, hukuki ya da cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir ve bireysel sorumluluk taşıyabilir. Genel anlayışa göre, kamu görevlilerinin bu tür bir sorumluluktan muaf tutulması yaygın bir yaklaşımdır. Ancak, asıl sorumluluğun devlete ait olduğu kabul edilmekle birlikte, kamu görevlileri de kendi kusurlarına bağlı olarak yargı kararlarının uygulanmamasından dolayı sorumlu tutulabilir. Bu öneride ayrıca, idari birimler tarafından yargı kararlarının uygulanmaması durumunda, kararın yerine getirilmesini sağlamak için bir mahkeme emri veya para cezası gibi araçlarla uygulanabilir bir yöntem oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır²⁵⁷.

Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre²⁵⁸ 2024 yılında AİHM'de tüm ülkelere ilişkin toplam derdest başvuru sayısı 60.350 iken Türkiye'nin derdest başvuru sayısı 21.600 olup AİHS ihlal karar sıralamasında Türkiye, savaşta olan Rusya ve Ukrayna'dan sonra üçüncü sıradadır.

AİHM önündeki başvurularda idari yargı kararlarına uyulmaması nedeniyle ihlallere ilişkin başvuru sayısının tespiti tam olarak mümkün olmamakla birlikte yukarıda değindiğimiz kararlardan anlaşılacağı üzere Türkiye'de idari yargı kararlarının uygulanmaması münferit olaylardan ziyade yapısal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin AİHS'ye uyumunu sorgulatmakta ve uluslararası alanda "hukuk devleti" imajını zedelemektedir. Ayrıca, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin ihlal kararlarının icrasını denetleme sürecinde Türkiye'ye yönelik

²⁵⁷ [Rec\(2003\)16 CMRec_2003_15TR_ExecutionAdministrative decisions](#) ET:16.06.2025

²⁵⁸ <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/7022025155840Avrupa%20%C4%B0nsan%20haklar%C4%B1%20Mahkemesi%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0statistikleri%20De%C4%9Ferlendirme%20Notu.pdf> ET:16.06.2025; <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/70220251608445-%20%C4%B0LK%2025%20%C3%9CLKE%20%C4%B0%C3%87%C4%B0N%202024%20YILI%20A%C4%B0HS%20%C4%B0HL%C3%82L%20KARAR%20SAYISI%20SIRALAMASI.pdf> ET:16.06.2025.

eleştirileri²⁵⁹ de bu bağlamda artmaktadır. Türkiye’de bu tür ihlallerin tekrar etmesi halinde AİHM’nin “pilot karar²⁶⁰” prosedürüne başvurabilmesi söz konusu olabileceği gibi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Türkiye’ye yönelik daha sıkı denetim mekanizmaları devreye sokabilmesi de mümkündür. Bu durumun, yalnızca hukuki bir sorun olmaktan çıkıp, demokratik güvenilirlik ve uluslararası itibar meselesine dönüşmeden önce Türkiye’nin bu sorunu çözmeyi sağlayacak yapısal reformlara giderek uluslararası alanda hukuk devleti algısını güçlendirmesi gerektiği kanaatindeyiz.

3.3. Karşılaştırmalı Hukuk Perspektifinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Yönelik Getirilen Çözüm Yolları

Türk idare hukukunda, idari yargı organlarının görevi yalnızca uyuşmazlıkları karara bağlamakla sınırlıdır; kararların uygulanması konusunda herhangi bir yetki veya sorumlulukları bulunmamaktadır. İdari yargı merciinin görevi, kararın verilmesiyle sona ermekte ve kararın icrası ilgili idari makamlara bırakılmaktadır²⁶¹. Hukuk devleti ilkesinin temel taşlarından biri olan yargı kararlarının bağlayıcılığı, ancak bu kararların fiilen uygulanmasıyla anlam kazanacaktır. Ne var ki, idari makamların mahkeme kararlarını uygulamaktan kaçınması veya geciktirmesi, bireylerin hak arama özgürlüğünü zedelemekte, yargının otoritesini zayıflatmakta ve anayasal düzenin işleyişini tehdit etmektedir.

Türk idare hukukunda, yargılamanın tarafı olan idarenin aynı zamanda aleyhine verilen kararları uygulama yetkisine sahip olması, uygulamada çeşitli sorunlara yol açmaktadır. İdare, farklı neden veya saiklerle yargı kararlarını uygulamamakta ya da uygulamayı geciktirebilmektedir. Ancak, idari yargı kararlarının uygulanması

²⁵⁹ <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-03/turkiyede-ifade-ve-medya-ozgurlugu-insan-haklari-savunuculari-ve-sivil-topluma-iliskin-memorandum.pdf> ET:25.05.2025;
<https://search.coe.int/cm?i=0900001680b476dc> ET:25.05.2025.

²⁶⁰ Pilot karar: AİHM’nin yapısal ve sistematik sorunlara çözüm sağlamak amacıyla özellikle bir devletin iç hukuk sisteminde sürekli ve tekrar eden insan hakları ihlallerine yol açan kronik bir meselenin varlığı tespit edildiğinde bu sorunun çözümü için ilgili devlete genel tedbirler önermesini içeren bir prosedürdür. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/3003202316024536_inhakdergi10_inhakdergi10.pdf ET:25.05.2025.

²⁶¹ Kent, s. 54.

noktasında yaşanan sorunlar yalnızca Türkiye'ye özgü değildir; bu sorun evrensel ölçekte hukuk sistemlerinin karşılaştığı ortak bir meseledir.

Karşılaştırmalı hukuk, idari yargı kararlarının uygulanmasına ilişkin sorunların, idari yargı düzenine sahip tüm ülkelerde farklı derecelerde yaşandığını ortaya koymaktadır²⁶². Karşılaştırmalı hukuk perspektifinden bakıldığında, idari yargı kararlarının uygulanmamasına yönelik farklı hukuk sistemlerinde çeşitli çözüm mekanizmaları geliştirildiği görülmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesini benimseyen pek çok hukuk düzeninde bu sorunla karşılaşmış ve çeşitli çözüm yolları geliştirilmeye çalışılmış; kuvvetler ayrılığı ilkesinin, idari yargı kararlarının hukuki sonuçlarından davacıların yararlanması lehine esnetildiği ve yenilikçi, etkili çözümlerin hayata geçirildiği gözlemlenmiştir. Ülkeler yalnızca anayasa ve/veya kanunlarda hukuk devleti ya da mahkeme kararlarının bağlayıcılığı ilkesine yer vermekle yetinmemiş; yargı kararlarının uygulanmasını güçlendirici mekanizmalar da oluşturmuşlardır.

Anglosakson hukuk sisteminde, içtihat temelli yapısı ve yargı birliği ilkesi çerçevesinde, idari yargı kararlarının icrasına yönelik etkili mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu sistemde mahkemeler, idareye doğrudan müdahale yetkisine sahip olup icra yetkisini idareye devretmek yerine bizzat üstlenmektedir. Bu yaklaşımın, Türk hukukunda idarenin icra inisiyatifine sahip olmasıyla belirgin bir tezat oluşturduğu söylenebilir.

Kıta Avrupası hukuk sistemi ise kodifiye hukuka dayalı yapısıyla idari yargıyı ayrı bir disiplin olarak düzenlenmiş ve icra mekanizmalarını bu çerçevede yapılandırmıştır. Bu sistemde, icra süreçleri idari yargı sistemine entegre edilmiş olup mali yaptırımlarla desteklenmiştir. Türk hukukunda ise bu tür mekanizmaların eksikliği dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda, Anglosakson ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde idari yargı kararlarının uygulanmamasına yönelik geliştirilen çözüm yollarının bazıları incelenecektir.

²⁶²<https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/a5b3a38b-ca99-48a6-af9e-090620a2d425.pdf>
ET: 24.05.2025.

Anglosakson ve Kıta Avrupası hukuk sisteminde birtakım farklılıklar içermekle birlikte mahkeme kararlarının icrasını sağlama amacıyla yargısal emir müessesesine yer verilmiştir²⁶³. Yargısal emir, ilk olarak yargı birliği sistemini benimseyen ülkelerde ortaya çıkan özünde İngiliz hukuk sistemi kökenli bir Anglosakson kurumudur²⁶⁴. Kavramın özünde, idarenin sorumluluğunun henüz tanınmadığı zamanlarda, bir kamu görevlisinin yol açtığı zarardan etkilenen kişinin, bu görevliyi mahkemeye çıkarmasını sağlayan kraliyet fermanları ya da mahkeme emirleri bulunmaktadır²⁶⁵. Yargısal emir, tarih boyunca farklı biçimlerde ortaya çıkarak günümüze ulaşmış bir hukuk kurumudur. Kökeninde, geçmişte kralların otoritelerine dayanan emirler yer alırken, zamanla bu yetki, devletin yargı erkine devrolmuş ve krallık otoritesinden yargı erkine uzanan bir evrimle, modern hukukta, hukuk devletinin temel bir gereği olan idarenin yargısal denetimi sürecinde önemli bir başvuru mekanizması haline gelmiştir.

Anglosakson hukuk sisteminde bu mekanizma, yargı organlarının idarenin hukuka aykırı işlemlerini iptal etmesine olanak tanımaktadır. Günümüzde Birleşik Krallık'ta yargısal emir müessesesine ilişkin düzenlemeler Yüksek Mahkeme Kanunu'nun (Senior Court Act) 31. maddesinde²⁶⁶ yer almaktadır: Bu maddeye göre, yargısal denetim kapsamındaki yargısal emir talepleri Yüksek Mahkeme'ye sunulacak; yargısal emrin verilip verilmeyeceği, hâkimin takdir yetkisine bağlı olarak başvuranın yeterli bir menfaatinin bulunmaması halinde kabul edilmeyecek; mahkeme, dava konusu işlemin gerçekleşmemesi durumunda ortaya çıkacak sonucun değişmeyeceği durumlarda yargısal emre hükmetmekten kaçınılacak, kamu yararı gerektiriyorsa yargısal emre karar verebilecek, talep edilmesi durumunda mahkeme, başvurana uğradığı zarar için tazminat ödenmesine, zararın giderilmesine veya eski halin iadesine hükmedebilecek, mahkeme başvuruda gecikme olduğuna kanaat getirirse yahut bu hukuki yola başvurulması, bir kişinin haklarına ciddi zarar verecekse, önemli bir

²⁶³ Erdinç, Burcu, "Farklı Ülke Uygulamalarında Yargısal Emir", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021/25(4), s. 771.

²⁶⁴ Hogan, Greer: Constitutional and Administrative Law, 2. Edition, Sweet & Maxwell, London, 1990, p.95 vd.'den aktaran Yılmaz, Serdar, 2009, s. 274.

²⁶⁵ Aydar, Hafize Sevinç, "İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir (Türkiye), 2007, s. 4.

²⁶⁶ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/54/section/31> ET: 25.05.2025.

hukuki güçlüğe yol açacaksa veya iyi yönetim ilkelerine zarar verecekse talebi reddedebilecektir.

Yargısal emir, hem yargı kararının uygulanmasını sağlamakta hem de kararın somutlaştırılmasına olanak tanımaktadır. Mahkemece yerindelik denetimi yapılması söz konusu olmayıp idareye hukuki yol haritası sunulması hedeflenmektedir. Yargısal emir, farklı içerik ve işlevlere sahip türleriyle, idarenin yargısal denetimini sağlamaya imkân tanımaktadır.

Birleşik Krallık hukukunda, yargısal emrin güncel türleri mandatory order(zorlayıcı yargısal emir), prohibiting order(yasaklayıcı yargısal emir), quashing order(iptal kararı), declaration(tespit kararı) ve injunction(tam yargısal emir) olarak belirtilmiştir²⁶⁷.

Mandatory Order: İlgilinin başvurusuna rağmen kamu otoritelerince görevden kaçınılması halinde kamu görevini yerine getirme/eylemi gerçekleştirme yönünde bağlayıcı emir veren bir yargısal araçtır²⁶⁸.

Prohibiting Order: İdari otoritenin hukuka aykırı bir işlem veya eylemi gerçekleştirmesini engellemeyi sağlayan bir yargısal araçtır²⁶⁹. Burada yetki aşımı veya doğal yargıç ilkelerinin ihlaline engel olmak amaçlanmaktadır²⁷⁰.

Quashing Order: İdarenin hukuka aykırı işleminin/eyleminin geçmişe etkili olarak iptalini sağlayan yargısal emirdir²⁷¹. Bu kapsamda maddi yetki aşımı, usuli yetki aşımı,

²⁶⁷ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/15/section/15> ET:25.05.2025.

²⁶⁸ Carrol, Alex, Constitutional and Administrative Law, 3rd Edition, Pearson Education Limited, England, 2003, s. 332'den aktaran Avcı, Adem, "İngiliz Hukukunda Mandamus (Mandatory Order) İlkesi", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014/4(2), s. 171.

²⁶⁹ Kurt, Süleyman, "Britanya İdari Yargı Yerleri (Tribunal Sistem) ve Yargısal Denetim", Danıştay Dergisi, 2004/107, s. 106.

²⁷⁰ Longley, Diane, James, Rhoda, Administrative Justice: Central Issues in UK and European Administrative Law, Cavendish Publishing Limited, London 1999, s. 112'den aktaran Avcı, s. 170.

²⁷¹ Aydar, s. 48.

hukuki hata unsurlarından herhangi birinin varlığı halinde ilgilinin başvurusu üzerine mahkemece idari işlemin iptaline ilişkin yargısal emir verebilecektir²⁷².

Declaration: Mahkemece, bir durumun hukuki niteliğini veya tarafların hak ve yükümlülüklerini açıklayarak doğrudan icra etkisi yaratmasa da hukuki belirsizliklerin önüne geçmeyi sağlayan bir yargısal araçtır²⁷³. Bu açıklama, mevcut durumu değiştirmemekle birlikte iptal emrine gerekçe oluşturabilir; bunun dışında yürütmenin durdurulması sonucunu doğurmaz ve kendine özgü bir yaptırım içermez²⁷⁴.

Injunction: İdarenin belirli bir işlemi/eylemi yapmasını (mandatory injunction) veya yapmaktan kaçınmasını (prohibitory injunction) emreden bir yargısal araçtır²⁷⁵. Bunun yanı sıra, idari yargıda hukuka aykırılığı iddia edilen idari işlemin dava sonuçlanıncaya dek uygulanmasını geçici olarak engelleyen bir ara emir niteliği de taşımaktadır²⁷⁶.

Fransız idari yargısında Conseil d'État'ın yetkilerinin genişletilmesi döneminde 1995 tarihli reformlarla mahkeme kararlarının icrasını sağlamak için idari yargıca yargısal emir verme yetkisi (injonction) tanınmış; idarenin kararın uygulanmasına direnmesine karşı gecikilen gün sayısına göre miktarı artan para cezası (astreinte) maddi yaptırım yetkisi verilmiş ve référé usulü ile acil durumlarda başvuru yapılması halinde gerekli önlemleri alabilme yetkisi sağlanmıştır²⁷⁷.

Almanya'da 1960 tarihli İdari Mahkemeler Kanunu ile karar veren idari yargı mercilerinin kararın uygulanmasında da sorumlu olduğu kabul edilmiş; idari icra prosedürüyle yargı merciine kararın infazını denetleme olanağı tanınmış, idarenin

²⁷² Craig, Paul, Administrative Law, (8th Edition), Sweet&Maxwell, 2016, s. 794'ten aktaran Erdinç, s. 22.

²⁷³ Düğer, Sırrı, Anglosakson Hukuk Sisteminde İdarenin Yargısal Denetimi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 189.

²⁷⁴ Puntun v Ministry of Pensions and National Insurance, 1964; aktaran ²⁷⁴Aslan, Zehreddin, "İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetimin Sonucunda Verilen Kararların Niteliği", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1995/10, s. 23.

²⁷⁵ Aydar, s. 93.

²⁷⁶ Cane, Peter, An Introduction to Administrative Law, Oxford, Clarendon Law Series, 1996, Aktaran: Erhürman, Tufan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku, Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Işık Kitabevi, Lefkoşa, 2012, s. 191.

²⁷⁷ Seyhan, Serkan, "Yargı Kararlarının İdarece Uygulanmaması Durumuna Fransız Hukukunda Getirilen Çözüm: Yargısal Emir", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016/15(2-2), s. 581.

direnme ihtimaline karşın yerine getirme emrine rağmen karar gereğinin uygulanmaması halinde zorlayıcı para cezası ve para cezasına rağmen direnme halinde zorlayıcı hapis cezası öngörülmüştür²⁷⁸.

İtalya’da, mahkeme kararının icrasını sağlayabilmek amacıyla kararı veren mahkemeye yasa ile “uygulama davası” açma, uygulanmasını denetleme olanağı tanınmış ve gerektiğinde kararın uygulanması için idarenin yerine geçerek kararı uygulayacak “komiser atama” yetkisi verilmiştir²⁷⁹.

Anglosakson ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde idari yargı kararlarının uygulanmamasına yönelik geliştirilen çözüm yollarının Türk hukuk sistemin(d)e uyarlanabilirliği/uygulanabilirliği değerlendirilecek olursa;

Farklı hukuk sistemlerinde yer alan yargısal emir müessesesinin sahip olduğu işlev dikkate alındığında bu müessesenin hukuk devleti ilkesine hizmet ettiği sonucunun çıkarılabilmesi mümkündür.

Türkiye, idari yargı sistemini büyük ölçüde Fransız modelinden alarak geliştirdiğinden Türk hukukunda “yargısal emir” kavramı, Fransızca “injonction de jugement” teriminin tercümesiyle literatüre girmiş; ancak pozitif hukukumuzda yargısal emir müessesesine yer verilmemiş; mahkemelere kararın uygulanması aşamasına ilişkin yetki veya görev tanınmamıştır²⁸⁰.

Doktrinde, Anayasanın 125. maddesinde²⁸¹ yer alan düzenlemenin yargısal emir müessesesinin uygulanmasına engel nitelikte olduğunu belirten görüşler bulunmaktadır²⁸². Ancak kanaatimizce mahkeme kararının uygulanmasını sağlamaya

²⁷⁸ Tuğ Levent, Gaye, “Türkiye’de İdari Yargı Kararlarının Uygulanmama Durumu”, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Van (Türkiye), 2015, s. 69.

²⁷⁹ Tuğ Levent, s. 66.

²⁸⁰ Aydar, s. 49.

²⁸¹ AY m. 125/3: Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

²⁸² Sarıca, 1942, s. 263; Candan, 1991, s. 46.

yönelik bu müessesenin idareyi kısıtlayacak yahut takdir yetkisini kaldıracak nitelikte olduğundan söz edilmemesi gerekmektedir. Yargısal emir müessesesinin kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırılık teşkil edip etmeyeceği düşünülebilir ise de yargısal emir ile şeklen mahkeme tarafından idareye emir verilmesi söz konusu olmakla birlikte aslolan idareyi mahkeme kararına uygun davranmaya sevk etmektir. Kanaatimizce mevzuatımızda yer alan yürütmenin durdurulması mekanizmasının da bir anlamda yargısal emir niteliğinde olduğu dikkate alındığında anılan müessesenin hukukumuzda yabancı olmadığını söyleyebilmek mümkündür. Nitekim, mahkeme tarafından yürütmenin durdurulmasına karar verilmekle birlikte idareye bir anlamda “dur emri” verilmektedir. Yürütmenin durdurulması kararı ile hukuka uygunluk karinesinden ve icrailik ilkesinden yaralanan işlemin askıya alınması her ne kadar bir talimat gibi görünse de idareyi hukuk sınırları içinde tutma ve telafisi zor veya imkânsız zararları önleme amacını taşıdığından kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı görülmemektedir²⁸³.

Fransız hukukunda yer bulan astreinte yaptırımını ise İYUK m. 28’de öngörülen tazminat davaları ile karıştırmamak gerekmektedir. İYUK m. 28 uyarınca tazminat davaları, yeniden yargılama süreci gerektirmekte, yargılama masraflarına neden olmakta ve zararın ispatlanmasını zorunlu kılmakta iken astreinte ile idarenin doğrudan para cezası ile sorumlu tutulması caydırıcılığı artırmaktadır.

3.4. Yargı Kararının Uygulanmasını Sağlamaya Yönelik Eleştiri ve Çözüm Önerileri

Bir hukuk devletinde yargısal denetimin etkinliğinden söz edilebilmesi, yargı kararlarının uygulanmasında etkinliğin sağlanması ile mümkündür. Bu kapsamda mevzuatımızda yargı kararlarının uygulanmasını sağlamaya yönelik hukuki ve cezai yaptırımlar öngörülmüş ise de anılan yaptırımların işlevselliği ve yeterliliğine ilişkin birtakım eleştirilerimiz bulunmaktadır.

Ülkemizde idari yargı kararının uygulanmasını sağlamaya yönelik İYUK m. 28 hükmü ile bir düzenleme öngörülmüş ise de maddenin tarihsel süreçte çok fazla

²⁸³ Erdinç, s. 135.

değişikliğe uğradığı ve AYM iptal kararına konu hükümler içerdiği görülecektir. Elbette zaman içinde idari yargı süreçlerindeki ihtiyaçlar, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları ve değişen toplumsal koşullar nedeniyle maddede değişiklikler yapılması muhtemeldir. Ancak uygulama sorunları dikkate alındığında yalnızca anılan madde ve değişikliklerin yeterli olmadığını söyleyebilmek mümkündür.

Örneğin, İYUK m. 28, “Kararların Sonuçları” kenar başlığı altında düzenlenmiştir. Ancak madde metninde karar sonuçlarının neler olduğu açıkça tanımlanmamıştır. Karar sonuçlarının içeriğinin madde metninde belirtilmemesi, uygulamada idarenin, yargı kararlarının ardından nasıl bir tutum sergilemesi gerektiği konusunda belirsizlik yaşamasına yol açmaktadır.. Daha da önemlisi, bu eksiklik, kötü niyetli idarelerin, kararları kendi çıkarlarına uygun şekilde yorumlamasına veya uygulamadan kaçınmasına zemin hazırlamaktadır.

Ayrıca, madde metnindeki ifadeler, kararların sonuçlarının ortaya çıkmasının veya gereklerinin yerine getirilmesinin, belirli bir süre boyunca idarenin takdirine bırakıldığı şeklinde yorumlanmaya müsaittir. Bu belirsiz anlatım, uygulamada genellikle bireylerin aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. İdari yargı kararlarına uymamakta direnen idare veya kamu görevlilerine yönelik etkili yaptırımların madde kapsamında açıkça düzenlenmemiş olması bir diğer önemli eksikliktir. Üstelik mevcut mevzuatta bu yaptırımların etkinliğini engelleyebilecek düzenlemeler bulunmaması, sorunu daha da derinleştirmektedir. Bunun yanı sıra, madde, idari yargı kararlarının sonuçlarından yararlanılıp yararlanılmadığını denetleyecek bir mekanizma da öngörmemiştir. Bu durum, idarenin kararları uygulama sürecindeki keyfi tutumlarını denetimsiz bırakmakta ve hukuk devleti ilkesinin işlerliğini zayıflatmaktadır.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insanlığa kazandırdığı farklı bakış açıları, yeni düşünme tarzları, politik ve ekonomik alanda yaşanan ani değişimler, toplumsal ihtiyaçların hızla değişmesine ve bu bağlamda hukuksal alanda da değişiklik yapılarak değişime ayak uydurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda tarafımızca tartışılabilir olmakla birlikte sorunlu noktalara değinilerek birtakım çözüm önerileri sunulmuştur.

Kanaatimizce bu öneriler şu şekildedir:

1. Kamu görevlilerinin yargı kararını uygulamamaları halinde görevi kötüye kullanma suçu kapsamında yargılanabilmeleri soruşturma izni alınmasına bağlı ise de idarenin, personelini koruma yöneliminde olabilme ihtimali dikkate alınarak savcıların re'sen dava açabilmesi imkânı tanınabilir.
2. Uygulamadaki belirsizlik ve sorunları gidermek adına yargı kararının yerine getirilmemesi ayrı bir suç olarak düzenlenebilir.
3. 657 sayılı yasa kapsamında idari yargı kararını uygulamayan kamu görevlisine ilişkin disiplin cezası verileceği açıkça düzenlenebilir.
4. Gerekli hukuki düzenlemelerin yapılarak pozitif hukukumuzda da yargısal emir, uygulama davası ya da benzeri düzenlemeye yer verilmesi sağlanabilir.
5. Belirli tutar içeren tam yargı davalarının genel hükümlere göre icra ve infazı mümkün ise de devlet mallarının haczedilmezliği kuralı nedeniyle uygulamada ortaya çıkan tahsilat sorunlarına ilişkin özel düzenleme yapılabilir.
6. Adli yargıda ceza ve hukuk mahkemesi kararlarının icrası ve infazı özel kanunlarda düzenlenmesine karşın idari yargıda münhasır bir usul yasası düzenlenerek çoğu belirsizliğin önüne geçilebilir.
7. Yargı kararının uygulanmaması nedeniyle açılacak tazminat davalarında zamanaşımı konusuna ilişkin belirsizlikler açık düzenleme yapılarak giderilebilir.
8. Yargı kararlarına uymama nedeniyle hükmedilecek maddi ve manevi tazminat miktarlarının yüksek belirlenmesine yönelik düzenleme yapılarak caydırıcılık sağlanabilir.
9. Yargılamaya konu işlemi tesis eden ve yargılama neticesinde verilen hükmün uygulayıcısının aynı olması nedeniyle etkin işlerlik sağlanamayan rücu mekanizmasına işlerlik kazandırmaya yönelik düzenlemeler yapılabilir.

10. Rucu davasının idari yargıya ilişkin uzman olmayan adli yargı mercilerinde görülmesi nedeniyle düzenleme yapılarak bu davaların da idari yargıda görülmesine olanak tanınabilir.

11. İdari yargı kararlarının uygulanmasını sağlayabilmek amacıyla idare bünyesinde tecrübeli ve bilgili kimselerden oluşan komisyon kurularak kurum içi uygulama etkinliği sağlanabilir.

12. Fransız hukukundaki astreinte modelinden esinlenerek, idarenin kararları uygulamadığı her gün için para cezasına çarptırılması sağlanarak idare üzerinde mali baskı kurularak kararın icrası süreci hızlandırılabilir.

13. Aglo-Sakson sistemindeki mandatory order benzeri bir yetki tanınarak mahkemenin idareye somut bir icra planı sunarak kararın uygulanmasını emretme ve icrayı bizzat denetleme gücü verme imkânı tanınabilir.

14. “Commissario ad acta” uygulaması sistematik hale getirilerek idarenin kararı uygulanmakta gecikmesi halinde otomatik olarak bir icra vekili atanması zorunlu kılınabilir.

15. İdari yargı kararlarının icra süreci dijital bir platformda takip edilebilir. İdare, her aşamada ilerleme raporları sunmak zorunda bırakılarak şeffaflığın artması ve gecikmelerin azalması sağlanabilir.

16. Danıştay Kanunu m. 60/3 hükmü uyarınca Danıştay Başsavcısı’nın kararların uygulanması noktasında yaşanan sorunları raporlaştırarak yayımlaması kamuoyu oluşturulması bakımından etkili olabilir.

17. Ceza yargılamasında mevcut infaz savcılığına benzer bir idari infaz savcılığı müessesesi oluşturularak yargı kararlarının uygulanmasının etkinliği denetlenebilir.

18. İdareye, yargı kararını uygulama haline ilişkin olarak kararı veren mahkemeye bildirim zorunluluğu getirilerek, dosyaya hakim olan mahkemeye karar gereği

yerine getirilmemiş veya süresinde bildirimde bulunulmamışsa re'sen suç duyurusunda bulunma olanağı tanınabilir.

19. Yargı kararının uygulanmaması üzerine açılan davalarda kararın uygulanmadığının tespiti neticesinde verilen kararların mahkemesince ilgili bakanlığa gönderilmesi sağlanarak bakanlığın ilgili personel ya da personellere ilişkin rücu mekanizmasını işletmesi konusunda uygulamada işlevsellik sağlanabilir.

Tarafımızca ülkemizde idari yargı kararlarının uygulanması noktasında yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmaya çalışılmış ise de önerilerimiz, mevcut yasal düzenlemeler karşısında idarenin özerkliği ilkesiyle çelişebileceğinden anayasal reform ve kanun düzenlemeleri yapılması gerekebilir. Mali yaptırımlar ve dijital izleme, mevcut yasal çerçeveye kolayca entegre edilebilir.

Çözüm önerilerimiz başlangıçta idare üzerinde baskı oluşturuyor görünse de uzun vadede yaşanacak kültürel değişimle hukuk devleti ilkesine ulaşmada ve vatandaşın adalete güvenini kazanmada yardımcı olacaktır. Tüm bu hususların yanı sıra, genel bir zihniyet dönüşümüne de ihtiyaç duyulmaktadır. Zira idari yargı kararlarının uygulanmaması gerekçelerinin bir kısmı mevzuat eksikliklerinden kaynaklansa da idarenin hukuka bağlılık konusundaki yetersizliğinin de büyük bir etken olduğunu söyleyebilmek mümkündür. İdarenin, hukuka aykırı işlem ve eylemlerine ilişkin verilen kararları, bireylerin mağduriyetini gidermekten ziyade kendi iş akışlarını ve çıkarlarını önceleyerek uygulamaya çalışması, keyfi davranışları teşvik etmekte ve hukuk devleti ilkesine aykırı sonuçlar doğurmaktadır. Hukuka bağlılık yetersizliği, yalnızca bireylerin hak arama özgürlüğünü zedelemekle kalmayarak, aynı zamanda yargı kararlarının otoritesini ve kamu otoritelerine duyulan güveni de zayıflatacaktır. Bu bağlamda hukuka aykırı idare anlayışının terk edilmesi ve hukuka dayalı yönetim anlayışının tüm idari kurumlarda yerleşmesi, idarenin yargısal denetiminin etkinliğini artırarak hukuk devleti ilkesinin başarıyla hayata geçirilmesinde ve idari yargı kararlarının uygulanmasına katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti, bir hukuk devletidir. Hukuk devleti ilkesi yalnızca normatif düzeyde kalmamalı, aynı zamanda toplumsal ve yönetsel düzlemde de içselleştirilmelidir. Ancak, ülkemizde mevcut yasal düzenlemeler ve fiili uygulamalar arasındaki çatışma, kamusal gücü elinde bulunduranların yasal sınırları zorlamasını kolaylaştırmakta ve demokratik hukuk devleti idealinin hayata geçirilmesini güçleştirmektedir. Asırlar önce yok olmuş olması gereken “Devlet benim” şeklinde, bireyin hak ve özgürlüklerini yok sayan, kamu gücünü kişisel irade ve keyfilik temelinde kullanan bir zihniyeti temsil eden anlayış, çağdaş hukuk devleti prensipleriyle açıkça çelişmektedir. Ne var ki, günümüzde dahi bazı kamu otoritelerinin, anayasa ve hukuk kurallarını dikkate almadan, mahkeme kararlarını uygulamaktan kaçındıkları, yargının bağlayıcı kararlarını görmezden geldikleri ya da uygulanmasını geciktirdikleri, AYM ve AİHM kararlarının uygulanması noktasında dahi sorunların yaşandığı örneklerle rastlanabilmektedir. Oysaki yargı kararlarının uygulanmaması ya da geciktirilmesi, yalnızca bireysel hakları zedeleyen bir sorun değil; aynı zamanda devletin ulusal ve uluslararası düzeydeki itibarına zarar veren bir durumdur.

Keyfi uygulamaların, hukuk devleti ilkesini zedelediği ve yürütme erkini yargı karşısında üstün kılmaya çalıştığı açıktır. Böyle bir yaklaşım, yalnızca yargı erkini değil, aynı zamanda kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı demokratik rejimi de tehdit etmektedir. Yargının saygınlığına yönelen bu tür tutumlar, idarenin denetlenebilirliğini ortadan kaldırarak, otoriter uygulamalara zemin hazırlamakta; dolayısıyla devleti güçlendirmekten ziyade zaafa uğratmaktadır.

Hukuk devletinde kamu görevlilerinin konumu, sahip oldukları yetki ve unvandan bağımsız olarak, hukuka uygun hareket etme yükümlülüğüyle sınırlıdır. Hiçbir kamu görevlisi, görev süresi boyunca bulunduğu makamı, kendi kişisel tercihleri ya da çıkarları doğrultusunda kullanma hakkına sahip değildir. Kamu gücü, yalnızca hukuki sınırlar içinde ve kamu yararı amacıyla kullanılmalıdır.

İdari yargı kararlarının uygulanmaması, yalnızca yargılamanın taraflarını değil, hak arama özgürlüğü ve hukuk devleti ilkelerinin zedelenmesi yoluyla toplumu da

etkilemektedir. Bu durum, uzun vadede toplumsal bir duyarsızlığa ve hukuka olan inancın zayıflamasına yol açarak hukuk devletinin meşruiyetinin sorgulanmasına neden olacaktır.

Hukuk devletinde, yargı kararının uygulanmasının zorunlu olduğunun ayrıca ve açıkça belirtilmesine gereksinim duyulmaması gerekmele birlikte ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkede yargı kararlarının uygulanmaması bir sorun olarak kendini göstermektedir. Bu sorunun alenileşmesi ve sıradanlaşması ile idarenin yargısal denetiminin etkinliğinin işlevsizleşmesi tamiri güç zararlara yol açabilecektir.

Yargı kararlarının uygulanmaması sorunu ne yazık ki her daim güncelliğini koruyan bir sorundur. Ülkemizde idari yargı kararlarının uygulanması konusunda genel olarak bir uyum gözlense de, bazı istisnai durumlar dikkat çekmektedir. Danıştay'ın idari işlemleri iptal eden kararları genellikle idare tarafından uygulanmakla birlikte, siyasi veya toplumsal hassasiyet içeren konularda gecikmeler veya dirençler yaşanabilmektedir. Bu tür durumlar, hukuk devletinin kurucu mekanizmalarının etkisizleşmesi riskini artırarak sistematik bir sorun haline gelme potansiyeli taşımaktadır.

Adli yargıdan farklı olarak idari yargıda hem yargılamanın tarafı hem kararın uygulayıcısı olması gereken idare, çeşitli sebep veya saiklerle kararı uygulamaktan kaçınabilmekte ve bu durum adli yargıda olmayan birtakım sorunlara sebebiyet vermektedir.

İdari yargı kararlarının etkili biçimde uygulanmasını temin etmek amacıyla, açık, tutarlı ve yaptırım gücü yüksek yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Mevcut mevzuat, kararların uygulanmasına ilişkin genel bir yükümlülük öngörse de bu yükümlülüğün ihlali hâlinde yeterli ve caydırıcı müeyyideler içermemektedir. Özellikle İYUK m. 28 kapsamında verilen süre içinde kararın yerine getirilmemesi durumunda ya da kararın formal olarak uygulanıp içeriksel olarak etkisizleştirilmesi hâlinde kamu görevlilerinin sorumluluğunu açıkça ortaya koyacak düzenlemeler büyük önem arz etmektedir. İdarenin yargı kararlarını uygulaması için ayrıca bir düzenlemeye ihtiyaç

duyulmaması gerekmekte ise de idari yargı kararlarının uygulanmasını sağlamaya yönelik olarak mevzuatımızda yer alan düzenlemeler gerekli işlevsellikten yoksundur.

Anayasa ve yasalarda idarenin yargı kararına uymasını sağlamaya ve muhtemel hak kayıplarının önüne geçilmeye yönelik düzenlemeler yapılmış ise de usuli düzenlemeler kişilere yeterli güvence ve koruma sağlamak hususunda eksik kalmaktadır. Örneğin; mevzuatımızda yargı kararlarının uygulanmamasına karşın maddi ve manevi tazminat davası açma imkânı tanınmıştır. Ancak bu durumda da idari yargıda lehe karar alan kişinin yeniden dava açması mecburiyeti gündeme gelmekte; kişi tazminat davası lehine sonuçlansa dahi yargı kararının uygulanmaması ihtimaliyle yine karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca tazminat davasının hangi süre içerisinde açılacağına dair belirsizlikler uygulamada karışıklıklara neden olmakta ve kişiyi yeni bir belirsizliğe sürüklemektedir. Kaldı ki; idari yargı kararının uygulanmaması nedeniyle açılan tazminat davasının lehe sonuçlanması durumunda da tazminatın genel hükümlere göre icrasının gerekmesi pratikte yine idarenin keyfiyetine göre ödeme yapılması sonucunu doğurmakta ve efektif bir sonuç sağlamamaktadır.

Sonuç olarak, Anayasa'nın 2. maddesinde tanımlanan hukuk devleti, teorik bir ideal olmanın ötesinde, uygulamada yargı kararlarına uyumla somutlaşmaktadır. İdarenin yargı kararlarına riayet etmesi, devletin hukuka bağlılığını kanıtlayarak vatandaşların haklarını korumaya alır. Aksi bir durum, hukuk devleti niteliğinin kaybolmasına neden olarak sistemin meşruiyetini tartışmaya yol açacaktır.

Çalışmamızda doktrin ve içtihatlarda uygulamada birliğin sağlanması adına birtakım çözüm önerileri getirilmiş ise de idari yargı kararlarının etkin uygulanabilmesi için temel çözümün yalnızca mevzuatsal alt yapıda değil hukuk kültürünün yerleştirilmesiyle de gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Zira uygulama aşamasında getirilen çözümler, sorunu sadece rafa kaldırmakta, tartışmayı sonlandırmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akyazan, A. E., “Maddi Açıdan İdari İşlemler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2009(85), s. 220-240.

Akyılmaz, B., “Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesinden Doğan Sorumluluk”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007/11(1-2), s. 449-470.

Akyılmaz, B., vd., (2018), Türk İdare Hukuku, (8. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Akyılmaz, B., vd., (2023), Türk İdare Hukuku, (17. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Alan, N., “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, Danıştay Dergisi, 1983/13(50-51), s. 22-59.

Aliefendioğlu, Y., “Danıştay Kararlarına Uyulması”, Danıştay Dergisi, 1975/5(16-17), s. 16-21.

Altay, E., (2004), İdari Yargı Kararlarının Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar, Turhan Kitabevi, Ankara.

Altay, E., “Danıştay’ın İdari Görevleri ve Kararları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2005/56, s. 189-238.

Altay, E. “Yargı Kararlarının Uygulanması”, *Danıştay ve İdarî Yargı Günü 139. Yıl Sempozyumu*, 11 Mayıs 2007, Ankara: Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No:74, Ankara 2008, s. 111-134.

Aslan, Z., N. Arat, ‘Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tahkim Usulü’, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005 (8), s. 1-25.

Atay, E. E. vd, (2003), İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Atay, E. E. ve H. Odabaşı, (2010), Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Atay, E. E., (2012), İdare Hukuku, (3. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara.

Atay, E. E., (2014), İdare Hukuku, (3. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara.

Ayanoğlu, T., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Üzerine Açılacak Tazminat Davalarının Süresi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1999/19(1-2) s. 161- 181.

Aydar, H. S., (2007), “İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir (Türkiye).

Bağrıaçık, A., M. A. Tekinsoy, “Tam Yargı Davası Özelinde İdari Yargıda Dava Açma Süresi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022/26(3), s. 585-618.

Baydemir, E., “Yürütmenin Durdurulması Kararı Verilmesinin Şartlarının Değerlendirilmesi ve Kararın Uygulanmasına İlişkin Reform Önerileri”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024/15(1), s. 159-173.

Bilgen, P., “İdari Uyuşmazlıklar”, II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi: İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri, Ankara, 1993, s.148-193.

Boz, S. S., Y., Eraslan, “İdari Yargılama Usulünde Karar Verilmesine Yer Olmadığı Kararları”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020/24, s. 389-423.

Bülbül Güner, T.,(2012), “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle İdarenin ve Kamu Görevlisinin Sorumluluğu”, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, İzmir (Türkiye).

Candan, T., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması – II”, Maliye Postası Dergisi, 1991/12 (254).

Candan, T., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması – V”, Maliye Postası Dergisi, 1991/12 (257).

Candan, T., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması”, İdari Yargı Paneli, Türkiye Barolar Birliği ve Mersin Barosu, Mersin, 2003, s. 212-304.

Candan, T. ,(2015), Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, (5. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara.

Candan, T., (2020), Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, (8. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara.

Cane, Peter, An Introduction to Administrative Law, Oxford, Clarendon Law Series, 1996’dan aktaran; Tufan Erhürman, (2012), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku, Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Işık Kitabevi, Lefkoşa.

Carrol, A., Constitutional and Administrative Law, 3rd Edition, Pearson Education Limited, England, 2003, s. 332’den aktaran Adem Avcı, “İngiliz Hukukunda Mandamus (Mandatory Order) İlkesi”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014/4(2), s. 165-180.

Çağlayan, R., (2004), İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, Asil Yayıncılık, Ankara.

Çağlayan, R., (2019), İdari Yargılama Hukuku, (11. Baskı), Seçkin Kitabevi, Ankara.

Çaptuğ, Mehpere, “Hukuki Güvenlik İlkesinin Kavramsal Gelişimi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2021(9)/17, s.133-160.

Çelik, A., M., Özveri, “Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Çalışma Hakkı ve Ayrımcılık Yasağı Açısından “Barış Akademisyenleri” İhraçları”, Çalışma ve Toplum, 2023/4(79), s.3221-3254.

Çokkaş, Y., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Aşamasında Ortaya Çıkan İmkânsızlık”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022/70(4), s. 1313-1359.

Dağlı Aslan, P. B., (2022), “İptal Kararlarının Uygulanmaması Sebebiyle Açılacak Tazminat Davaları”, (Yüksek Lisans Tezi,) Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye).

Deniz, B., “İdarenin Sorumluluğunu Doğuran Hizmet Kusuru ve Hizmet Kusuru-Kişisel Kusur Ayrımı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2021/153, s. 187-234.

Dolun, G., (1966), “Mali Kaza”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları (12).

Duran, L., “İdari Muhakeme Usûlü - Mahkeme Kararları Kroniği”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1967/33(3-4), s. 390-418.

Erdinç, B., “Farklı Ülke Uygulamalarında Yargısal Emir”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021/25(4), s.749-776.

Erkut, C. ve S. Soybay, (1999), Anayasa ve İdari Yargılama Hukukuna İlişkin Kanunlar, (4. Baskı), Beta Yayınları, İstanbul.

Erkut, C., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Mekanizmalar”, *Danıştay ve İdari Yargı Günü 141. Yıl Sempozyumu* 11 Mayıs 2009, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 79, Ankara 2009, s. 21-40.

Eroğlu Durkal, M., A., Hasoğlu “İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesinde Zamanaşımı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2022/162, s. 155-181.

Giritli, İsmet, vd., (2012), İdare Hukuku, (5. Baskı), Der Yayınları, İstanbul.

Gök, H., “Danıştay Kararlarından Hareketle İdari Yargı Kararlarının İmkânsızlık Nedeniyle Uygulanamadığı Haller”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013/71(1), s. 547-558.

Gözler, K., (2004), İdare Hukuku Dersleri, (2. Baskı), Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Gözübüyük, A. Ş. ve T. Tan, (1999), İdare Hukuku Cilt:2 İdari Yargılama Hukuku, Ankara.

Güçlü, Y., (2021), Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması (2. Baskı) Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Günday, M., “Yürütmenin Durdurulması Kararı ve Uygulamada Karşılaşılan Bazı Sorunlar”, 2000 Yılında İdari Yargı Sempozyumu, 2000, Ankara, s. 13-21.

Günday, M., (2003), İdare Hukuku, (8. baskı), İmaj Yayıncılık, Ankara.

Güneş, F., “İyuk Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması ve Çözüm Önerileri”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2016/28, s.103-128.

Güneş, M., AİHM Kararları Işığında İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesi Sorununa İlişkin Güncel Bir Değerlendirme, Uluslararası Akdeniz Hukuk Kongresi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 410-434.

Gürkan, M., Y. Deniz, S. S. Boz, “İdarî Yargıda Kanun Yararına Bozma”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013/21(1), s. 105-128.

Kahraman, B., (2008), İdari Yargılama Usulü Kanunu Kapsamında İlk İnceleme, Alfa Yayınları, İstanbul.

Kakırman, D., (2006), “İdari Yargıda İptal Davalarında Öznel Dava Ehliyeti Olarak Menfaat İhlali Koşulu”, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Türkiye).

Kalabalık, H., (2008), İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Sakarya.

Kalkan, R. E., (2012), “İdare Hukukunda Rücu Müessesesinin Kamu Görevlileri Açısından Uygulanması”, (Yüksek Lisans Tezi,) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (Türkiye).

Kara, B. C., “İdari Yargılama Usulünde Kanun Yararına Temyiz”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020/11(1), s. 353-371.

Kara, S., “İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesi ve İdari Yargı Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 2012/15 (1), s. 211-231.

Karabayır, M. S., M., Şeker, “Haksız Fiil Nedeniyle Meydana Gelen Maddi Zarar ve Çeşitleri”, Working Paper Series, 2021/2(1), s. 37-42.

Karaca, S. O., “Hukuk Devleti İlkesi ve Türkiye’de Hukuk Devleti İlkesinin Gelişim Süreci” Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2021(8)/73, s. 2033-2043.

Karahan, G., (2023), “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu ve Çözüm Önerileri”, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kayseri (Türkiye).

Karavelioğlu, C. ve E. C. Karavelioğlu, (2009), Açıklama ve Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu, (7. Baskı), Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, Ankara.

Kaya, C., “İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle Manevi Tazminat İstemi”, Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010/15(1-2), s. 59-77.

Kaya,C., (2013), İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay’ın Yaklaşımı (İYUK Madde 28 Üzerinde Bir İnceleme), Legal Yayıncılık, İstanbul.

Kayıoğlu, B., “İdari Eylemlere İlişkin Sorumluluk Sebepleri”, Ankara Barosu Dergisi, 1976/2 (33), s. 178-182.

Kent, B., “İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Alternatif Mekanizma Olarak Zorlayıcı Para Cezası”, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4, s. 47-66.

Kılıçoğlu, M., (2006), Tazminat Hukuku, İkinci Kitap, (2.Baskı), Legal Yayıncılık, İstanbul.

Kılınç, B., (1998), Anayasa ve İdare Hukukunda Yürütmenin Durdurulması, Adil Yayınevi, Ankara.

Kıratlı, M., “Yürütmenin Durdurulması”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1966/21(4), s. 173-196.

Koçak, N. T., “Kamu Görevlilerine Ait Mevzuattan Doğan Uyuşmazlıklarda Özlük Hakkı Talebi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2020/11(42), s. 269-292.

Kumrulu, A., (1989), Vergi Yargılama Hukukunun Kuramsal Temelleri, İşlev–Yapı–İlkeler–Nitelik, Betacopy, Ankara.

Kumrulu, A. G., “Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1979/36(1), s.147-162.

Kurt, S., “Britanya İdari Yargı Yerleri (Tribunal Sistem) ve Yargısal Denetim”, Danıştay Dergisi, 2004/107, s.73-126.

Kuru, B. vd., (2004), Medeni Usul Hukuku, (15. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara.

Longley, Diane, James, Rhoda, Administrative Justice: Central Issues in UK and European Administrative Law, Cavendish Publishing Limited, London 1999, s. 112’den aktaran Adem Avcı, “İngiliz Hukukunda Mandamus (Mandatory Order) İlkesi”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014/4(2), s. 165-180.

Mumcu, U., “Türk Hukukunda İptal Kararının Yerine Getirilmesi ve Sorumluluk”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1970/27(3-4), s. 97-128.

Odyakmaz, Z., “Genel Olarak İdarenin Sözleşmeleri”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1998/2(2) s.141-195.

Oğurlu, Y., (2003), İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Onar, S. S., (1967), İdare Hukukunun Umumi Esasları, (3. Baskı), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Özay, İ. H., (1992), Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Özay, İ. H., (2004), Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Özbalcı, Y., (2004), Vergi Davaları, Oluş Yayıncılık, Ankara.

Özbey, Ö., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk”, Ankara Barosu Dergisi, 2009/4, s. 45-63.

Özçelik, Y., (2018), “Vergi Yargısında Yargı Kararlarının Uygulanması, Yerine Getirilmesi ve Getirilmemesi Üzerine Bir İnceleme”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara (Türkiye).

Özgenç, İ., (2006), Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, (3. Baskı), Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Punton v Ministry of Pensions and National Insurance, 1964; aktaran ¹Aslan, Zehreddin, “İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetimin Sonucunda Verilen Kararların Niteliği”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1995/10, s. 21-23.

Sarıca, R., (1942), İdari Kaza, İÜHF Talebe Cemiyeti Yayınları, İstanbul.

Sarıca, R., (1949), İdari Kaza: İdari Davalar, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları - Kenan Matbaası, İstanbul.

Sevinç, E., “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021/16(1), s. 335-378.

Seyhan, S., “Yargı Kararlarının İdarece Uygulanmaması Durumuna Fransız Hukukunda Getirilen Çözüm: Yargısal Emir”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016/15(2-2), s. 561-583.

Şahin, A., (2009), “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Sorumluluk”, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kırıkkale (Türkiye).

Tan, T., (2012), Türk İdare Hukuku, Nobel Yayınları. Ankara.

Targan, B., (2019), “İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Uyuşmazlıklar”, (Yüksek Lisans Tezi), Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Mersin (Türkiye).

Tekinsoy, M. A., “Tüpraş’ın Özelleştirilmesi, Yürütmenin Durdurulması Kararları ve Sorunlar”, Hukuk Gündemi Dergisi, 2006/4(1), s. 17-21.

Telli, S. T., (1980), “İdari Yargıda Kesin Hüküm: İdare Hukuku ve İdari Yargı İle İlgili İncelemeler III”, Ankara.

Torun, F., (2020), “ İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması”, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara (Türkiye).

Tuğ Levent, G., (2015), “Türkiye’de İdari Yargı Kararlarının Uygulanmama Durumu”, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Van (Türkiye).

Ulusoy, A. D., “Bireysel İdari İşlemlerin İdari Yargı Tarafından İptalinin Üçüncü Kişilere Etkisi”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 2023/22, s. 87-97.

Yayla, A., “Fiili Veya Hukuki İmkânsızlığın İdari İşleme Etkisi Üzerine Bir Deneme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015/17(2), s. 233-271.

Yenice, K. ve E. Yüksel, (1983), Açıklamalı İçtihatlı Notlu İdari Yargılama Usulü, Arısan Matbaacılık, Ankara.

Yılmaz, B, (2021), Hukuk Devleti İlkesi Çerçevesinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanması, (1. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, D., “Türkiye’de İdari yargı Kararlarının Uygulanması”, 154. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Sempozyumu, 10-11 Mayıs 2022, Danıştay Yayınları, No: 114, Ankara 2022, s. 335-376.

Yılmaz, S., (2009), “İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Zorunluluğu ve Bu Kararların Uygulanmamasına Karşı Öngörülen Hukuksal Önlemler”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara (Türkiye).

Yılmaz, S., “Yargı Kararlarının “Kesinleştikten Sonra” Uygulanmasını Öngören Yasal Düzenlemelerin Anayasallığı Sorunu: Anayasa Mahkemesi’nin Bir Kararının Değerlendirilmesi ve Düşündürdükleri”, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2023/9(2), s. 521-599.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.bilgiedinmehakki.org/blog/2006/10/12/genel-idari-usul-tasarisi/>

(ET:22.02.2025)

https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (ET: 28.02.2025)

<https://sozluk.adalet.gov.tr/Harf/Z> (ET: 12.06.2025)

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c042/mm_01042129.pdf (ET: 18.07.2025)

[Rec\(2003\)16CMRec_2003_15TR_ExecutionAdministrative decisions](#) (ET:16.06.2025)

<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/7022025155840Avrupa%20%C4%B0nsan%20haklar%C4%B1%20Mahkemesi%202024%20Y%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0statistikleri%20De%C4%9Ferlendirme%20Notu.pdf> (ET:16.06.2025)

<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/70220251608445-%20%C4%B0LK%2025%20%C3%9CLKE%20%C4%B0%C3%87%C4%B0N%202024%20YILI%20A%C4%B0HS%20%C4%B0HL%C3%82L%20KARAR%20SAYISI%20SIRALAMASI.pdf> (ET:16.06.2025)

<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-03/turkiyede-ifade-ve-medya-ozgurlugu-insan-haklari-savunuculari-ve-sivil-topluma-iliskin-memorandum.pdf> (ET:25.05.2025)

<https://search.coe.int/cm?i=0900001680b476dc> (ET:25.05.2025)

https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/3003202316024536_inhakdergi10_inhakdergi10.pdf (ET:25.05.2025)

<https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/a5b3a38b-ca99-48a6-af9e-090620a2d425.pdf> (ET:24.05.2025)

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/54/section/31> (ET:25.05.2025)

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/15/section/15> (ET:25.05.2025)

<https://www.mevzuat.gov.tr/> (ET:25.09.2025)

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/bireysel-basvuru/temel-hak-ve-ozgurluklerin-ihlaline-dair-emsal-kararlar/kisi-ozgurlugu-ve-guvenligine-dair-emsal-kararlar/tum-liste> (ET:02.10.2025)

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/faaliyetler/bireysel-basvurular-uyap-avukat-portali-uzerinden-alinmaya-baslandi/> (ET: 02.10.2025)

<https://tr.euronews.com/2023/01/20/ohal-inceleme-komisyonu-tum-basvurulari-karara-bagladi-istatistiklerle-kabul-ve-ret-orani#:~:text=OHAL%20%C4%B0nceleme%20Komisyonu'na%2031,ilk%20iki%20se nede%20karara%20ba%C4%9Flad%C4%B1.> (ET: 04.10.2025)

<https://www.dw.com/tr/bar%C4%B1%C5%9F-akademisyenleri-g%C3%B6revlerine-d%C3%B6nemedi-aym-tart%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1/a-59727714> (ET:05.10.2025)

<https://www.verikaynagi.com/blog/6-subat-kahramanmaras-depreminin-ardindan/> (ET:08.10.2025)

https://www.yapi.com.tr/haberler/malatyada-rezerv-alan-isyani_205415.html (ET:09.10.2025)